

Sociaal-economische trends

***Statistisch kwartaalblad over arbeidsmarkt,
sociale zekerheid en inkomen***

2006, aflevering 1

Verklaring der tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
–	= nihil
–	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is minder dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2005–2006	= 2005 tot en met 2006
2005/2006	= het gemiddelde over de jaren 2005 tot en met 2006
2005/'06	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2005 en eindigend in 2006
1995/'96–2005/'06	= boekjaar enzovoort, 1995/'96 tot en met 2005/'06

In geval van afronding kan het voorkomen dat de som van de aantallen afwijkt van het totaal.

Verbeterde cijfers in de staten en tabellen zijn niet als zodanig gekenmerkt.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Prinses Beatrixlaan 428
2273 XZ Voorburg

Druk

Centraal Bureau voor de Statistiek
Facilitair Bedrijf

Omslagontwerp

WAT ontwerpers, Utrecht

Inlichtingen

Tel.: 0900 0227 (€ 0,50 per minuut)
Fax: (045) 570 62 68
E-mail: infoservice@cbs.nl

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl

Internet

www.cbs.nl

© Centraal Bureau voor de Statistiek
Voorburg/Heerlen, 2006.
Bronvermelding is verplicht.
Vereenvoudiging voor eigen gebruik
of intern gebruik is toegestaan.

Prijzen incl. administratie- en
verzendkosten.
Abonnementsprijs: € 48,40
Prijs per los nummer: € 13,30
ISSN 1573-2215

Centraal Bureau voor de Statistiek

Inhoud

Redactioneel	5
Artikelen	
Regionale verschillen in arbeidsaanbod	7
Ouderschapsverlof	15
Banen en lonen van werknemers in 2004: flexibilisering en vergrijzing	20
Het middelbaar beroepsonderwijs	24
Werkstakingen 1900–2004	29
Banenverlies in 2004 voor de meeste grote gemeenten	38
Een nieuwe start, of niet?	45
Begrippen	54
Nu en eerder verschenen artikelen	56
Arbeid, sociale zekerheid en inkomen op de CBS-website	59
Publicaties	63

Redactioneel

In dit nummer van de Sociaal-economische trends is een wijziging in de opzet aangebracht. Het kwartaaloverzicht arbeidsmarkt, dat de afgelopen jaren steeds het blad opende, is vervallen. Het internet is voor recente gegevens over de arbeidsmarkt een beter medium dan een papieren publicatie als deze. Op de CBS-website (www.cbs.nl) is onder het thema Arbeidsmarkt een onderdeel 'Arbeidsmarkt in vogelvlucht' opgenomen, waarin de meest recente cijfers besproken worden. De Sociaal-economische trends zal zich beperken tot uitgebreidere artikelen die achtergronden belichten.

Artikelen

Het openingsartikel behandelt het arbeidsaanbod, uitgesplitst naar regio. Vooral onder vrouwen blijkt het arbeidsaanbod regionale verschillen te vertonen, ook als gecorrigeerd wordt voor verschillen naar leeftijd, opleidingsniveau en zorg voor jonge kinderen. Bij mannen zijn er naar regio veel minder verschillen in arbeidsaanbod.

Er zijn een aantal trends op de arbeidsmarkt zichtbaar. In een artikel over de ontwikkeling van de banen komt aan bod hoe het aantal deeltijdbanen en het aantal flexibele banen gegroeid is. Daarnaast schrijft de vergrijzing van de Nederlandse werknemer gestaag voort.

Een belangrijke leverancier van beginnende werkenden is het middelbaar beroepsonderwijs. Jaarlijks levert het mbo zo'n 120 duizend gediplomeerden af op de arbeidsmarkt. Daar staat tegenover dat ook het aandeel leerlingen dat

ongediplomeerd het mbo verlaat hoog is. Een en ander wordt behandeld in een artikel, waarin ook de gekozen richtingen in de middelbare beroepsopleidingen aan bod komen.

Het artikel over werkstakingen in de twintigste eeuw geeft een historisch overzicht hoe de statistiek Werkstakingen van het CBS is samengesteld en welke verschillen er bestaan met een alternatieve reeks. Vooral de invalshoek (gaat het om het meten van verloren arbeidstijd of van sociaal protest) en verschillen in berekening kunnen tot andere cijfers leiden. Het artikel geeft een overzicht van de stakingen van 1900 tot 2004.

In het artikel 'Een nieuwe start of niet?' wordt nader ingegaan op de zogeheten Sluitende Aanpak, die mensen begeleiding moet bieden wanneer zij niet op eigen kracht aan werk kunnen komen. Het geeft voor 53 grotere gemeenten uitkomsten die onder meer laten zien hoe vaak mensen werk vinden of begeleiding krijgen.

Daarnaast bevat deze Sociaal-economische trends een artikel over de banenontwikkeling in de grotere gemeenten in 2004. Het blijkt dat er slechts weinig gemeenten zijn die zich aan het banenverlies hebben kunnen onttrekken. In het artikel over ouderschapsverlof wordt onder meer onderzocht in welke bedrijfstakken deze werknemers voorkomen. Het blijkt grotendeels te gaan om mensen werkzaam bij overheid, onderwijs en gezondheids- en welzijnszorg.

De redactie

Artikelen

Regionale verschillen in arbeidsaanbod

Hendrika Lautenbach

Tussen de regio's in Nederland bestaan significante verschillen in de mate waarin de bevolking van 15–64 jaar participeert op de arbeidsmarkt. Bij mannen is de participatie hoog en loopt weinig uiteen. De participatie van vrouwen is lager en varieert meer naar regio. De participatie hangt sterk samen met leeftijd, opleidingsniveau en de zorg voor jonge kinderen, maar ook na correctie voor deze drie factoren blijven de verschillen in arbeidsparticipatie tussen de regio's significant.

1. Inleiding

De overheid streeft er naar de arbeidsparticipatie onder de bevolking te verhogen. Het CBS publiceert meestal landelijke cijfers, maar regionale cijfers kunnen lokale beleidsmakers van dienst zijn bij het maken van beleid dat een hogere participatie voorstaat. Het in kaart brengen van de regionale verschillen van de arbeidsmarkt kan hierbij behulpzaam zijn.

Alle personen van 15–64 jaar die zich bewegen op de arbeidsmarkt kunnen ingedeeld worden in drie groepen. Ten eerste degenen die daadwerkelijk een baan uitoefenen voor ten minste twaalf uur per week; de werkzame beroepsbevolking. Ten tweede degenen die een baan zoeken voor ten minste twaalf uur per week, daarvoor beschikbaar zijn en actief op zoek zijn geweest in de afgelopen vier weken; de werkloze beroepsbevolking. Ten derde degenen die aangeven wel een baan van twaalf uur per week of meer te wensen, maar daar niet direct beschikbaar voor zijn, dan wel niet actief naar op zoek zijn.

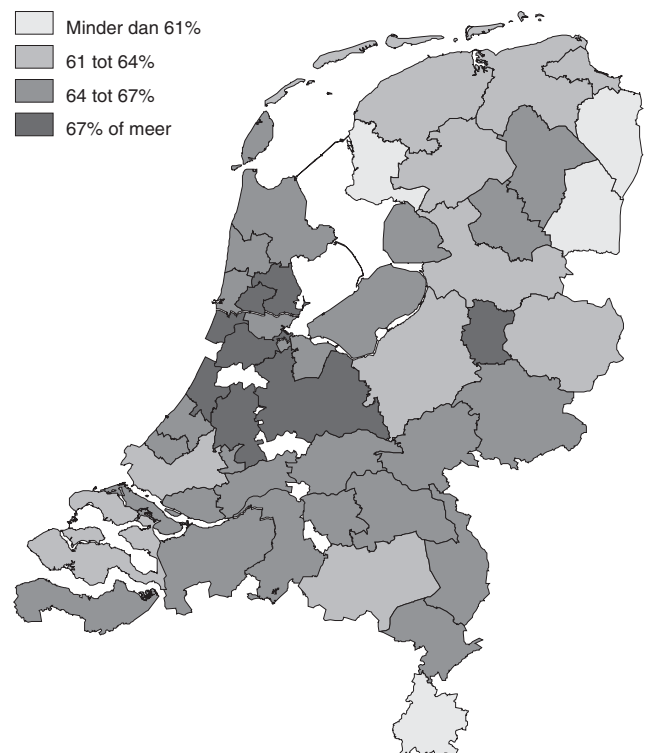
Dit artikel beschrijft de arbeidsmarkt allereerst aan de hand van de werkzame en werkloze beroepsbevolking. Daarna wordt een andere maat gebruikt om de arbeidsmarkt in kaart te brengen, namelijk het arbeidsaanbod. Onder arbeidsaanbod verstaan we diegenen die een baan van twaalf uur of meer per week hebben, dan wel een baan van twaalf uur of meer zouden willen. Samen met de werkzame en de werkloze beroepsbevolking worden hier ook de werkwillenden toegerekend die niet actief op zoek zijn naar werk of niet binnen een termijn van drie maanden beschikbaar zijn. Het arbeidsaanbod is hiermee een maat voor het totale arbeidspotentieel. Het voordeel van het arbeidsaanbod ten opzichte van de werkzame en werkloze beroepsbevolking is dat deze maat minder gevoelig is voor de economische situatie van een regio. Bij de regionale eenheden wordt uitgegaan van de indeling in veertig corop-gebieden en drie subcorop-gebieden. Alle gegevens in dit artikel zijn gebaseerd op de Enquête beroepsbevolking (EBB).

2. De arbeidsmarktsituatie in de regio

Arbeidsdeelname

In 2004 lag de arbeidsdeelname in Nederland op 64,2 procent. Naar corop-gebied bleek de arbeidsdeelname het hoogst in de provincies Noord en Zuid-Holland, Overijssel en Utrecht. In het corop-gebied de Zaanstreek was deze met 70 procent het hoogst. In de corop-gebieden Utrecht, Zuidwest Overijssel, Agglomeratie Leiden en Bollenstreek en Overig Groot-Amsterdam lag de arbeidsdeelname op 67 procent of hoger. Oost Groningen, met het hoogste percentage werklozen, had met 57 procent de laagste arbeidsdeelname. Naast Oost Groningen hadden Zuidoost Drenthe, Zuid Limburg, Zuidwest Friesland, en Rijnmond de laagste arbeidsdeelname.

1. Arbeidsdeelname naar (sub)corop-gebied, 2004

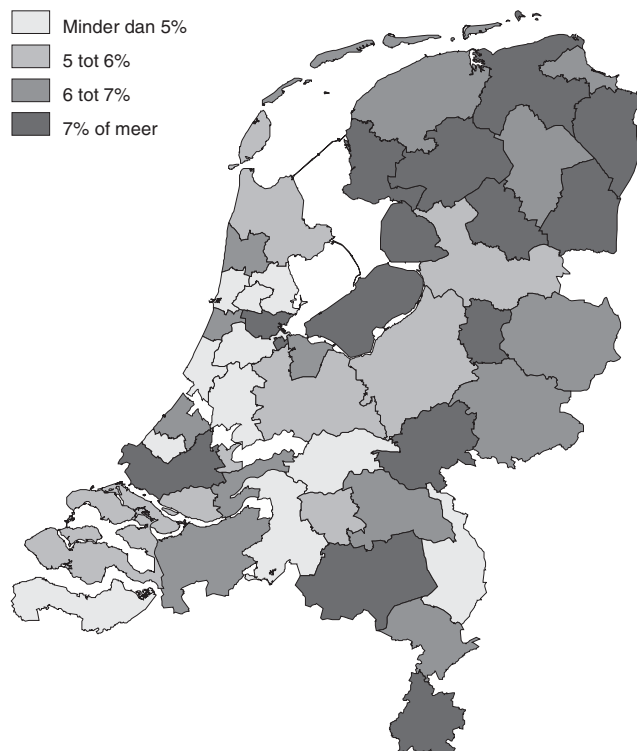

Werkloosheid

In 2004 was 6,5 procent van de beroepsbevolking werkloos. Het corop-gebied Oost Groningen kende met 9,1 procent de hoogste werkloosheid. Van de vijf corop-gebieden met de hoogste werkloosheid lagen er twee in de provincie Groningen, één in de Friesland, één in Drenthe, en één in Zuid-Holland. De agglomeratie Leiden en Bollenstreek had

met 3,6 procent het laagste aandeel werklozen. Daarnaast was de werkloosheid laag in de corop-gebieden IJmond, Zaanstreek, Delft en Westland, en Noord Limburg. Behalve Noord Limburg lagen deze corop-gebieden in Noord en Zuid-Holland. Van de vier grote steden hadden Rotterdam en Amsterdam een bovengemiddelde werkloosheid; in Den Haag en Utrecht lag dit lager dan gemiddeld.

2. Werkloosheid naar (sub)corop-gebied, 2004

Arbeidsaanbod

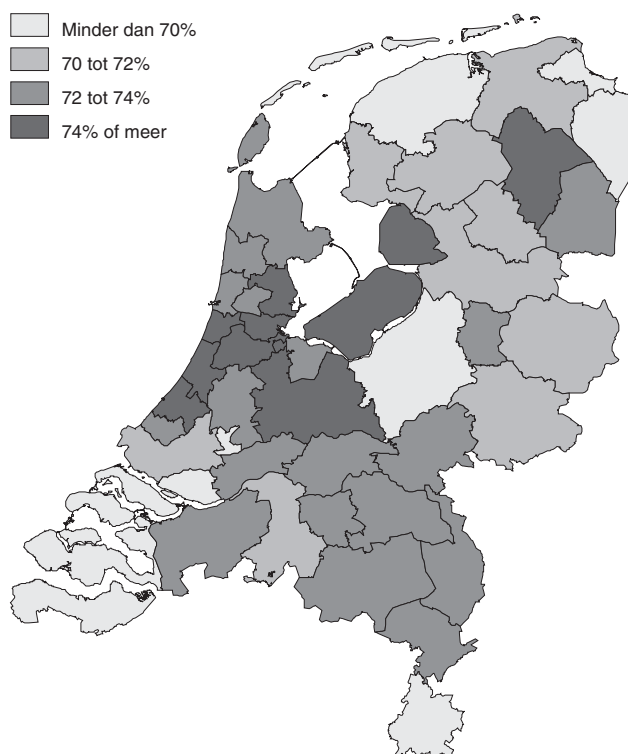
In de periode 2002/2004 behoorde in Nederland 72,6 procent van de bevolking van 15–64 jaar tot het arbeidsaanbod. Het percentage van de bevolking van 15–64 jaar dat tot het arbeidsaanbod gerekend kan worden varieert tussen de corop-gebieden van 69 tot 76 procent.

De kaart van Nederland laat zien dat de corop-gebieden waar het arbeidsaanbod het hoogst (boven 74 procent) ligt, zich vooral in de Randstad bevinden, maar dat ook de corop-gebieden Flevoland en Noord Drenthe een relatief groot arbeidsaanbod kennen. Relatief lage scores (minder dan 70 procent) komen voor in de corop-gebieden die zich met name aan de rand van Nederland bevinden. Want behalve de Veluwe en overig Groot-Rijnmond, is het arbeidsaanbod relatief laag in Zeeland, Zuid-Limburg, en delen van Friesland en Groningen. Dit beeld van het arbeidsaanbod is niet meteen te verklaren. Wat is bijvoorbeeld de reden dat het arbeidsaanbod in Noord Drenthe zo hoog ligt? Mogelijk verschaffen analyses naar achtergrondkenmerken meer inzicht.

3. Regionaal arbeidsaanbod naar geslacht

Van oudsher participeren mannen in een hogere mate op de arbeidsmarkt dan vrouwen. Gemiddeld was het arbeids-

3. Arbeidsaanbod naar (sub)corop-gebied, 2002/2004

aanbod bij mannen van 15–64 jaar 81,8 procent; bij vrouwen lag dat met 63,3 procent beduidend lager. Daarbij loopt het arbeidsaanbod tussen de corop-gebieden bij mannen minder uiteen dan bij vrouwen. Bij mannen lag het arbeidsaanbod tussen de 78 en 85 procent; een verschil van 7 procentpunten. Bij vrouwen waren de verschillen aanzienlijk groter, namelijk 15 procentpunten.

Arbeidsaanbod van mannen

De verdeling van het mannelijke arbeidsaanbod naar regio is tamelijk vlak. Alleen in de corop-gebieden Zuidwest Gelderland, Flevoland, overig Groot-Rijnmond, en IJmond was het arbeidsaanbod 84 procent of meer. Mannen hadden met name een benedengemiddeld arbeidsaanbod in Noord en Zuid Nederland. Het laagst (minder dan 80 procent) scoorden de corop-gebieden Zuid-Limburg, Overig Groningen, Delft en Westland, Delftzijl en omstreken, Oost-Groningen, en Noord-Friesland. Dit komt grotendeels overeen met de gebieden waar de werkloosheid relatief hoog ligt en de arbeidsdeelname relatief laag.

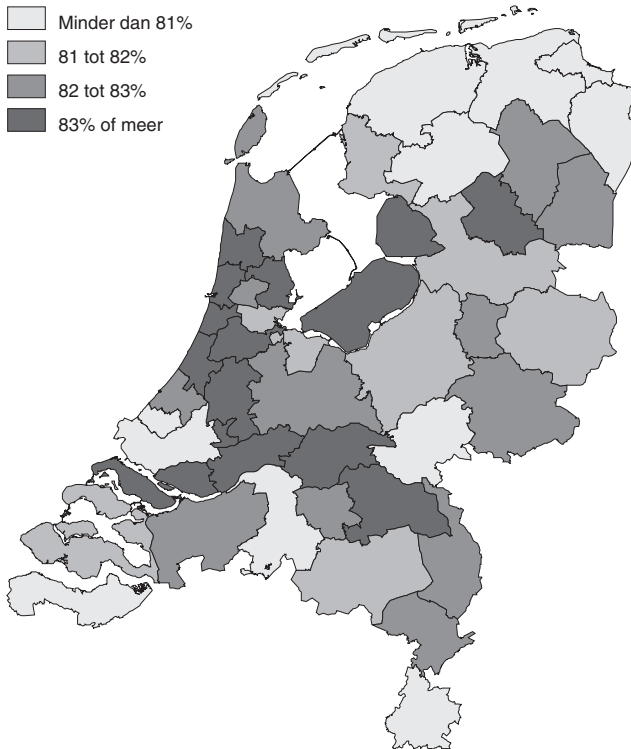
Arbeidsaanbod van vrouwen

Met een arbeidsaanbod variërend tussen de 55 en 70 procent zijn de regionale verschillen in arbeidsaanbod bij vrouwen meer uitgesproken. Er zijn een aantal regio's waar het arbeidsaanbod van vrouwen ruim beneden het gemiddelde lag. Dit zijn de corop-gebieden overig Groot-Rijnmond, de Veluwe, de provincie Zeeland en één of meerdere corop-gebieden in de provincies Drenthe, Friesland, Groningen, en Overijssel. De agrarische omgeving, met haar specifieke vraag naar arbeid, en de gemiddeld meer traditioneel ingestelde bewoners van de Veluwe, liggen mogelijk aan deze cijfers ten grondslag. Voor een deel vallen de corop-gebieden met een benedengemiddeld arbeidsaanbod bij vrouwen samen met de zogenaamde

zwarte-kousen-gordel. Dit is een strook van Zeeland naar Overijssel waar relatief veel streng-gereformeerden wonen.

Bovenstaande geeft aan dat mannen en vrouwen een verschillend patroon kennen wat betreft arbeidsaanbod. Bij een analyse van arbeidsdeelname van ouderen (Lautenbach en Cuijpers, 2005) bleek al dat achtergrondkenmerken zoals leeftijd en opleiding bij mannen en vrouwen verschillen in de invloed die zij hebben op de arbeidsdeelname. Omdat de regionale verschillen in arbeidsaanbod bij mannen betrekkelijk gering zijn, zal de analyse onder mannen beperkt blijven tot de invloed van leeftijd. De regionale verschillen in arbeidsaanbod bij vrouwen lenen zich daarentegen juist wel voor een uitgebreidere analyse.

4. Arbeidsaanbod van mannen naar (sub)corop-gebied, 2002/2004

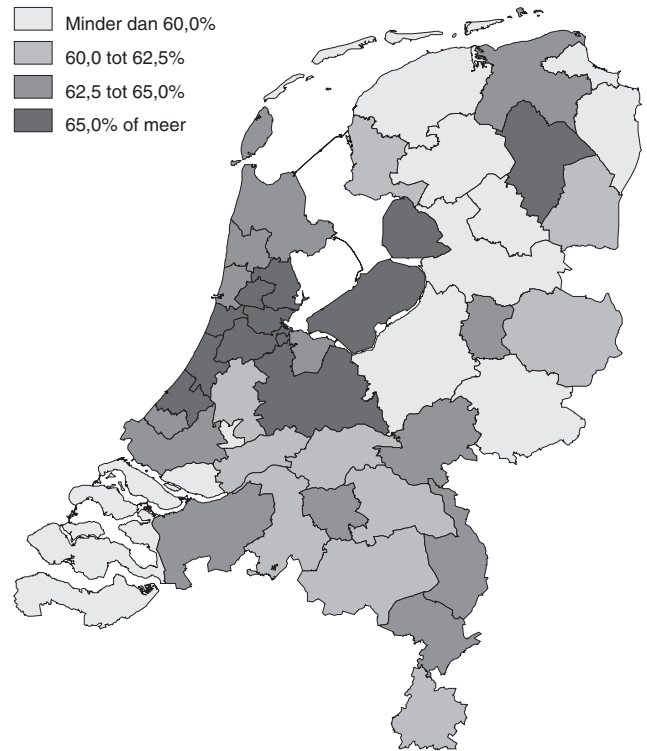

4. Regionaal arbeidsaanbod van mannen naar leeftijd

Er worden drie leeftijdscategorieën onderscheiden: de 15–24-jarigen, de 25–49-jarigen, en de 50–64-jarigen. Deze leeftijdscategorieën kenden een arbeidsaanbod van respectievelijk 54, 96, en 71 procent. Jongeren zijn beperkt beschikbaar voor de arbeidsmarkt omdat een deel van hen nog een opleiding volgt. Van de 50–64-jarigen is al een deel – vrijwillig of niet – uitgestroomd uit het arbeidsproces. Omdat het arbeidsaanbod zo uiteenloopt naar leeftijd is de leeftijdsopbouw binnen een regio van belang voor het niveau van het totale arbeidsaanbod per regio. Zo zullen vergrijsde regio's een lager arbeidsaanbod hebben.

De relatief meest vergrijsde corop-gebieden zijn Oost-Groningen, Noord Drenthe, Achterhoek, Het Gooi en Vechtstreek, Kop van Noord-Holland, overig Groot-Rijnmond, Zeeuws-Vlaanderen, overig Zeeland, en Midden en Zuid Limburg. Amsterdam en Flevoland kennen een relatief

5. Arbeidsaanbod van vrouwen naar (sub)corop-gebied, 2002/2004

groot aandeel 25–49-jarigen (respectievelijk 64 en 60 procent). Overig Groningen en Delft en Westland kennen een relatief groot aandeel 15–24-jarigen. De relatief vergrijsde regio's treffen we dus verspreid over Nederland aan. Wel is het zo dat in zowel de provincies Groningen, Friesland, als Limburg twee van de drie corop-gebieden een relatief groot aandeel 50–64-jarigen kennen. Binnen de leeftijdsgroep van 25–49 jaar is de variatie in arbeidsaanbod naar corop-gebied uitermate gering. Bij oudere en jongere mannen is die variatie groter.

Arbeidsaanbod mannen hoog

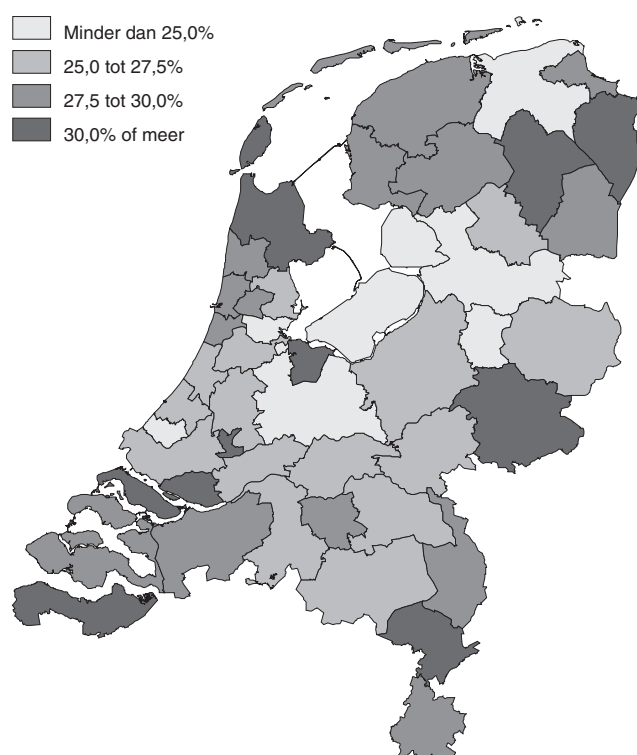
Voorbeelden van corop-gebieden met een relatief hoog arbeidsaanbod zijn Flevoland en Noord-Drenthe. In Flevoland lag het arbeidsaanbod bij alle drie leeftijdsgroepen hoger dan gemiddeld voor Nederland. Het grootste verschil deed zich voor bij de jongste leeftijdsgroep. Omdat deze leeftijdsgroep oververtegenwoordigd is in Flevoland versterkt dit het effect op het totale arbeidsaanbod in deze regio. Omdat de leeftijdsgroep van 25–49 verhoudingsgewijs bijna nergens zo groot is als in Flevoland (60 procent), en een relatief hoog arbeidsaanbod kent, duwt dit het totale arbeidsaanbod in deze regio omhoog. Deze oververtegenwoordiging komt doordat jonge gezinnen uit de regio Amsterdam door woningnood en andere oorzaken zich vestigen in Flevoland. Noord-Drenthe had een relatief hoog arbeidsaanbod: het aandeel 50–64-jarigen is hier weliswaar verhoudingsgewijs betrekkelijk groot, maar het arbeidsaanbod onder deze groep lag hier wel 5 procentpunten boven het landelijke gemiddelde.

Arbeidsaanbod mannen laag

Regio's met een relatief laag arbeidsaanbod zijn Groningen, Limburg en Zeeland. De provincie Groningen had het laagste arbeidsaanbod. In het corop-gebied overig Gro-

ningen speelt het feit dat de stad Groningen met een grote populatie studenten het beeld sterk bepaalt. Hier zijn jongeren oververtegenwoordigd, en juist de jongeren die toetreding tot de arbeidsmarkt uitstellen omdat zij relatief lang een opleiding volgen. Daarbij ligt het arbeidsaanbod in Oost-Groningen voor de 25–49 en 50–64-jarigen onder het landelijk gemiddelde. Limburg is een relatief vergrijsde provincie: 30 procent van de 15–64-jarige mannen is vijftig jaar of ouder. Voor Limburg is het van belang een onderscheid te maken tussen Noord-, Midden-, en Zuid-Limburg. Het beeld met betrekking tot het arbeidsaanbod is namelijk nogal verschillend. In Noord en Midden-Limburg lag het arbeidsaanbod voor alle leeftijdsgroepen rond het landelijk gemiddelde. In Zuid-Limburg was het echter bij alle leeftijdsgroepen onder het gemiddelde. De jongste en vooral de oudste leeftijdsgroep wijken in sterke mate negatief af.

6. Aandeel mannen van 50–64 jaar naar (sub)corop-gebied, 2002/2004

In Zuid-Limburg lag het arbeidsaanbod onder de 50–64-jarigen 7 procent lager dan landelijk. Samen met de relatief grote omvang van de groep ouderen betekent dit dat het totale arbeidsaanbod in deze regio lager uitkomt. De regio Zuid-Limburg is qua werk een regio met relatief veel industrie. Hier was de voormalige mijnindustrie gevestigd, en huist nu nog relatief veel chemische industrie. Vooral ouderen die door recente reorganisaties hun baan kwijtraakten, vinden in deze regio moeilijk een nieuwe werkgever. In Zeeuws-Vlaanderen en overig Zeeland lag het arbeidsaanbod onder ouderen lager dan gemiddeld. Omdat de leeftijdsgroep van 50–64 jaar oververtegenwoordigd is in deze twee corop-gebieden, weegt die negatieve afwijking zwaarder mee en drukt het hiermee het niveau van het arbeidsaanbod. Het arbeidsaanbod van jongeren ligt in overig Zeeland echter flink boven het gemiddelde.

Mannen van 25–49 jaar behoren significant vaker tot het arbeidsaanbod dan mannen die jonger, dan wel ouder zijn. Het verschil in leeftijdsopbouw tussen de corop-gebieden verklaart een deel van de verschillen in arbeidsaanbod die er tussen de corop-gebieden bestaan. In de analyses waarbij rekening gehouden werd met de leeftijdsopbouw, bleven de verschillen in arbeidsaanbod tussen de corop-gebieden significant.

5. Regionaal arbeidsaanbod van vrouwen naar leeftijd

Bij vrouwen was het arbeidsaanbod onder 15–24-jarigen 50 procent, bij 25–49-jarigen 78 procent en bij 50–64-jarigen 41 procent. Het arbeidsaanbod bij jonge vrouwen lag daarmee bijna even hoog als bij jonge mannen. De leeftijdsverdeling van vrouwen binnen de corop-gebieden wijkt nauwelijks af van die van de mannen.

Arbeidsaanbod vrouwen hoog

Het arbeidsaanbod van vrouwen was relatief hoog in Amsterdam, overig Groot-Amsterdam, Agglomeratie Haarlem, Agglomeratie 's Gravenhage, Flevoland, Utrecht, en Noord-Drenthe. In Amsterdam droegen de 25–49- en 50–64-jarigen daaraan bij, al is de positieve afwijking van het gemiddelde bij de hoogste leeftijdsgroep het grootst. In de agglomeratie Haarlem werd bij alle leeftijdsgroepen een relatief hoog arbeidsaanbod gevonden. In Utrecht was het relatief hoge arbeidsaanbod vooral het gevolg van een hoger dan gemiddeld arbeidsaanbod onder de 50–64-jarige vrouwen. In Flevoland lag het arbeidsaanbod vooral bij jongeren, maar ook bij ouderen hoger dan gemiddeld.

Arbeidsaanbod vrouwen laag

Het arbeidsaanbod onder vrouwen was het laagst in de twee corop-gebieden van de provincies Zeeland, overig Groot-Rijnmond, de Veluwe, Noord Overijssel, Achterhoek, Zuidwest Drenthe, Zuidoost en Noord Friesland, Delftzijl en omstreken en Oost Groningen. Zeeuws-Vlaanderen en overig Zeeland kenmerken zich door lage waarden onder de 25–64-jarigen. Bij de corop-gebieden in de provincies Friesland en Limburg zijn het vaak de jongere en oudere vrouwen die een relatief laag arbeidsaanbod kennen. De Veluwe, Zuidwest-Drenthe, Noord Overijssel, en overig Groot-Rijnmond vallen op doordat alle leeftijdsgroepen hier een lager dan gemiddeld arbeidsaanbod kennen.

Een relatief hoog arbeidsaanbod wordt dus met name in de (rand)stedelijke gebieden aangetroffen. Een relatief laag arbeidsaanbod werd verspreid over Nederland gevonden. Naast het gebied van de zwarte-kousen-gordel kwam het voor in Zuid Limburg en delen van de provincie Groningen. Net als bij mannen maken vrouwen van 25–49 jaar significant vaker dan de 15–24 en 50–64-jarigen deel uit van het arbeidsaanbod. Ten opzichte van mannen wordt bij vrouwen een kleiner deel van de verschillen in arbeidsaanbod tussen de corop-gebieden verklaard door de verschillen in leeftijdsopbouw.

6. Regionaal arbeidsaanbod van vrouwen naar opleiding

Het arbeidsaanbod van vrouwen lag gemiddeld op 63 procent. Laagopgeleide vrouwen hebben een gemiddeld arbeidsaanbod van 44 procent. Bij middelbaar opgeleide vrouwen ligt dat op 70 procent; hoog opgeleide vrouwen kennen een arbeidsaanbod van 84 procent. Dus daar waar laagopgeleiden oververtegenwoordigd zijn, wordt het arbeidsaanbod gedrukt, en waar relatief veel hoogopgeleiden zijn, zal het arbeidsaanbod hoger zijn.

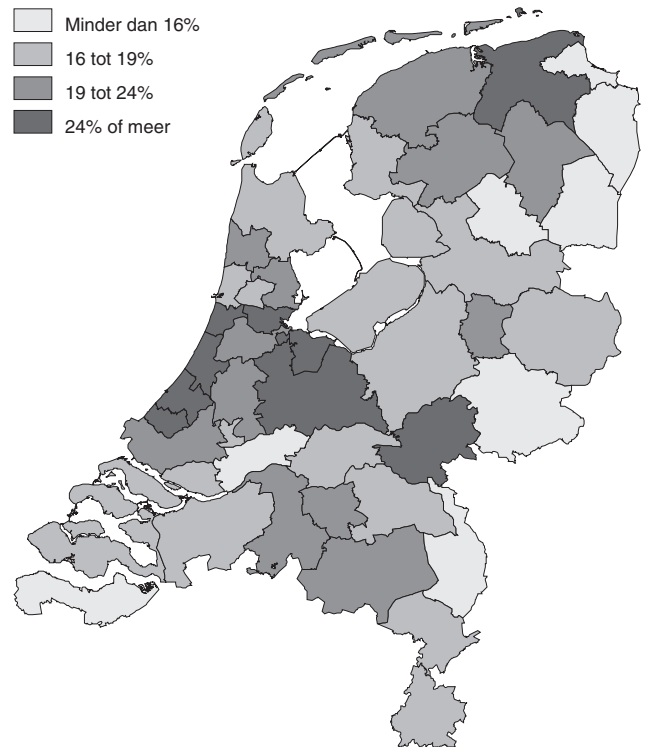
Corop-gebieden met relatief veel hoogopgeleide vrouwen bevinden zich voornamelijk in de provincies Noord-Holland, Zuid-Holland, en Utrecht. De corop-gebieden Overig Groningen en Agglomeratie Arnhem en Nijmegen hebben ook een relatief groot aandeel hoogopgeleiden, wat waarschijnlijk komt door de studentensteden Groningen en Nijmegen. Dit zal ook meespelen voor de corop-gebieden Amsterdam, Agglomeratie Leiden en Bollenstreek, en Delft en Westland, die een relatief groot aandeel hoogopgeleiden kennen. In Amsterdam was het aandeel hoger opgeleide vrouwen bijna twee keer zo groot als gemiddeld. Nergens anders ligt dit aandeel zo hoog. Corop-gebieden met relatief veel laagopgeleiden komen zeer verspreid over Nederland voor.

Binnen een regio kunnen, uitgesplitst naar opleidingsniveau, zowel positieve als negatieve afwijkingen ten opzichte van het gemiddelde voorkomen. Zeeland en Friesland zijn de twee provincies waarbij het arbeidsaanbod onder vrouwen ruim lager lag dan gemiddeld. In beide provincies was het arbeidsaanbod bij alle corop-gebieden en bij vrijwel alle drie opleidingsniveaus benedengemiddeld. Ook het arbeidsaanbod onder vrouwen in het corop-gebied de Veluwe was lager dan landelijk. Hier was dat het resultaat van een lager dan gemiddeld arbeidsaanbod bij alle opleidingsniveaus. Ditzelfde patroon is ook te zien in overig Groot-Rijnmond. In Overijssel wordt het lager dan gemiddelde arbeidsaanbod onder vrouwen mede veroorzaakt door een lager dan gemiddeld arbeidsaanbod onder laag en middelbaar opgeleiden, terwijl deze groepen in Overijssel juist oververtegenwoordigd zijn.

In Flevoland ligt het arbeidsaanbod hoger dan gemiddeld. Dit komt door het flink hogere arbeidsaanbod onder laag en middelbaar opgeleide vrouwen. In Noord-Holland kennen de meeste corop-gebieden een bovengemiddeld arbeidsaanbod. Voor de regio Amsterdam geldt dat zowel het aandeel hoogopgeleide vrouwen groot is als dat deze groep een bovengemiddeld arbeidsaanbod kent. Dit krijkt het arbeidsaanbod extra op. Omdat het aanbod van – in dit geval hoog geschoold – werk samenhangt met de vraag naar dit soort werk, mag aangenomen worden dat in de regio Noord-Holland het aanbod van hooggeschoold werk bovengemiddeld ligt. Het arbeidsaanbod onder middelbaar opgeleide vrouwen in Drenthe onderscheidt zich positief ten opzichte van het gemiddelde. Dit wordt veroorzaakt door het juist meer dan gemiddelde arbeidsaanbod onder middelbaar opgeleiden in de corop-gebieden Noord en Zuidoost-Drenthe en het bovengemiddelde aandeel middelbaar opgeleiden in deze twee corop-gebieden.

Het arbeidsaanbod van laagopgeleide vrouwen ligt significant onder dat van middelbaar opgeleiden, die op hun beurt weer een arbeidsaanbod kennen dat significant onder dat van hoogopgeleiden ligt. De verschillen in arbeidsaanbod naar regio worden bij vrouwen voor een iets groter deel door het verschil in arbeidsaanbod naar leeftijdsgroep dan door het verschil in arbeidsaanbod naar opleidingsniveau verklaard. Omdat de variatie naar opleidingsniveau tussen de regio's groter is dan de variatie naar leeftijd, is het opleidingsniveau uiteindelijk toch voor een veel groter deel verantwoordelijk voor verschillen tussen de corop-gebieden. Toch blijven de verschillen in arbeidsaanbod naar regio ook significant als er gecorrigeerd wordt voor opleidingsniveau.

7. Aandeel vrouwen met hoge opleiding naar (sub)corop-gebied, 2002/2004

7. Regionaal arbeidsaanbod van moeders met jonge kinderen

Bekend is dat wanneer mensen jonge kinderen hebben dit van invloed is op hun arbeidsdeelname. Omdat Nederland een land is waar de moeder vaak het merendeel van de zorgtaken voor haar rekening neemt, is de aanwezigheid van jonge kinderen het meest van invloed op het arbeidsaanbod van vrouwen. In Nederland combineren veel ouders werk en zorgtaken doordat de moeders in deeltijd gaan werken of (tijdelijk) stoppen met werken. Er wordt een regionale vergelijking gemaakt van het arbeidsaanbod onder moeders in de leeftijdsgroep van 25–49 jaar met ten minste één kind onder de twaalf jaar.

Het gemiddelde arbeidsaanbod onder vrouwen van 25–49 jaar is 78 procent. Degenen onder hen die niet de zorg hebben voor kinderen onder de twaalf jaar, hebben een arbeidsaanbod van 85 procent. Bij vrouwen met ten minste één kind jonger dan twaalf jaar, lag het gemiddelde arbeidsaanbod op 71 procent.

Behalve dat er in Amsterdam relatief weinig en in Flevoland relatief veel vrouwen met een kind onder de twaalf jaar zijn, loopt het aandeel vrouwen met kleine kinderen naar regio weinig uiteen.

In regio's waar vrouwen met jonge kinderen een duidelijk lager dan gemiddeld arbeidsaanbod laten zien, geldt dit meestal ook voor de groep vrouwen die niet de zorg hebben voor jonge kinderen. Dit is het geval in Zuidwest Drenthe, Noord Overijssel, de Veluwe, overig Groot-Rijnmond, Zuidoost Zuid-Holland, en overig Zeeland. Gezamenlijk vormen deze corop-gebieden een groot deel van de eerder genoemde zwarte-kousen-gordel. Hier speelt dus blijkbaar nog iets anders dat het arbeidsaanbod bij alle vrouwen drukt. In deze regio's is het aandeel streng gelovigen groter dan in de overige regio's van Nederland. In dergelijke huishoudens is de taakverdeling tussen mannen en vrouwen meer traditioneel.

Aan de andere kant zijn er regio's waar moeders met jonge kinderen een hoger dan gemiddeld arbeidsaanbod kennen. In de regio's Haarlem, Noord Drenthe, Alkmaar en omstreken, Zaanstreek, overig Groot-Amsterdam, en agglomeratie 's Gravenhage gaat dat samen met ook een hoger dan gemiddeld arbeidsaanbod bij de vrouwen zonder kinderen. In de regio's overig Groningen, Noord en Zuidoost Drenthe, Zuidwest en Zuidoost Friesland en Delft en Westland

ligt arbeidsaanbod alleen bij vrouwen met de zorg voor jonge kinderen hoger dan gemiddeld.

De belangrijkste oorzaak voor het relatief hoge arbeidsaanbod onder vrouwen in Noord Drenthe en overig Groningen moet worden gezocht in het feit dat de as Assen-Groningen relatief veel werkgelegenheid heeft in de overheid, het onderwijs en de zorg. Dit zijn bij uitstek sectoren waar veel vrouwen werkzaam zijn en waar ook meer dan gemiddeld deeltijdwerk voorkomt. Het gebied Noord-Drenthe kent verhoudingsgewijs veel gezinnen met tweeverdieners.

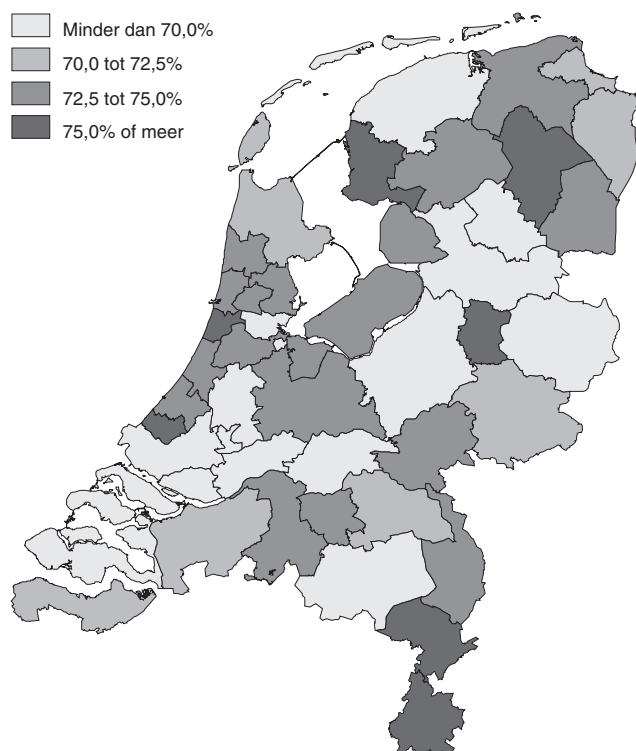
Vergeleken met hun leeftijdsgenoten ligt het arbeidsaanbod bij vrouwen met jonge kinderen duidelijk lager dan bij vrouwen zonder kleine kinderen. Dit verschil verklaart echter nagenoeg niets van de verschillen in arbeidsaanbod tussen de regio's.

8. Conclusie

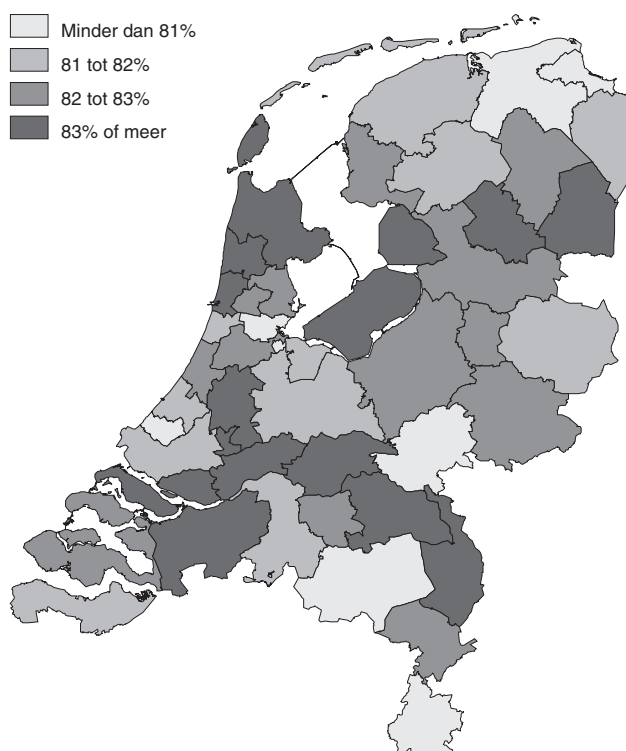
Regionale verschillen in de leeftijdsopbouw en de verdeling naar opleidingsniveaus dragen bij aan de regionale verschillen in arbeidsaanbod. Toch blijven de regionale verschillen in arbeidsaanbod significant wanneer voor deze twee factoren gecorrigeerd wordt.

Bij mannen is het beeld van de regionale verschillen in arbeidsaanbod na correctie voor leeftijd en opleiding vrijwel identiek aan het beeld vóór standaardisatie. Alleen het arbeidsaanbod in de regio Amsterdam daalt met meer dan 2,5 procentpunten ten opzichte van het ongecorrigeerde cijfer. Dit komt door de oververtegenwoordiging van jongeren en hoogopgeleiden in Amsterdam.

8. Arbeidsaanbod van moeders naar (sub)corop-gebied, 2002/2004

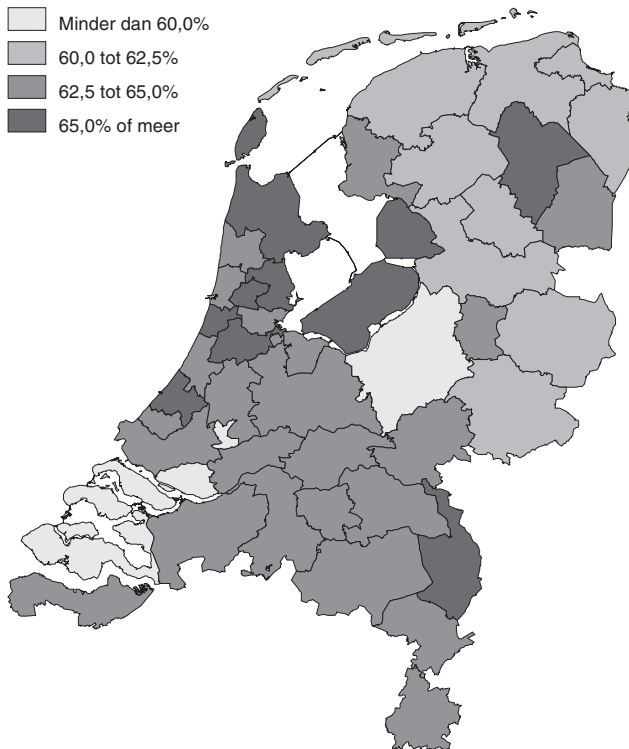

9. Arbeidsaanbod van mannen naar (sub)corop-gebied, gecorrigeerd voor leeftijd en opleiding, 2002/2004

Ook bij vrouwen blijven de regionale verschillen in arbeidsaanbod in stand na correctie voor leeftijd en opleiding. Correctie heeft bij vrouwen wel meer effect: 7 van de 43 (sub)corop-gebieden laten een verandering van meer dan 2,5 procentpunten zien. Bij Amsterdam en Utrecht daalt het arbeidsaanbod na correctie doordat hier meer dan gemiddeld aantal jongeren en hoogopgeleiden wonen. In de coropgebieden Noord-Limburg, Zuidoost Drenthe, Zuidwest Drenthe, Oost-Groningen, en Zeeuws-Vlaanderen ligt het arbeidsaanbod na correctie hoger.

10. Arbeidsaanbod van vrouwen naar subcorop-gebied, gecorrigeerd voor leeftijd en opleiding, 2002/2004

Bovenstaande analyses hebben aangetoond dat leeftijd en opleiding een deel van de regionale verschillen in arbeidsaanbod verklaren. Maar ook wanneer er gecorrigeerd wordt voor leeftijd en opleiding blijven de verschillen tussen de regio's significant. Onderwerp van onderzoek in de onderhavige analyse was de invloed van deze persoonsgebonden kenmerken in kaart te brengen. Deze analyse vraagt hiermee om een multidisciplinaire aanpak. Om een groter deel van de regionale verschillen in arbeidsaanbod te verklaren zou een aanvullende analyse van de vraagzijde van de arbeidsmarkt wenselijk zijn.

Technische toelichting

Enquête Beroepsbevolking

De Enquête beroepsbevolking (EBB) is een steekproefonderzoek onder personen die in Nederland wonen, met uitzondering van personen in inrichtingen, instellingen en tehuizen (institutionele bevolking). In de populatietotalen die voor de ophoging worden gebruikt, is de institutionele bevolking dan ook niet opgenomen.

De steekproef is een zogenaamde gestratificeerde tweetrapssteekproef. In de eerste trap zijn gemeenten getrokken en is vastgesteld hoeveel adressen in deze gemeenten moeten worden geselecteerd. Gemeenten met 7 300 of meer adressen (gemiddeld circa 18 duizend inwoners) zijn alle maanden van het jaar in de steekproef vertegenwoordigd. De overige gemeenten zijn verdeeld over 66 strata die gevormd zijn op basis van veertig corop-gebieden. Vervolgens zijn hieruit gemeenten getrokken met kansen evenredig met het aantal adressen. Het aantal maanden dat deze gemeenten in de steekproef zijn opgenomen, is evenredig met het aantal adressen.

In de tweede trap is per gemeente een systematische steekproef van adressen getrokken. In elke gemeente in de steekproef worden ten minste twaalf adressen getrokken. In gemeenten die meer dan één maand of het gehele jaar in de steekproef vallen, worden de adressen zodanig verdeeld dat telkens groepen van twaalf adressen (clusters) tot de steekproef behoren. Die twaalf adressen uit een cluster komen uit een zelfde buurt of wijk met als gevolg dat de kenmerken van de bewoners van die adressen op elkaar lijken. Deze 'clustering' heeft niettemin weinig invloed op de variantie van de schattingen (De Ree, 1989).

Als steekproefkader is het Geografisch Basisregister (GBR) gebruikt. Het GBR is een lijst van alle adressen in Nederland die wordt samengesteld door de PTT. Voor de EBB is in 2004 elke maand een steekproef van ongeveer 10 duizend adressen getrokken. In 2004 zijn uiteindelijk 81 duizend adressen benaderd, onder meer doordat in de zomermaanden de steekproef gehalveerd wordt; adressen waarvan bekend is dat daarop inrichtingen, instellingen of tehuizen zijn gevestigd worden verwijderd uit de steekproef; uitdunning van de steekproef heeft plaatsgevonden van adressen waar uitsluitend mensen van 65 jaar of ouder wonen.

Begrippen

Arbeidsaanbod

Het arbeidsaanbod bestaat uit degenen die een baan van twaalf uur of meer per week hebben, dan wel een baan van twaalf uur of meer zouden willen hebben, ongeacht hun zoekgedrag.

Het arbeidsaanbod is een driejaarsgemiddelde. De jaren 2002/2004 zijn samengenomen om bij diverse uitsplitsingen toch voldoende celvulling te garanderen.

Arbeidsdeelname

Werkzame beroepsbevolking in procenten van de bevolking.

Werkloosheid en werkloze beroepsbevolking

Personen die werk hebben aanvaard waardoor ze ten minste twaalf uur per week gaan werken, of personen die verklaren ten minste twaalf uur per week te willen werken, daarvoor beschikbaar zijn en activiteiten ontplooiën om werk voor ten minste twaalf uur per week te vinden.

Werkzame beroepsbevolking

Alle mensen die ten minste twaalf uur per week werken (werknemers, zelfstandigen en meewerkende gezinsleden). De cijfers in dit artikel betreffen de werkzame beroepsbevolking van 15–64 jaar.

Corop

De indeling naar corop-gebieden ontleend zijn naam aan de Coördinatie Commissie Regionaal Onderzoeksprogramma, waarin veertig gebieden en drie subgebieden zijn onderscheiden.

Literatuur

Lautenbach, Hendrika en Marc Cuijpers (2005), Meer ouderen aan het werk. Sociaal-economische trends, 2^e kwartaal 2005, blz. 12–17.

Ree, S. de (1989), Cluster effects in the labour force survey. Netherlands Official Statistics, 1989-4, blz. 32.

Tabel 1
(Sub)corop-gebieden in Nederland

Naam	Code	Provincie
Oost Groningen	10	Groningen
Delfzijl e.o.	20	Groningen
Overig Groningen	30	Groningen
Noord Friesland	40	Friesland
Zuidwest Friesland	50	Friesland
Zuidoost Friesland	60	Friesland
Noord Drenthe	70	Drenthe
Zuidoost Drenthe	80	Drenthe
Zuidwest Drenthe	90	Drenthe
Noord Overijssel	100	Overijssel
Zuidwest Overijssel	110	Overijssel
Twente	120	Overijssel
Veluwe	130	Gelderland
Achterhoek	140	Gelderland
Agglomeratie Arnhem en Nijmegen	150	Gelderland
Zuidwest Gelderland	160	Gelderland
Utrecht	170	Utrecht
Kop van Noord-Holland	180	Noord-Holland
Alkmaar e.o.	190	Noord-Holland
IJmond	200	Noord-Holland
Agglomeratie Haarlem	210	Noord-Holland
Zaanstreek	220	Noord-Holland
Groot-Amsterdam	230	Noord-Holland
w.v.		
subcorop Amsterdam	231	Noord-Holland
subcorop Overig Groot-Amsterdam	232	Noord-Holland
Het Gooi en Vechtstreek	240	Noord-Holland
Agglomeratie Leiden en Bollenstreek	250	Zuid-Holland
Agglomeratie s-Gravenhage	260	Zuid-Holland
Delft en Westland	270	Zuid-Holland
Oost Zuid-Holland	280	Zuid-Holland
Groot-Rijnmond	290	Zuid-Holland
w.v.		
subcorop Rijnmond	291	Zuid-Holland
subcorop Overig Groot-Rijnmond	292	Zuid-Holland
Zuidoost Zuid-Holland	300	Zuid-Holland
Zeeuwsch-Vlaanderen	310	Zeeland
Overig Zeeland	320	Zeeland
West Noord-Brabant	330	Noord-Brabant
Midden Noord-Brabant	340	Noord-Brabant
Noordoost Noord-Brabant	350	Noord-Brabant
w.v.		
subcorop Stadsgewest 's-Hertogenbosch	351	Noord-Brabant
subcorop Overig Noordoost Noord-Brabant	352	Noord-Brabant
Zuidoost Noord-Brabant	360	Noord-Brabant
Noord Limburg	370	Limburg
Midden Limburg	380	Limburg
Zuid Limburg	390	Limburg
Flevoland	400	Flevoland

Ouderschapsverlof

Ingrid Beckers en Clemens Siermann

Ruim een kwart van de werknemers in Nederland die in 2004 recht hadden op ouderschapsverlof, hebben daarvan gebruik gemaakt. Vrouwen nemen veel vaker ouderschapsverlof op dan mannen. Wel gaan steeds méér mannen met ouderschapsverlof en dat veroorzaakt een groot deel van de groei, sinds 2000, van het totale opgenomen ouderschapsverlof. De meerderheid van de personen die ouderschapsverlof opnemen, krijgen dat doorbetaald. Hoe hoger het opleidingsniveau van mannen en vrouwen is, hoe vaker zij ouderschapsverlof nemen. Ouderschapsverlof wordt relatief vaak opgenomen bij de overheid, in het onderwijs en in de gezondheids- en welzijnszorg. In de eerste twee sectoren wordt het verlof ook vaak doorbetaald. In de gezondheids- en welzijnszorg is dit niet het geval. Mannen nemen met name ouderschapsverlof wanneer zij een werkende partner hebben. Ook nemen mannen gemiddeld wat vaker ouderschapsverlof wanneer het kind al wat ouder is.

1. Inleiding

Ouders met kinderen tot acht jaar die minimaal een jaar werkzaam zijn bij hun huidige werkgever, hebben de mogelijkheid om ouderschapsverlof op te nemen. Voor elk kind kunnen zij tot maximaal dertien maal de wekelijkse arbeidsduur in uren aan verlof opnemen. Dit verlof kan worden opgenomen binnen een tijdsbestek van zes maanden, voor ten hoogste de helft van de wekelijkse arbeidsduur. Het volledige ouderschapsverlof moet opgenomen zijn voordat het betreffende kind acht wordt. In principe worden de uren die een ouder aan ouderschapsverlof opneemt niet betaald.

Van de wettelijke regeling kan binnen een CAO of door een individuele werkgever worden afgeweken. Zo is binnen sommige CAO's of door individuele werkgevers een keus gemaakt om het ouderschapsverlof wél (gedeeltelijk) te betalen. Ook kan de mogelijkheid worden geboden het verlof over meer dan zes maanden te spreiden.

Dit artikel laat zien hoe werknemers in Nederland van het recht op ouderschapsverlof gebruik maken. Mensen die recht hebben op ouderschapsverlof worden gedefinieerd als werknemers die kinderen hebben in de leeftijd van 0–7 jaar en die nog niet voor alle kinderen in deze leeftijdsgroep het ouderschapsverlof hebben gebruikt.

2. Gebruik van het recht op ouderschapsverlof

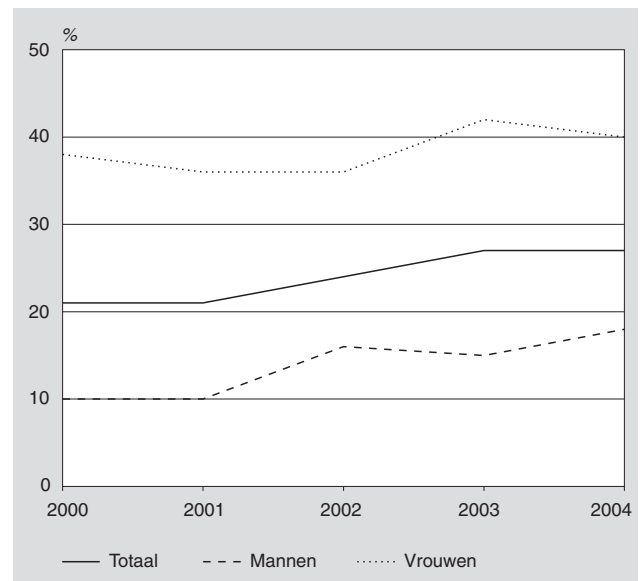
2.1 Ouderschapsverlof opnemen

In 2004 hadden in Nederland 266 duizend werknemers recht op ouderschapsverlof. Zij hadden een of meer kinderen in de leeftijd van 0–7 jaar en hadden nog niet voor al deze kinderen het ouderschapsverlof opgenomen. Ruim

een kwart van deze werknemers heeft in dat jaar ook daadwerkelijk ouderschapsverlof opgenomen.

Het verschil tussen mannen en vrouwen is groot. Vier op de tien vrouwen die in 2004 recht hadden op ouderschapsverlof, hebben van dit recht gebruik gemaakt. Onder mannen ging het om minder dan twee op de tien. Dit betekent dat er 45 duizend vrouwen en 27 duizend mannen waren met ouderschapsverlof.

1. Percentage personen dat ouderschapsverlof opneemt naar geslacht

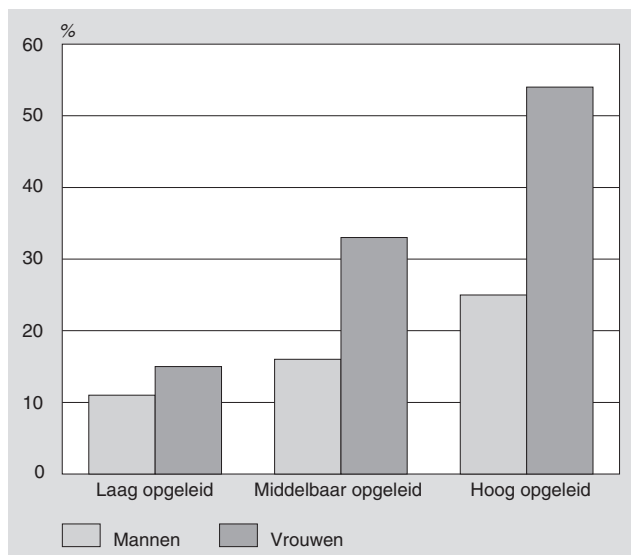

Sinds 2000 is het percentage personen gestegen dat ouderschapsverlof neemt. Met name steeds meer mannen maken gebruik van hun recht daarop. Maakte in 2000 slechts 10 procent van de mannen gebruik van dit recht, in 2004 is dit gestegen naar 18 procent. Onder vrouwen steeg dit percentage van 38 naar 40. De stijging sinds 2000 van het aandeel dat ouderschapsverlof neemt, komt dus voor het overgrote deel door een forse toename onder mannen.

2.2 Opleidingsniveau

Hoe hoger iemands opleidingsniveau is, hoe vaker hij of zij gebruik maakt van het recht op ouderschapsverlof. Dit geldt zowel voor mannen als voor vrouwen. De verschillen tussen mannen en vrouwen worden groter, naarmate het opleidingsniveau hoger is. In 2004 maakte 15 procent van de laag opgeleide vrouwen gebruik van het recht op ouderschapsverlof. Daarmee namen zij bijna anderhalf keer zo vaak verlof als laag opgeleide mannen. Van de hoog opgeleide vrouwen maakte meer dan de helft gebruik van het recht op ouderschapsverlof, ruim twee maal zo veel als hoog opgeleide mannen.

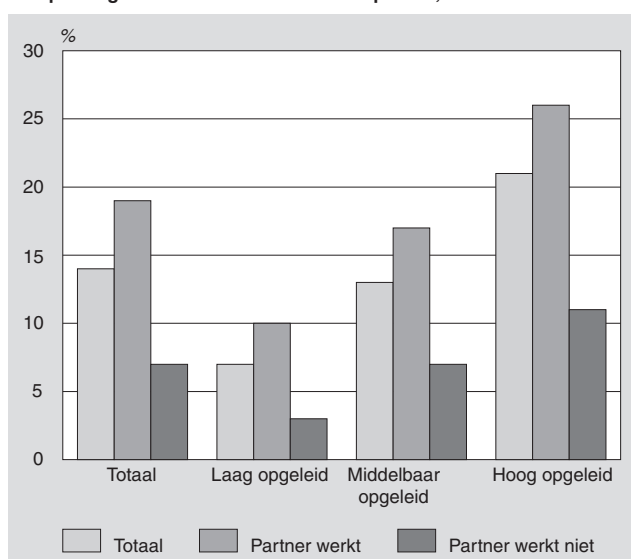
2. Percentage personen dat ouderschapsverlof opneemt naar geslacht en opleidingsniveau, 2004

2.3 Arbeidsdeelname vrouwen

Onder (echt)paren bepaalt de arbeidsdeelname van de vrouw voor een belangrijk deel of de man al dan niet ouderschapsverlof opneemt. Bijna één op de vijf mannen met een werkende partner neemt ouderschapsverlof, tegenover slechts 7 procent van de mannen met een niet werkende partner. In beide situaties geldt, hoe hoger het opleidingsniveau van de man, hoe vaker hij ouderschapsverlof neemt. Van de laag opgeleide mannen van wie de partner niet werkt, neemt bijna niemand ouderschapsverlof. Onder hoog opgeleide mannen met een niet werkende partner neemt nog ruim een op de tien zelf ouderschapsverlof op. Van de hoog opgeleide mannen waarvan de partner ook werkt, neemt ruim een kwart ouderschapsverlof. Het is niet mogelijk om een vergelijkbaar plaatje voor vrouwen te maken, omdat vrouwen nagenoeg altijd een werkende partner hebben. Vrouwen met een niet werkende partner die ouderschapsverlof opnemen, komen nauwelijks voor.

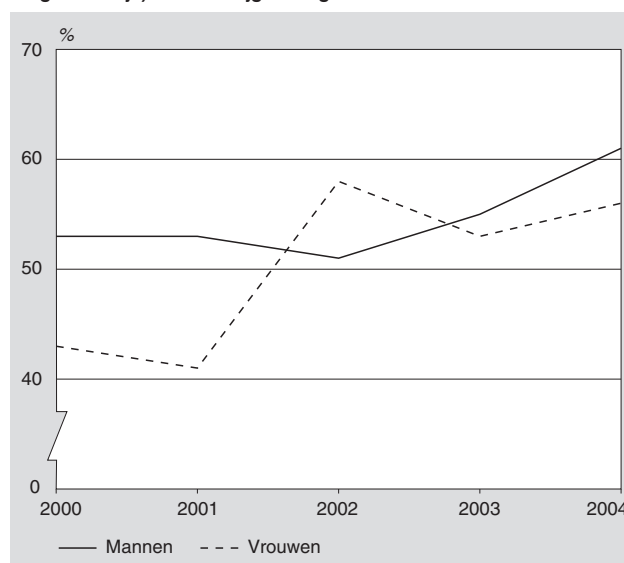
3. Percentage mannen dat ouderschapsverlof opneemt naar geslacht, opleidingsniveau en arbeidsdeelname partner, 2000/2004

2.4 Betaald of onbetaald

In 2004 kreeg de meerderheid van de personen die gebruik maakten van hun recht op ouderschapsverlof, dit verlof geheel of gedeeltelijk betaald. Het doorbetalen van loon tijdens de verlofperiode lijkt dan ook een stimulans om gebruik te maken van dit verlof. Mannen werden iets vaker doorbetaald dan vrouwen. Van alle mannen die in 2004 ouderschapsverlof hadden kreeg 61 procent dit verlof betaald. Onder vrouwen was dit 56 procent. In 2000 nog kreeg, mannen en vrouwen samen, minder dan de helft tijdens het verlof doorbetaald. Met name onder vrouwen is het aandeel met betaald ouderschapsverlof toegenomen. Sinds 2000 zijn in dit opzicht de verschillen tussen mannen en vrouwen verminderd.

4. Percentage personen dat het ouderschapsverlof (geheel of gedeeltelijk) betaald krijgt naar geslacht

Het percentage personen dat het ouderschapsverlof doorbetaald krijgt is dan ook tussen 2000 en 2004 behoorlijk gestegen. Er is een duidelijke stijging van het opnemen van ouderschapsverlof zichtbaar in het onderwijs vanaf 2002. Vanaf dat jaar is de betaling van ouderschapsverlof in het onderwijs verbeterd. Meer werknemers in het onderwijs kregen recht op betaald ouderschapsverlof. Dat heeft zich direct vertaald in een stijging van het gebruik van ouderschapsverlof.

2.5 Bedrijfstak

Werknemers bij de overheid krijgen hun ouderschapsverlof veel vaker doorbetaald dan werknemers in andere bedrijfstakken. Mede hierdoor is het percentage werknemers dat gebruik maakt van het recht op ouderschapsverlof bij de overheid groter dan elders. In de periode 2000/2004 nam gemiddeld 60 procent van de werknemers bij de overheid dit verlof. Van hen kreeg 94 procent het geheel of gedeeltelijk doorbetaald. In het onderwijs nam 50 procent ouderschapsverlof op. Ook daar kreeg een groot gedeelte, 78 procent, doorbetaald. Als derde in de ranglijst van sectoren waar veel ouderschapsverlof wordt opgenomen is de ge-

zondheids- en welzijnszorg terug te vinden. Opvallend is dat, hoewel hier relatief veel mensen ouderschapsverlof opnemen, slechts vier op de tien werknemers het krijgen doorbetaald.

Staat 1
Percentage personen dat ouderschapsverlof opneemt en betaald krijgt naar bedrijfstak, 2000/2004

	Totaal	w.v. betaald
	%	
Landbouw	10	40
Nijverheid	10	30
Industrie	11	25
Bouwnijverheid	4	28
Overige nijverheid	31	74
Commerciële dienstverlening	17	29
Reparatie van consumenten artikelen en handel	11	23
Vervoer, opslag en communicatie	20	21
Financiële instellingen	30	41
Zakelijke dienstverlening	18	29
Overige commerciële dienstverlening	7	51
Niet-commerciële dienstverlening	44	67
Onderwijs	50	78
Gezondheids- en welzijnszorg	36	39
Cultuur, recreatie, overige dienstverlening	19	52
Overige niet-commerciële dienstverlening	25	54
Overheid	60	94

Met betrekking tot verlofregelingen nemen de overheid en semi-overheid een speciale positie in. De overheid roept immers de wet- en regelgeving rondom ouderschapsverlof in het leven en daarmee kan verwacht worden dat zij het gebruik ook stimuleert. Om hierover iets te kunnen zeggen worden de bedrijfstakken overheid, onderwijs en gezondheids- en welzijnszorg samen vergeleken met de overige bedrijfstakken.

Bij de overheid en semi-overheid maken naar verhouding veel meer werknemers gebruik van het recht op ouderschapsverlof dan elders. In de periode 2000/2004 nam 38 procent van de mannen en 49 procent van de vrouwen ouderschapsverlof tegen respectievelijk 8 en 28 procent in de overige bedrijfstakken. Bij de overheid zijn de verschillen tussen laag en hoog opgeleide werknemers ook minder groot dan elders.

Staat 2
Percentage personen dat ouderschapsverlof opneemt naar geslacht, opleidingsniveau en bedrijfstak, 2000/2004

	Totaal	Overheid, onderwijs, gezondheidszorg	Overige sectoren
	%		
Totaal	24	45	14
Mannen	14	38	8
Laag opgeleid	7	31	5
Middelbaar opgeleid	13	41	8
Hoog opgeleid	21	38	13
Vrouwen	38	49	28
Laag opgeleid	18	34	13
Middelbaar opgeleid	34	45	25
Hoog opgeleid	52	56	44

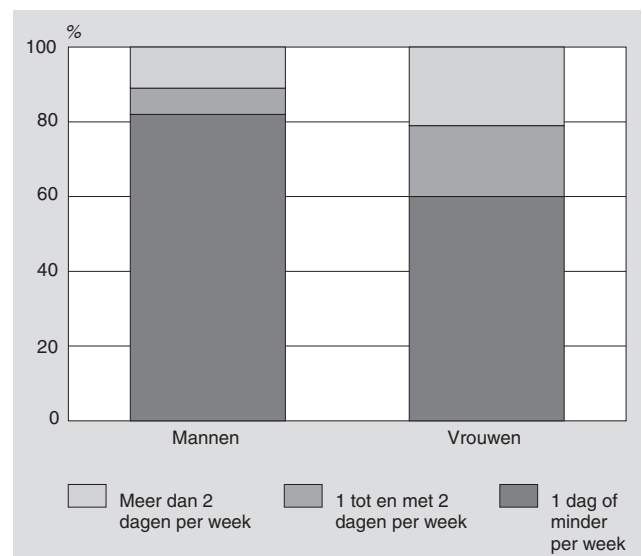
Dit geldt zowel voor mannen als voor vrouwen. Van alle hoog opgeleide vrouwen in het bedrijfsleven neemt 44 procent ouderschapsverlof op. Dat is bijna 3,5 maal zo vaak als hun lager opgeleide collega's. Bij de overheid neemt maar liefst 56 procent van de hoog opgeleide vrouwen ouderschapsverlof op. Toch is dit maar 1,5 maal zo vaak als hun laag opgeleide collega's. De betaling van het ouderschapsverlof neemt blijkbaar voor laag opgeleide werknemers de drempel weg om te kiezen voor ouderschapsverlof. Bij mannen is een vergelijkbaar patroon te zien.

3. Planning van het ouderschapsverlof

3.1 Duur verlof per week

Het overgrote deel van de mannen die ouderschapsverlof opnemen, doet dit voor maximaal één dag in de week. Ruim acht op de tien mannen gebruiken het verlof om tijdelijk hun werkweek te verkorten. Ook zes op de tien vrouwen doen dit. Zij nemen maximaal 1 dag per week verlof. Maar ruim twee op de tien vrouwen neemt meer dan twee dagen per week ouderschapsverlof. Een deel van de vrouwen zal het verlof gebruiken om langer thuis te kunnen blijven bij hun pasgeboren kind.

5. Aantal dagen dat personen ouderschapsverlof opnemen per week, naar geslacht, 2004

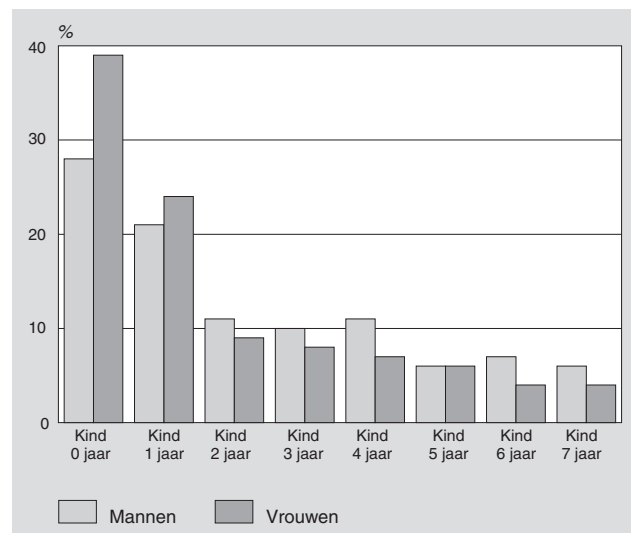

3.2 Leeftijd kind

Ouderschapsverlof kan worden opgenomen vanaf de geboorte van het kind totdat het kind acht jaar wordt. De meeste mensen nemen ouderschapsverlof meteen na de geboorte van het kind. Naarmate kinderen ouder worden, zijn er minder mensen die (nog) ouderschapsverlof opnemen. Zowel voor mannen als vrouwen geldt dat het hoogste percentage ouderschapsverlof wordt opgenomen vòòr de eerste verjaardag van het kind. Wel is het zo dat het percentage dat ouderschapsverlof opneemt voor een kind van minder dan twee jaar oud, onder vrouwen veel hoger is dan onder mannen. Daarna draait dit om. Voor kinderen

vanaf twee jaar is het percentage dat ouderschapsverlof opneemt onder mannen hoger. Blijkbaar maken mannen gemiddeld wat later gebruik van hun recht op ouderschapsverlof dan vrouwen.

6. Percentage personen dat ouderschapsverlof opneemt naar geslacht en leeftijd van het kind waarvoor ouderschapsverlof is opgenomen, 2000/2004

Technische toelichting

Alle gegevens in dit artikel zijn afkomstig uit de Enquête beroepsbevolking (EBB). De EBB is een steekproefonderzoek onder personen die in Nederland wonen, met uitzondering van personen in inrichtingen, instellingen en tehuizen (institutionele bevolking). Voor de EBB wordt elk jaar een steekproef getrokken van ongeveer 1 procent van de Nederlandse bevolking. Sinds 2000 worden in de EBB vragen gesteld over ouderschapsverlof.

Doordat de groep respondenten waarop de cijfers over ouderschapsverlof betrekking hebben relatief klein is, wordt in een aantal grafieken gewerkt met een vijfjaarsgemiddelde. Op deze manier kan er ook over gedetailleerde variabelen uitspraken worden gedaan.

Vragen over ouderschapsverlof in de EBB:

De vragen over ouderschapsverlof worden gesteld aan:
 Leden van de huishoudkern;
 In een huishouden met minimaal één kind dat jonger is dan 9 jaar;
 Waarbij de respondent in kwestie als werknemer werkzaam is in een baan voor 12 uur of meer per week.

Oudervlf:

Maakt u op dit moment gebruik, of heeft u al eens gebruik gemaakt, van een ouderschapsverlofregeling?

Wanneer het antwoord 'Ja' is en er meerdere kinderen onder de 9 jaar zijn volgt de volgende vraag:

KindOud:

U heeft .. kinderen jonger dan 9 jaar.
 Voor hoeveel van hen heeft u reeds ouderschapsverlof opgenomen?

Aan iedereen die op **Oudervlf** 'Ja' heeft geantwoord, wordt vervolgens gevraagd:

StartOud:

Bent u met dit/het laatste ouderschapsverlof begonnen na (enquêtemaand) vorig jaar?

Aan iedereen die hierop 'Ja' antwoord, wordt gevraagd:

UrenOud:

Voor hoeveel uur per week heeft of had u ouderschapsverlof?

MndOud:

En voor hoeveel maanden?

BetOud:

Wordt het ouderschapsverlof betaald door de werkgever?

1. Ja, geheel
2. Ja, gedeeltelijk
3. Nee

Tabel 1
Werknemers van 15–64 jaar met kinderen in de leeftijd van 0–7 jaar naar ouderschapsverlof, geslacht en opleidingsniveau

	2000	2001	2002	2003	2004
	<i>x 1 000</i>				
<i>Recht op ouderschapsverlof</i>					
Totaal werknemers	264	262	272	269	266
Mannen	158	154	158	152	152
Laag opgeleid	42	38	40	34	33
Middelbaar opgeleid	65	66	67	66	62
Hoog opgeleid	50	47	52	51	56
Vrouwen	105	107	113	117	114
Laag opgeleid	15	16	16	15	14
Middelbaar opgeleid	54	55	56	56	52
Hoog opgeleid	36	36	39	45	48
<i>Ouderschapsverlof opgenomen</i>					
Totaal werknemers	55	54	66	73	73
Mannen	15	16	25	24	27
Laag opgeleid	2	2	2	3	4
Middelbaar opgeleid	6	6	10	10	10
Hoog opgeleid	8	8	13	11	14
Vrouwen	39	39	41	49	45
Laag opgeleid	3	3	3	4	2
Middelbaar opgeleid	19	20	17	19	17
Hoog opgeleid	17	16	21	26	26
	%				
<i>Percentage dat ouderschapsverlof opneemt</i>					
Totaal werknemers	21	21	24	27	27
Mannen	10	10	16	15	18
Laag opgeleid	4	4	6	8	11
Middelbaar opgeleid	9	9	15	15	16
Hoog opgeleid	15	17	25	21	25
Vrouwen	38	36	36	42	40
Laag opgeleid	20	16	16	23	15
Middelbaar opgeleid	36	36	31	35	33
Hoog opgeleid	48	45	53	58	54

Banen en lonen van werknemers in 2004: flexibilisering en vergrijzing

Marjolijn Trijssenaar en Antwan Vos

De arbeidsmarkt verandert snel. Sinds 1995 is het aantal voltijdbanen sterk afgenomen, terwijl het aantal deeltijdbanen maar bovenal het aantal flexibele banen sterk toeneemt. De gemiddelde werkweek is vergeleken met 1995 met ruim twee uur bekort. De arbeidsmarkt vergrijsst ook: jongeren krijgen een steeds kleiner deel van het aantal banen, ouderen een steeds groter deel. In 2004 is die ontwikkeling niet gestuit. Het aantal banen en het arbeidsvolume zijn verder gedaald, de wekelijkse arbeidsduur verder teruggedaan.

1. Inleiding

In 2004 gingen 209 duizend voltijdbanen verloren. Er kwamen ook 18 duizend deeltijdbanen en 126 duizend flexibele banen bij. Door de daling van het aantal voltijdbanen is de gemiddelde wekelijkse arbeidsduur gedaald van ruim 32 uur in 1995 naar een kleine 30 uur in 2004. Dit blijkt uit de Enquête Werkgelegenheid en Lonen van het CBS.

Het aantal banen is in bijna alle bedrijfstakken afgenomen, behalve in de gezondheids- en welzijnszorg en de zakelijke dienstverlening. De daling van het aantal banen komt voor bijna 95 procent voor rekening van mannen. De daling van het aantal banen bij de vrouwen is 'slechts' 4 duizend.

De gemiddelde Nederlandse werknemer wordt ook steeds ouder. Tussen 1995 en 2004 is het aandeel banen van 55- tot 65-jarigen verdubbeld, het aandeel van de jongeren is teruggelopen.

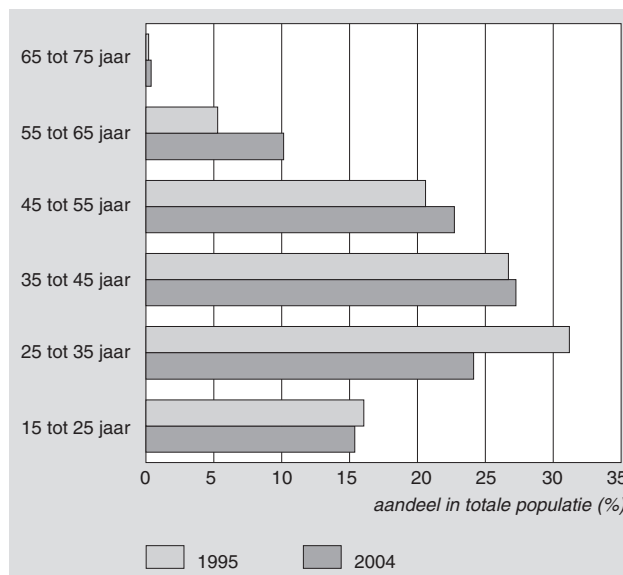
De jaarlonen (inclusief bijzondere beloningen) zijn tussen eind 2003 en eind 2004 gestegen met 0,6 procent. Dit is het laagste cijfer in de periode 1995–2004. In de horeca is de jaarloonontwikkeling zelfs sterk negatief. Het jaarloon inclusief bijzondere beloningen nam met 10,6 procent af.

2. Aantal banen

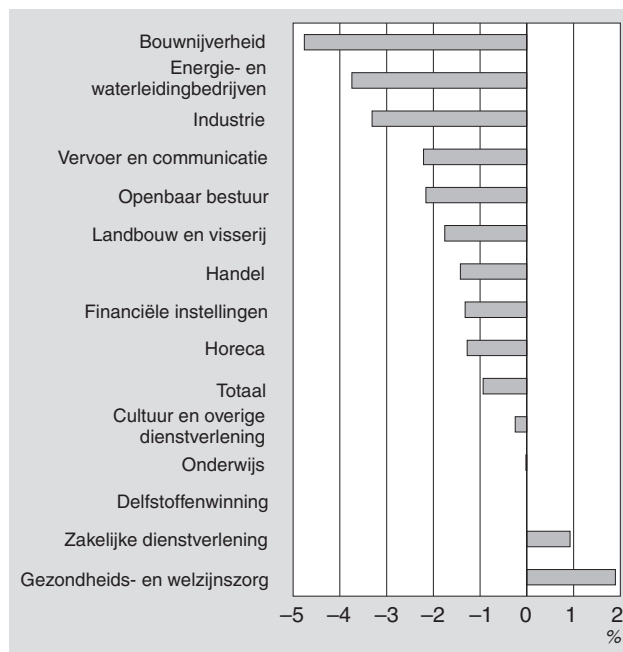
Eind december 2004 hadden werknemers in Nederland in totaal 6,9 miljoen banen. De verdeling van het aantal banen naar leeftijd is de laatste tien jaar sterk veranderd. Het aandeel van jongeren is gedaald en dat van ouderen is gestegen. Vooral het aandeel banen van 25- tot 35-jarigen is teruggelopen. Was in 1995 nog 31 procent van alle banen ingevuld door iemand van 25 tot 35 jaar, in 2004 is dit nog maar 24 procent. Tegenover de afname van het aandeel banen van jongere werknemers staat de groei van het aandeel banen van werknemers van 55 tot 65 jaar. Hun aandeel is sinds 1995 bijna verdubbeld, tot 10 procent in 2004.

In de industrie verdwenen ruim 29 duizend banen (3,3 procent van alle banen in de industrie), in de handel 17 duizend (1,4 procent) en in het openbaar bestuur bijna 12 duizend (2,2 procent). In de bouwnijverheid en de energie- en waterleidingbedrijven zijn relatief de meeste banen

1. Banen naar leeftijd

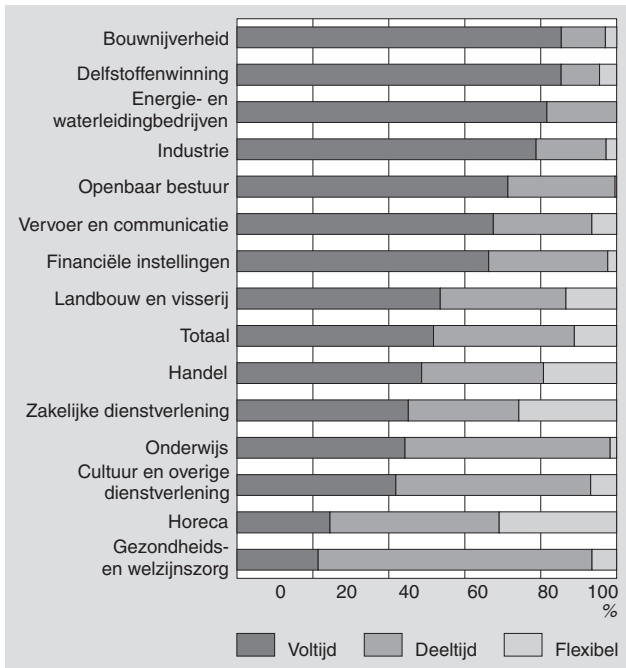

2. Banenontwikkeling naar bedrijfstak, 2003–2004

verdwenen. In de bouwnijverheid ging in 2004 bijna een op de twintig banen verloren, in de energie- en waterleidingbedrijven een op de 27, en de industrie een op de 30 banen. Twee bedrijfstakken zijn gegroeid. In de gezondheids- en welzijnszorg steeg het aantal banen met ruim 20 duizend, een toename van bijna 2 procent. In de zakelijke dienstverlening was de toename ruim 10 duizend banen, een stijging van bijna 1 procent.

3. Banen naar dienstverband en bedrijfstak, 2004

De bedrijfstakken met de hoogste percentages voltijdbanen zijn de bouwnijverheid, delfstoffenwinning en energie- en waterleidingbedrijven. In deze bedrijfstakken is meer dan 80 procent van alle banen een voltijdbaan.

Het percentage deeltijdwerkers is het hoogst in de gezondheids- en welzijnzorg. Ruim 72 procent van alle banen is een deeltijdbaan. Hiermee is deze bedrijfstak de absolute koploper als het gaat om het aandeel deeltijders. De andere twee bedrijfstakken waar meer dan de helft van de banen door deeltijdwerk ingevuld worden, zijn het onderwijs (54 procent) en cultuur en overige dienstverlening (51 procent). In alle bedrijfstakken is in 2004 minstens een op de tien banen een deeltijdbaan. Het kleinste aandeel deeltijdbanen is terug te vinden in de delfstoffenwinning (12 procent) en de bouwnijverheid (10 procent).

In 2004 is het aandeel flexibele banen 11,6 procent. Het is voor het eerst dat het aandeel flexibele banen boven de 10 procent ligt. Anders dan deeltijdwerkers hebben flexibele werknemers geen vaste arbeidsduur. De duur van hun arbeidsweek verschilt van week tot week.

De bedrijfstak met het grootste aandeel flexibele contracten is de horeca: bijna één op de drie banen is een flexibele baan. Ook in de zakelijke dienstverlening zijn relatief veel flexibele banen te vinden. Echter, in deze bedrijfstak zijn ook de uitzendkrachten ingedeeld. De uitzendkrachten zijn met bijna 211 duizend banen goed voor drie op de vier flexibele banen in de zakelijke dienstverlening. Zonder de uitzendkrachten komt het aandeel flexibele banen in de zakelijke dienstverlening op 6,8 procent. Andere bedrijfstakken met relatief veel flexibele krachten zijn de handel en de landbouw- en visserij. In de overige bedrijfstakken is het aandeel flexibele krachten kleiner dan 10 procent.

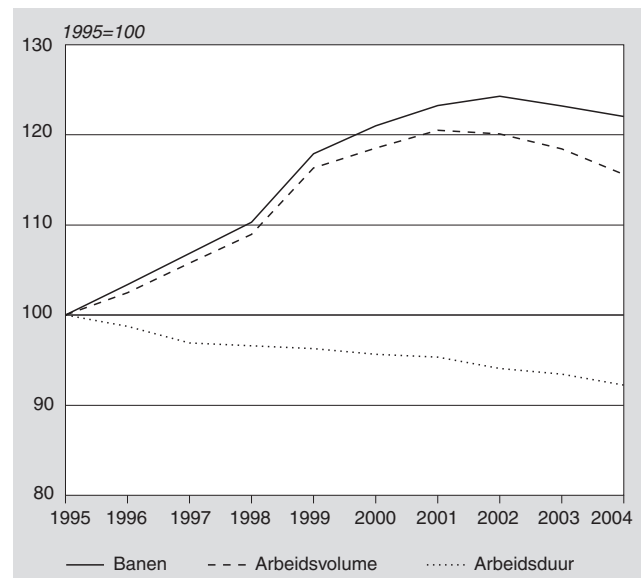
3. Arbeidsduur

De gemiddelde wekelijkse arbeidsduur is al sinds 1995 aan het dalen. Werd er in 1995 nog gemiddeld 32,1 uur in

de week gewerkt, in 2004 is dit nog maar 29,6 uur per week. Door de daling van de arbeidsduur is het arbeidsvolume in de periode 1995–2004 minder hard gestegen dan het aantal banen. Steeg het aantal banen met 22,1 procent (1995–2004), het arbeidsvolume nam met 15,6 procent toe.

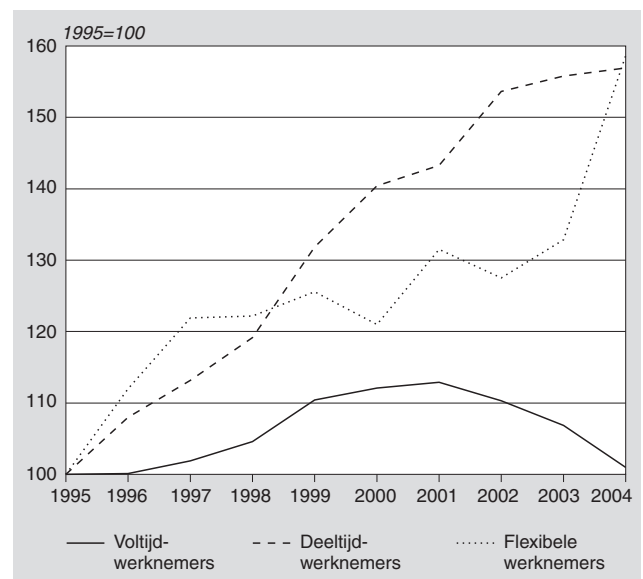
Tussen 2003 en 2004 is het aantal banen met 0,9 procent gedaald en het arbeidsvolume met 2,4 procent. Dit zijn de sterkste afnames sinds 1995. De gemiddelde arbeidsduur is in 2004 met 1,3 procent afgenomen.

4. Banen, arbeidsvolume en wekelijkse arbeidsduur

Opvallend is hierbij dat per (soort) baan even lang of zelfs langer is gewerkt. Voltijders werken in 2004 gemiddeld net zolang als in 2003, te weten 38,4 uur per week. De gemiddelde wekelijkse arbeidsduur van deeltijders stijgt met 0,5 procent tot 21,4 uur en de arbeidsduur van flexibele krachten is zelfs zeer sterk, met 2,5 procent, gestegen.

5. Banen naar dienstverband

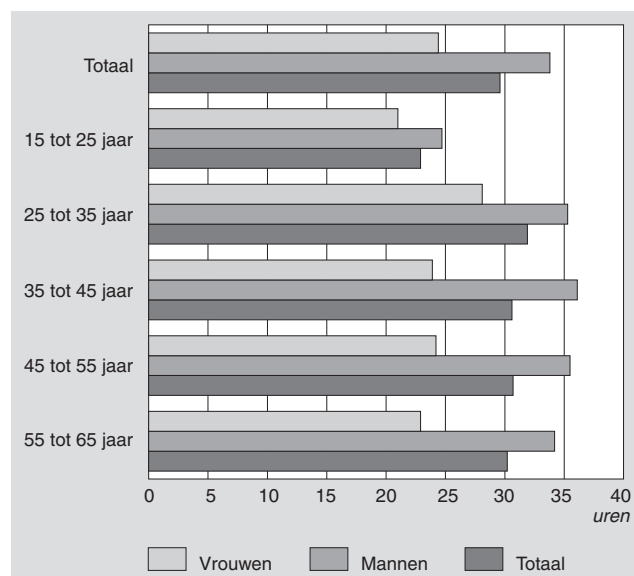
Gemiddeld werken deze laatsten nu 16,3 uur per week. Overigens is het voor het eerst sinds 1996 dat flexibele krachten gemiddeld langer werken.

De daling van de arbeidsduur wordt verklaard door de afname van het aantal voltijdbanen en de toename van het aantal deeltijd- en flexibele banen. De daling van het aantal voltijdbanen is al jaren aan de gang. In 2001 piekte het aantal voltijdbanen op ruim 4 miljoen. Sindsdien is het aantal voltijdbanen elk jaar gedaald, het tempo van de daling is van jaar tot jaar toegenomen. De daling is het grootst van december 2003 tot december 2004. In deze periode zijn 209 duizend voltijdbanen verloren gegaan. Eind december 2004 zijn er nog bijna 3,6 miljoen voltijdbanen, 51,8 procent van alle banen in Nederland.

Daarentegen stijgt het aantal deeltijdbanen vanaf 1995 voortdurend. Tot 2002 is de stijging zelfs fors te noemen. In de gehele periode 1995–2004 steeg het aantal deeltijdbanen met gemiddeld bijna 110 duizend per jaar. De afgelopen twee jaar stagneert de groei van het aantal deeltijdbanen en in 2004 zijn er slechts 18,4 duizend deeltijdbanen bijgekomen.

Het meest opvallend is de zeer sterke toename van het aantal flexibele banen in 2004, te weten ruim 125 duizend. Daarmee komt in 2004 het aantal flexibele banen uit op 772 duizend. Dit is ruim een tiende van alle banen.

6. Gemiddelde wekelijkse arbeidsduur naar leeftijd en geslacht, 2004

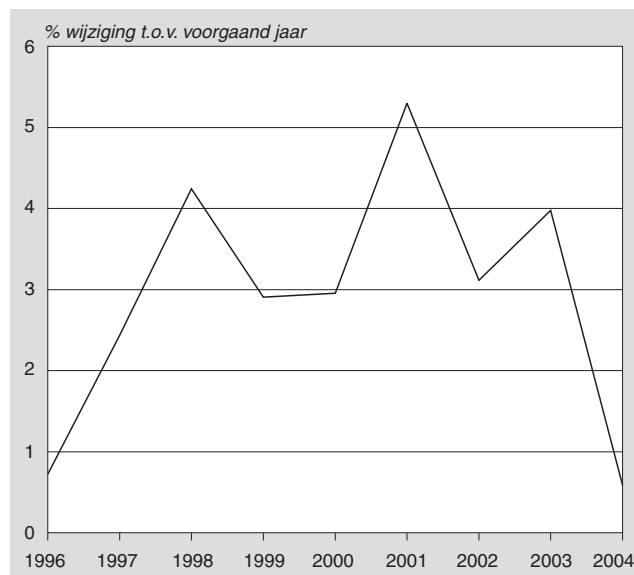
Het zijn met name de werknemers in de leeftijdsklasse 15–24 jaar, zowel mannen als vrouwen, die korter werken dan gemiddeld. Werkt de werknemer gemiddeld minder dan 30 uur per week, de 15- tot 25-jarigen werken minder dan 23 uur in de week. Dit komt vooral omdat in deze leeftijdsklasse de meeste werknemers naast hun werk nog studeren. De langste werknemers naast hun werk maken de werknemers van 25 tot 35 jaar.

Mannen werken in elke leeftijdsklasse langer dan vrouwen. Mannen werken in 2004 wekelijks bijna 34 uur, vrouwen werken ruim 9 uur korter.

Vrouwen werken gemiddeld ruim 24 uur in de week. Het zijn met name de vrouwen tussen de 25 en 35 jaar die langer werken (ruim 28 uur). Opvallend is dat bij vrouwen boven de 35 de wekelijkse arbeidsduur daalt met ruim 4 uur.

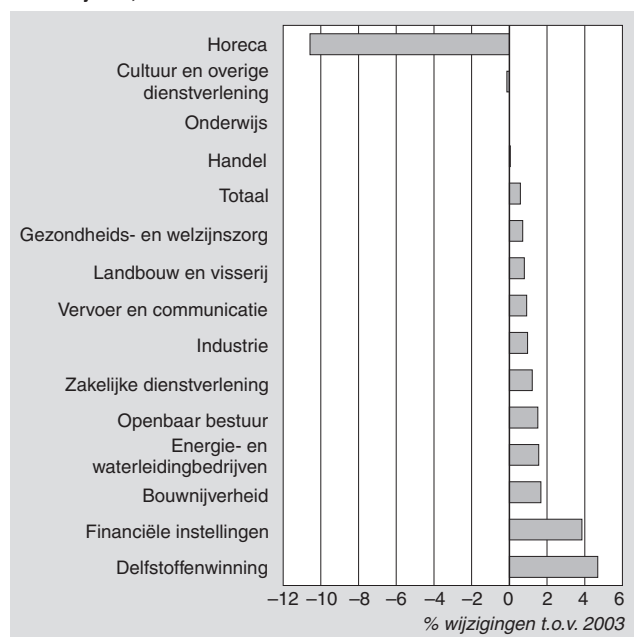
4. Jaarloonontwikkeling 2003 op 2004

7. Ontwikkeling jaarlonen inclusief bijzondere beloningen

Het jaarloon (inclusief bijzondere beloningen) is in 2004 gestegen met 0,6 procent, de laagste stijging sinds 1995. Alleen de jaarloonontwikkeling tussen 1995 en 1996 (0,7 procent) komt hierbij in de buurt. De gemiddelde jaarloonmutatie is in de periode 1995–2004 2,9 procent.

8. Ontwikkeling jaarloon inclusief bijzondere beloningen naar bedrijfstak, 2004

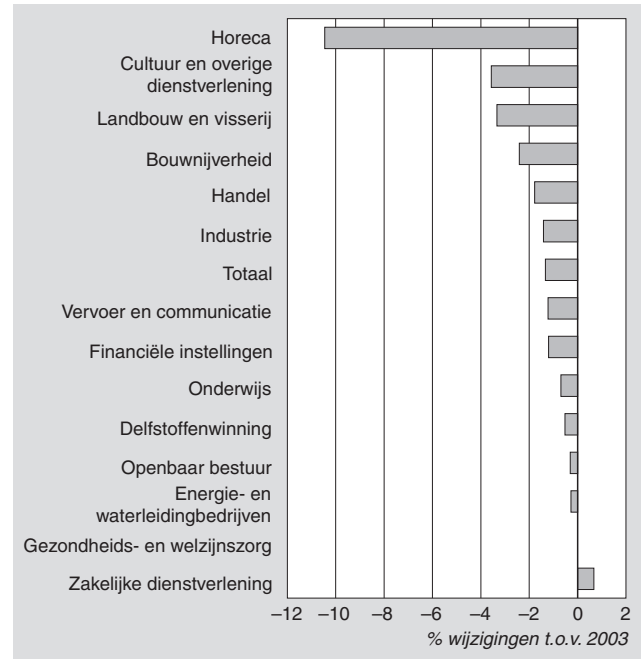
Het jaarloon steeg het meest in de periode 2000–2001, te weten 5,3 procent (gecorrigeerd voor de brutering van de overhevelingstoelage¹⁾ in 2001).

In twee bedrijfstakken daalden de jaarlonen. In de horeca is het jaarloon in 2004 bijna 11 procent lager dan in 2003. De reden hiervoor is de sterk afgenomen arbeidsduur bij een vrijwel gelijkblijvend uurloon. Bovendien zijn in de horeca de bijzondere beloningen gedaald, met gemiddeld 90 euro. Ook in de cultuur en overige dienstverlening daalden de jaarlonen licht. In het onderwijs en de handel is het jaarloon niet toe- of afgenomen.

In de overige bedrijfstakken namen de jaarlonen nog wel toe, maar meestal niet meer dan anderhalf procent. In de industrie, vervoer en communicatie, landbouw en visserij, gezondheids- en welzijnzorg ligt de jaarloonmutatie onder de jaarmutatie van de consumentenprijsindex (1,2 procent). Alleen de financiële instellingen en de delfstoffenwinning doen het goed. In deze bedrijfstakken steeg het jaarloon met 3,9 procent en 4,7 procent.

De verklaring voor de daling van het jaarloon in de horeca moet gezocht worden in het feit dat hier in 2004 per baan 10,5 procent minder uren gewerkt zijn. De uurlonen zijn nauwelijks verhoogd, zodat het gemiddelde jaarloon sterk is gedaald. In 2004 zijn in de horeca ruim 14 duizend voltijdbanen en bijna 9 duizend deeltijdbanen geschrapt in ruil voor bijna 20 duizend flexibele banen. Door de stijging van het aandeel flexibele banen is de wekelijkse arbeidsduur in de horeca in 2004 gedaald. Overigens is bij bijna alle bedrijfstakken de arbeidsduur gedaald. In de zorg is de arbeidsduur stabiel. Alleen in de zakelijk dienstverlening is de arbeidsduur gestegen. Deze stijging komt vooral door de uitzendkrachten, die in 2004 goed zijn voor bijna één op de vijf banen in deze branche. Uitzendkrachten zijn gemiddeld meer dan 2,5 uur in de week meer gaan werken, tot 24,8 uur in de week.

9. Gemiddelde wekelijkse arbeidsduur naar bedrijfstak, 2004

Noot in de tekst

¹⁾ Met ingang van 2001 is de overhevelingstoelage verdwenen. Dit was een door de werkgevers betaalde toeslag. De toeslag is sindsdien verwerkt in de bruto salarissen en de sociale premies. Het gaat om een wettelijke maatregel waardoor de brutolonen met 1,9 procent worden verhoogd met een maximum van 1 745 gulden (791,85 euro).

Het middelbaar beroepsonderwijs

Dick Takkenberg

Het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) levert grote aantallen gediplomeerden voor de arbeidsmarkt. De ongediplomeerde uitval is echter ook groot. Het aantal leerlingen in het mbo is de laatste jaren gestaag toegenomen, vooral door groeiende deelname van vrouwen. In het schooljaar 2003/04 telde het mbo 450 duizend leerlingen. De sector techniek is sinds 1997 fors in omvang teruggelopen en de sectoren economie en zorg en welzijn zijn sterk gegroeid. Het aandeel van de basisberoepsopleiding nam in vrijwel elke sector toe. Bij techniek is slechts één van de tien geslaagden een vrouw, bij zorg en welzijn is dat negen van de tien. Vergeleken met andere Europese landen levert de sector techniek in Nederland maar een klein deel van de geslaagden in het mbo.

1. Inleiding: mbo en arbeidsmarkt

Elk jaar kiezen honderdduizenden jongeren voor een opleiding in het middelbaar beroepsonderwijs (mbo). Het mbo is daarmee een zeer belangrijke toeleverancier voor de arbeidsmarkt. Bijna vier van de tien mensen in de werkzame beroepsbevolking hebben een mbo-diploma als hoogste opleiding. Ze zijn werkzaam in tal van beroepen, zoals bakkers, automonteurs, loodgieters en verpleegsters. Het gaat ook om een substantieel deel van wat in termen van de kenniseconomie wel aangeduid wordt als *human resources in science and technology*: vaklieden op het gebied van techniek, gezondheidszorg, automatisering en andere technisch wetenschappelijke terreinen. Deze vakmensen hebben als mbo'ers weliswaar geen hogere opleiding gehad, maar zij zijn wel op hoog niveau werkzaam en spelen bijvoorbeeld een belangrijke rol bij de implementatie van innovatieprocessen.

Het mbo is sinds 1996 sterk gereorganiseerd. De beroepsopleidingen kunnen tegenwoordig op vier niveaus gevolgd worden:

- Niveau 1: de assistentopleidingen. Zij duren een half jaar tot een jaar en leiden op voor eenvoudige uitvoerende werkzaamheden. Afronding van deze opleiding wordt niet beschouwd als een volwaardige startkwalificatie voor de arbeidsmarkt.
- Niveau 2: de basisberoepsopleidingen. Dit is het eerste niveau dat opleidt tot een volwaardige startkwalificatie voor de arbeidsmarkt. Het zijn twee- tot driejarige opleidingen voor uitvoerend werk.
- Niveau 3: de vakopleidingen. Deze duren twee tot vier jaar en leiden op tot volledig zelfstandige uitvoering van werkzaamheden.
- Niveau 4: de middenkaderopleidingen (drie tot vier jaar) en de specialistenopleidingen (kopstudies van een tot twee jaar). Zij leiden op tot volledig zelfstandige uitvoering van werkzaamheden met brede inzetbaarheid of hoge specialisatie. Een leerling die een oplei-

ding op niveau 4 heeft behaald kan eventueel doorstromen naar het hoger beroepsonderwijs (hbo).

Het mbo volgt in het Nederlandse onderwijs op het voorbereidend beroepsonderwijs (vbo) en de mavo. Met een vbo- of mavo-diploma heeft een jongere nog geen startkwalificatie voor de arbeidsmarkt. Die startkwalificatie verkrijgt men pas met een diploma van mbo niveau 2 of hoger, of met een diploma van havo/vwo. Dat het letterlijk loont om na het vbo of mavo door te leren op de hogere niveaus van het mbo blijkt uit het Loonstructuuronderzoek van het CBS. In 2002 was het gemiddelde bruto uurloon van mbo'ers met een startkwalificatie ruim 17 euro. Van vbo'ers en mavisten was het uurloon aanzienlijk lager, namelijk 14,4 euro (Advokaat e.a., 2005). Uit recent CBS-onderzoek blijkt bovendien dat jongeren met een startkwalificatie een aanzienlijk grotere kans hebben op werk dan jongeren zonder dat diplomaniveau. In 2004 had 84 procent van de jongeren die van school waren gegaan met een startkwalificatie betaald werk. Van de jongeren zonder startkwalificatie had slechts 67 procent een baan (Beckers en Traag, 2005).

In dit artikel zullen deelnemers aan de mbo-assistentopleidingen (niveau 1) buiten beschouwing worden gelaten, aangezien het geen startkwalificatie geeft voor de arbeidsmarkt. Als hieronder over het mbo wordt gesproken worden dus de niveaus 2 tot en met 4 bedoeld. Verder zal onderscheid gemaakt worden tussen de basisberoepsopleiding (mbo 2) enerzijds, en de vak-, middenkader-, en specialistenopleidingen (mbo 3/4) anderzijds. Naar verwachting zullen kenniswerkers vooral uit niveau 3/4 komen.

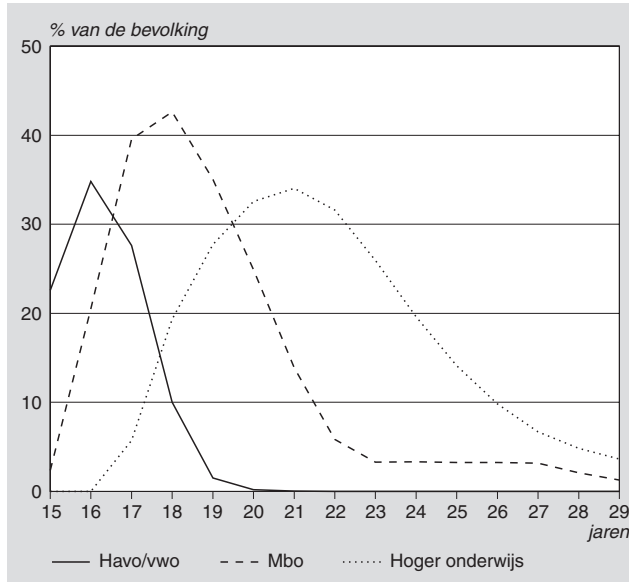
2. Ontwikkeling van het mbo: 1997–2003

In het Nederlandse onderwijsstelsel neemt het mbo een tussenpositie in tussen het voortgezet onderwijs en het hoger onderwijs. Een zeer groot deel van de 17 tot en met 19-jarigen gaat naar het mbo.

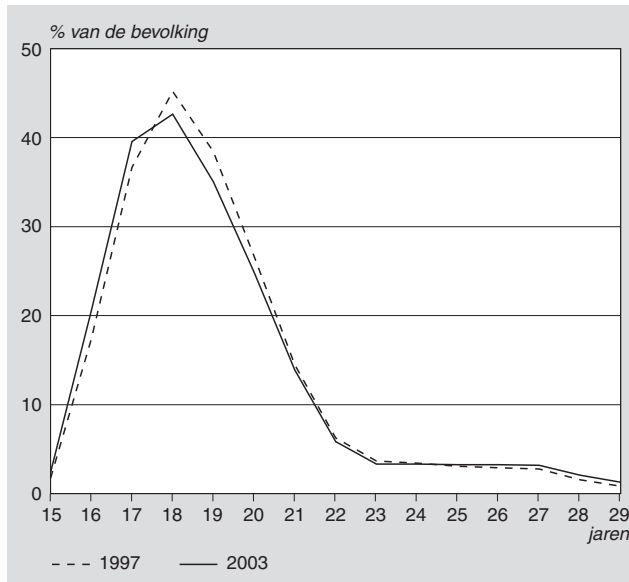
Tussen schooljaar 1997/98 en 2003/04 is een lichte verjonging in de deelname aan het mbo opgetreden. Het aandeel 17-jarigen dat een mbo-opleiding volgt, is gestegen van 37 naar 40 procent. De deelname van de 18 en 19-jarigen is iets gedaald, maar blijft zeer hoog. Ruim vier van de tien 18-jarigen zitten op het mbo. Bij de 19-jarigen is dat ruim een van de drie. Pas bij de 20-jarigen is de deelname aan het hoger onderwijs groter dan de deelname aan het mbo.

Het mbo is de laatste jaren gestaag gegroeid. Het aantal leerlingen in het mbo bedroeg in het schooljaar 2003/04 ruim 450 duizend. Ten opzichte van 1997/98 is dat een groei van 6 procent. De groei is te splitsen in een deel dat het gevolg is van bevolkingsgroei en een deel dat het gevolg is van grotere deelname van de bevolking aan het mbo.

1. Onderwijsdeelname naar leeftijd, 2003/04

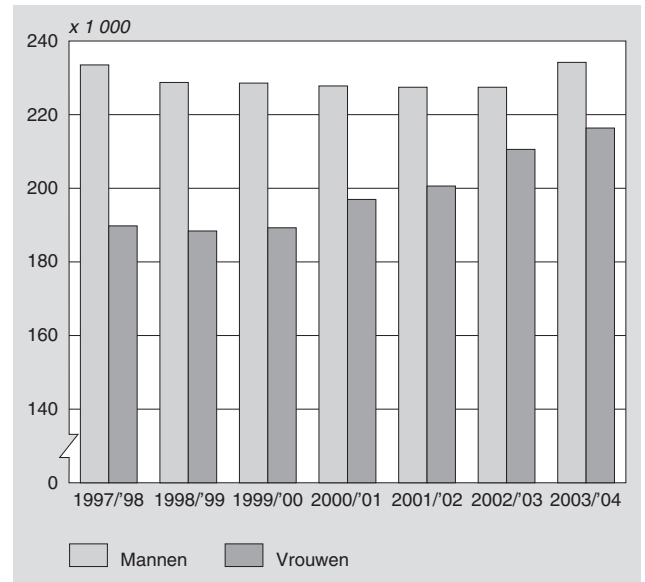
2. Onderwijsdeelname mbo naar leeftijd

Ongeveer 1 procentpunt van de groei komt doordat de bevolking is toegenomen. Het grootste deel van de groei, 5 procentpunten, komt echter door toegenomen deelname van de bevolking aan het mbo. Bij vrouwen nam de belangstelling voor een mbo-opleiding zeer sterk toe. Hun deelname groeide met 12 procent. Bij de mannen bleef de deelname aan mbo-opleidingen vrijwel gelijk

Door deze groei is de gemiddelde verwachte verblijfsduur in het (voltijd-) mbo van een 15-jarig meisje toegenomen van 1,9 tot 2,1 jaar. Deze verwachte verblijfsduur is berekend voor elke 15-jarige, dus inclusief degenen die nooit aan het mbo zullen deelnemen en inclusief eventuele uitvallers. Bij de mannen is de gemiddelde verwachte verblijfsduur in het (voltijd-) mbo voor een 15-jarige blijven steken op 2,3 jaar.

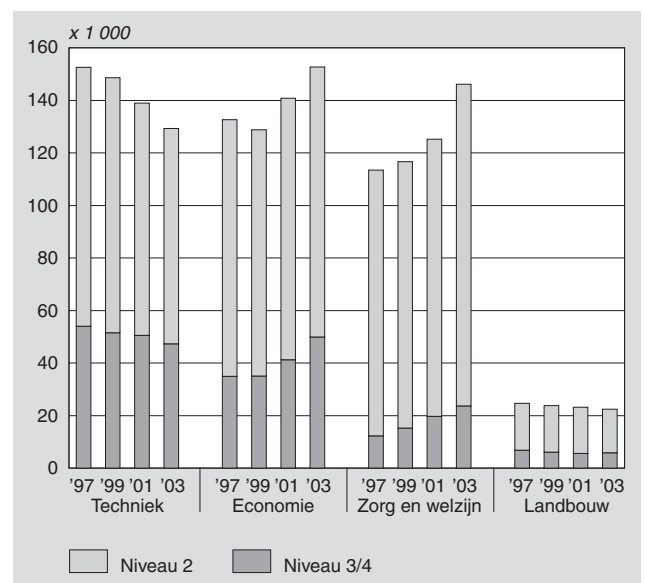
3. Leerlingen in mbo niveau 2-4

Het mbo is in de periode 1997-2003 niet alleen gegroeid, maar ook van karakter veranderd. Het accent is verschoven naar opleidingen voor de diensteneconomie: minder technische opleidingen en meer economische opleidingen en opleidingen in de zorg. Daarnaast is het aandeel van de basisberoepsopleidingen (niveau 2) in het totale leerlingaantal toegenomen.

Het aantal leerlingen in de sector techniek, in schooljaar 1997/98 nog de grootste mbo-sector, is in deze periode sterk afgenomen, namelijk met 15 procent. In schooljaar 2003/04 is techniek in omvang nog maar de derde sector van het mbo. De sector economie is met een groei van 15 procent van het leerlingenaantal in deze periode de grootste sector geworden, op de voet gevolgd door de sector zorg en welzijn waar maar liefst een groei van bijna 30 procent gerealiseerd werd. De sector landbouw ten slotte was en bleef relatief klein.

4. Mbo-leerlingen naar niveau en sector

De daling van het aantal leerlingen bij de sector techniek heeft zich zowel bij de basisberoepsopleiding als bij de hogere opleidingen voorgedaan. Op het niveau 3/4 was de afname echter groter. Techniek bleef zo de opleidingssector met het hoogste percentage deelnemers in opleidingen op niveau 2 met 37 procent.

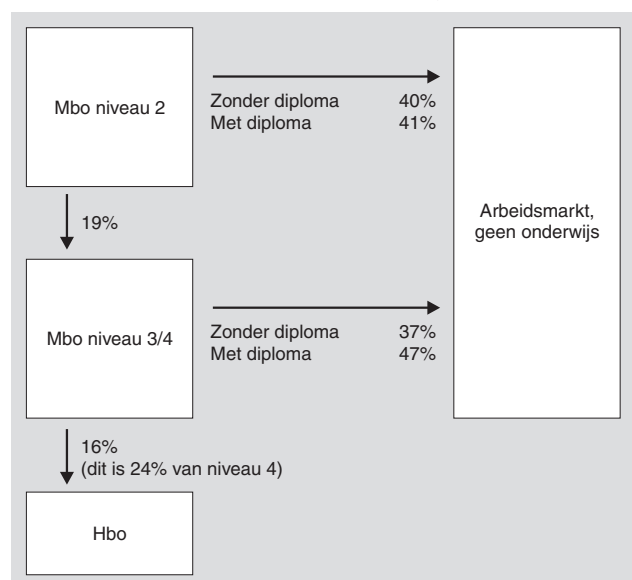
De groei in de sector economie en in de sector zorg en welzijn kwam voor een groot deel voor rekening van de basisberoepsopleidingen. In de sector economie nam het aandeel van de lagere opleidingen toe van 26 naar 33 procent, en in de sector zorg en welzijn van 11 naar 16 procent. Over het hele mbo gezien nam het aandeel van leerlingen in de basisberoepsopleidingen toe van 26 naar 28 procent.

3. Geslaagden mbo en ongediplomeerde uitval

Het mbo is vooral een arbeidsmarktgerichte opleiding. Weliswaar biedt het hoogste niveau van het mbo de mogelijkheid om door te stromen naar het hbo, maar slechts een op de vier leerlingen maakt daar ook gebruik van. Het gros van de mbo'ers komt na hun opleiding terecht op de arbeidsmarkt, echter lang niet altijd met een diploma.

Het aandeel ongediplomeerde schoolverlaters van het mbo is hoog. Aan het einde van schooljaar 2002/03 verliet 40 procent van de leerlingen in de basisberoepsopleiding de opleiding zonder diploma. Bij de opleidingen op de hogere niveaus was de ongediplomeerde uitval niet veel lager: 37 procent. De doorstroom tussen de mbo-niveaus is vrij hoog: 19 procent van de leerlingen stroomt door van niveau 2 naar de hogere niveaus. De meesten daarvan, 70 procent, hebben al een diploma niveau 2 op zak. Er zijn dus vrij veel leerlingen die in de loop van hun schoolloopbaan meer dan één mbo-diploma behalen.

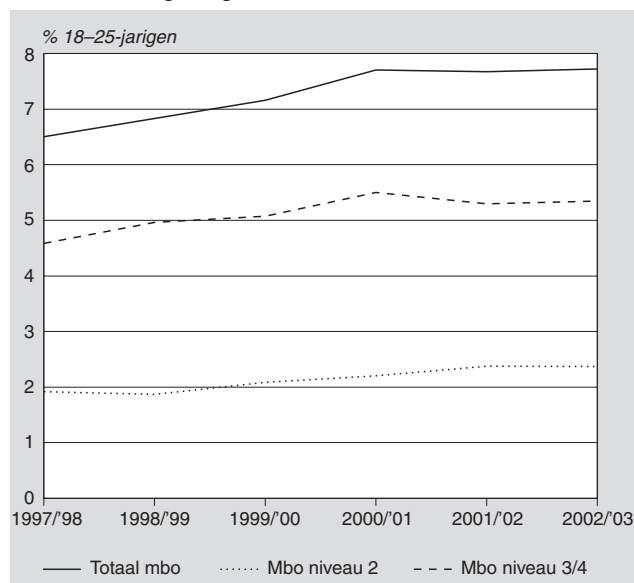
5. Doorstroom binnen en uitstroom uit het mbo, 2002/03

Ondanks de grote uitval levert het mbo ook grote aantallen gediplomeerden af voor de arbeidsmarkt. In 2002/03 haalden bijna 120 duizend mensen een mbo-diploma waarmee ze aan de slag konden op de arbeidsmarkt. Bijna 37 duizend werden behaald op het niveau van de basisberoepsopleiding, de overige 82 duizend, waren diploma's op hogere niveaus.

Er zijn geen gegevens over de leeftijd van de geslaagden in het mbo, maar gezien de leeftijd van de deelnemers en de duur van de opleidingen (2 à 4 jaar) is te verwachten dat het merendeel van de geslaagden in de leeftijdsgroep 18–25 jaar valt. Het totaal aantal mensen dat een mbo-diploma behaalde, vormde in 2002/03 bijna 8 procent van deze bevolkingsgroep van jongvolwassenen. In schooljaar 1997/98 was dat nog 6,5 procent.

6. Aandeel mbo-geslaagden

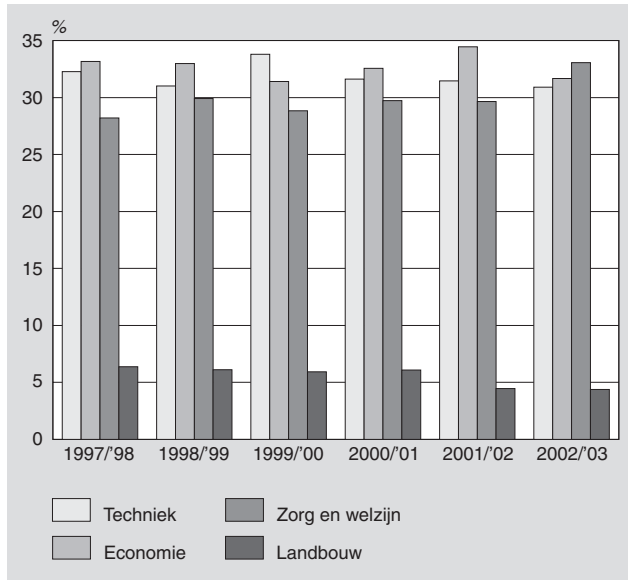
De al vermelde groei van de deelname aan de basisberoepsopleidingen betekent dat de gemiddelde studieduur in het mbo korter wordt. Dat heeft in elk geval tijdelijk een toename van het aantal geslaagden tot gevolg.

De signaleerde veranderingen in de sector-structuur van het mbo (minder techniek, meer economie en vooral meer zorg en welzijn) vertalen zich met enige jaren vertraging in de aantallen geslaagden. Het aandeel geslaagden in technische opleidingen is sinds schooljaar 1999/00 gedaald van 34 naar 31 procent van alle mbo-geslaagden. Het aandeel geslaagden in de sector zorg en welzijn is toegenomen van 29 naar 33 procent. De groei van het leerlingaantal in de sector economie trad pas na 1999 op en leidt in 2002/03 nog niet tot een substantiële toename van het aandeel geslaagden.

Al met al leverde de sector zorg en welzijn in schooljaar 2002/03 de meeste geslaagden af: bijna 39 duizend. De sector economie volgde daar vlak achter met bijna 38 duizend gediplomeerden. De sector techniek was nog goed voor bijna 37 duizend geslaagden, maar dat aantal zal gezien het dalend leerlingaantal vermoedelijk verder afnemen.

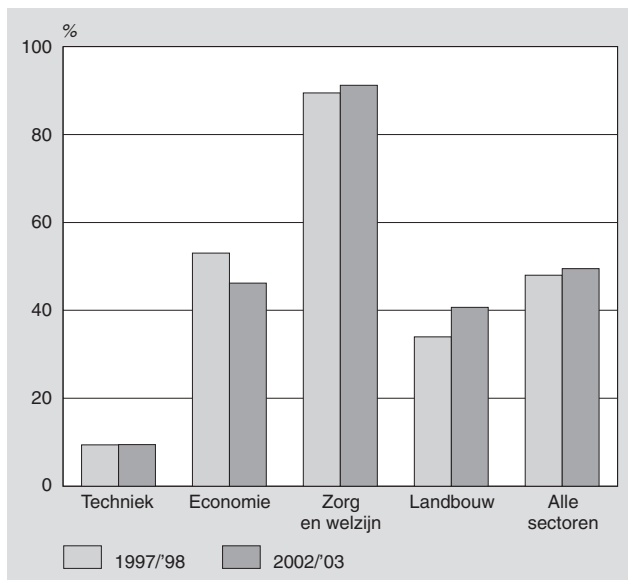
Bijna de helft van alle mbo-geslaagden in de niveaus 2 tot en met 4 is vrouw. Ten opzichte van schooljaar 1997/98 is het aandeel vrouwen licht toegenomen tot 49 procent. Terwijl er voor het mbo als geheel sprake is van een evenredige

7. Aandeel van de sectoren in het totaal aantal geslaagden

ge vertegenwoordiging van mannen en vrouwen, is er bij twee grote sectoren sprake van een zeer forse onbalans. Deze is in de beschreven periode niet of nauwelijks veranderd. Techniek is nog steeds een typische mannensector: slechts één van de tien geslaagden is een vrouw. Zorg en welzijn daarentegen is een typische vrouwensector: negen van de tien geslaagden zijn vrouwen. Alleen in de kleine sector landbouw is in de beschreven periode de onevenwichtigheid verminderd: het aandeel vrouwelijke geslaagden nam toe van 34 naar 41 procent.

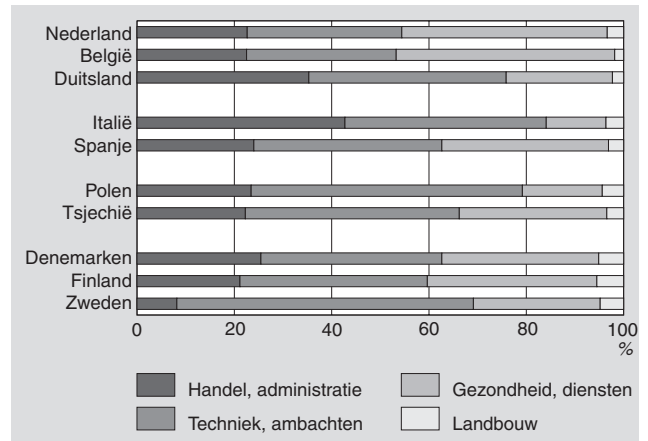
8. Aandeel vrouwelijke geslaagden per sector

4. Internationale vergelijking

Bij vergelijking met Europese landen waarvan mbo-gegevens beschikbaar zijn, valt op hoe klein in Nederland het aandeel geslaagden van de sector techniek en ambachten is, bijna eenderde van het totaal. Alleen in België is het

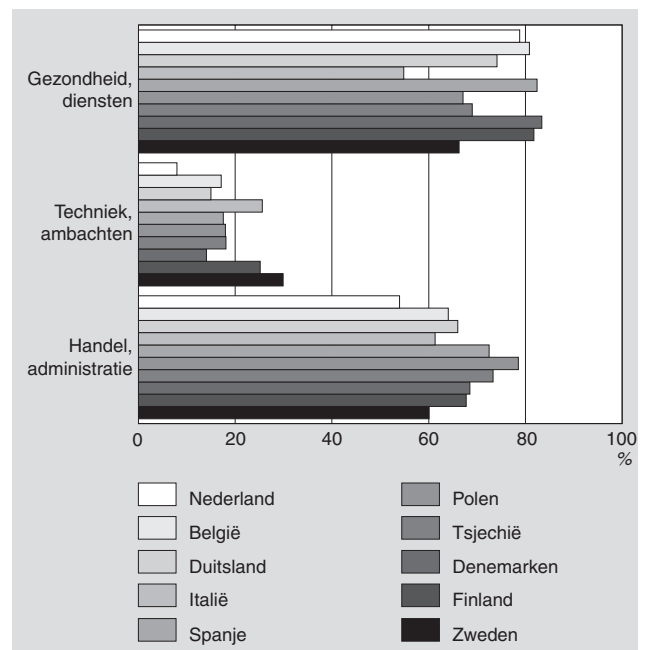
9. Aandeel van mbo-sectoren in het totaal aantal geslaagden per land, 2002/03¹⁾

¹⁾ De gegevens zijn ontleend aan Eurostat database Chronos. De gegevens van Italië hebben betrekking op 2000/01, die van Finland op 2001/02. Het mbo omvat ISCED niveau 3/4. Handel, administratie omvat ISCED 300; techniek, ambachten ISCED 400, 500, 210; gezondheid, diensten ISCED 700, 800, 140, 220; landbouw ISCED 600.

aandeel van deze sector nog kleiner. De sector techniek is in de andere landen de grootste of op een na grootste sector. In Duitsland bijvoorbeeld hebben vier van de tien geslaagden een technische of ambachtelijk opleiding gevolgd en in Polen en Zweden zijn dat er ongeveer zes van de tien. Nederland en België springen eruit door het hoge aandeel geslaagden in de gezondheid en dienstverlening. Het aandeel vrouwelijke geslaagden varieert tussen de 42 procent (Polen) en 55 procent (Finland). Voor het mbo als geheel is de over- of ondervetegenwoordiging van vrouwen betrekkelijk gering. Dit beeld verandert echter bij uitsplitsing naar sector. De typische mannen- en vrouwensectoren komen eigenlijk in elk land voor.

10. Aandeel vrouwelijke geslaagden in enige sectoren van het mbo, 2002/03¹⁾

¹⁾ De gegevens zijn ontleend aan Eurostat database Chronos. De gegevens van Italië hebben betrekking op 2000/01, die van Finland op 2001/02. Het mbo omvat ISCED niveau 3/4. Handel, administratie omvat ISCED 300; techniek, ambachten ISCED 400, 500, 210; gezondheid, diensten ISCED 700, 800, 140, 220; landbouw ISCED 600.

Zo zijn bij de geslaagden in de sector techniek en ambachten in elk land vrouwen zwaar ondervertegenwoordigd. Nederland springt er uit met slechts 8 procent vrouwelijke geslaagden. Denemarken en Duitsland hebben respectievelijk 14 en 15 procent vrouwelijke gediplomeerden. In Zweden is het aandeel vrouwelijke gediplomeerden bij technische en ambachtelijke opleidingen het hoogst, namelijk 30 procent. De sectoren gezondheid en diensten, en handel en administratie hebben vrijwel overal een zeer hoog aandeel vrouwelijke geslaagden. Doorgaans zijn zes à acht van de tien geslaagden vrouw.

Literatuur

CBS, 2001. *Kennis en economie 2001: onderzoek en innovatie in Nederland*. Par. 2.1. (CBS; Voorburg / Heerlen).

CBS, 2004. *Jaarboek onderwijs 2005: feiten en cijfers over het onderwijs in Nederland tot november 2004*. Par. 2.4. (CBS, Kluwer; Voorburg / Deventer).

Advokaat, W., J. van Cruchten, J. Gouweleeuw, E. Schulte Nordholt en W. Weltens, 2005. *Loon naar beroep en opleidingsniveau: het Loonstructuuronderzoek 2002*. Sociaal-economische trends, 2005, nr. 2, blz. 39–51.

Beckers, I. en T. Traag, 2005. *Met een startkwalificatie betere kansen op de arbeidsmarkt*. Sociaal-economische trends, 2005, nr. 4, blz. 23–28.

Werkstakingen 1900–2004

Jo van Cruchten, Rob Kuijpers en Sjaak van der Velden¹⁾

Informatie over werkstakingen is van belang voor inzicht in de arbeidsverhoudingen in Nederland. Er bestaan twee reeksen die over een langere periode een overzicht geven van stakingen en werkonderbrekingen. Ondanks eenzelfde uitgangspunt kunnen de uitkomsten voor sommige jaren verschillen. Dit is het gevolg van een andere invalshoek: de ene reeks kiest voor het economische perspectief van verloren arbeidstijd, de andere reeks beschouwt stakingen als sociaal protest. Daarnaast spelen een iets andere berekeningswijze en waarneming een rol. Afhankelijk van het doel hebben beide reeksen echter hun waarde.

1. Inleiding

Informatie over werkstakingen is van betekenis voor het beoordelen van de arbeidsverhoudingen en genereert meestal veel publiciteit in kranten en tijdschriften. In Nederland bestaan twee statistieken die over een langere periode een overzicht geven van het aantal stakingen, namelijk de statistiek Werkstakingen van het Centraal Bureau voor de Statistiek en de reeks Stakingen in Nederland die wordt samengesteld door Van der Velden.

De statistiek Werkstakingen is een van de oudste statistieken van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Het CBS publiceert over werkstakingen vanaf verslagjaar 1901. De statistiek Werkstakingen geeft informatie over het aantal tijdelijke stopzettingen van de werkzaamheden door werknemers om tegemoetkoming aan gestelde eisen af te dwingen. Belangrijke variabelen zijn het aantal geschillen, de verloren arbeidsdagen en de betrokken werknemers. Van der Velden beschrijft in zijn proefschrift werkstakingen vanaf het jaar 1810. Het gaat onder andere over het aantal stakingen, stakers en gestaakte dagen. De reeks uit het proefschrift is in een bijgewerkte versie ook op internet ²⁾ te raadplegen.

Bij vergelijking van de CBS-cijfers met de cijfers van Van der Velden blijkt dat de aantallen in meerdere of mindere mate van elkaar afwijken, terwijl beide reeksen de CBS-definitie van stakingen als uitgangspunt hebben genomen. In dit artikel worden beide reeksen vergeleken vanaf verslagjaar 1900 en wordt getracht een verklaring te geven voor de verschillen.

Het artikel is als volgt opgebouwd. In paragraaf 2 komen de belangrijkste verschillen tussen de reeksen aan de orde. Paragraaf 3 geeft beknopt de belangrijkste definities en operationalisering weer. Paragraaf 4 behandelt de totstandkoming van de reeksen afzonderlijk. Tot slot worden in paragraaf 5 enige conclusies getrokken.

2. Vergelijking van de reeksen

Een belangrijk verschil tussen de twee reeksen ligt in de interpretatie van het fenomeen dat ze willen beschrijven. Bij het samenstellen van de stakingscijfers hanteert het CBS een economische invalshoek. Als een onderneming door een geschil productieverlies lijdt (in termen van verloren arbeidsuren), dan wordt dit geschil opgenomen in de stakingscijfers. Van der Velden beoogt echter het sociaal protest door werknemers in de sfeer van het werk vast te leggen. In zijn reeks zijn daarom ook acties opgenomen die buiten de criteria van de CBS-reeks vallen. Het gaat om bijvoorbeeld langzaam-aan-acties, sabotage en collectieve ziekmelding.

2.1 Mogelijke oorzaken van verschillen

Beide reeksen gaan uit van de definitie van werkstaking die het CBS hanteert. Naast een iets andere interpretatie van de definitie zijn er nog andere verschillen te noemen waardoor de reeksen van elkaar kunnen afwijken.

Vershil in informatievergaring

Het CBS gaat alleen uit van ANP-berichten terwijl voor de samenstelling van de reeks Van der Velden alle mogelijke bronnen (ANP-berichten, dagbladen, informatie van werkgeversorganisaties of vakbonden, studies, knipselkranten etc.) worden geraadpleegd. De verzameling van de gegevens door het CBS gebeurt primair bij bedrijven en instellingen waar een werkstaking heeft plaatsgevonden. Het CBS verricht na afloop van het verslagjaar geen aanpassingen meer, terwijl de reeks Van der Velden jaren na afloop van het verslagjaar nog wijzigingen kan ondergaan wanneer nieuwe informatie beschikbaar komt.

Vershil in waarneming

Het CBS telt verloren arbeidsdagen en de reeks Van der Velden stakingsdagen. Zo worden bedrijfsbezettingen waarbij het productieproces gewoon doorgaat niet door het CBS geregistreerd en wel door Van der Velden. Het CBS rekent actievoerende werknemers die tijdens de acties een vrije dag genomen hebben of geen dienst hebben (actie voeren in middagpauze) niet mee. Daarnaast kunnen er werknemers zijn die niet (willen) staken, maar door de actie van medewerkers in hun bedrijf niet meer kunnen werken; of werknemers die door een staking elders hun eigenlijke werk niet meer kunnen uitvoeren. Waar mogelijk maakt Van der Velden onderscheid tussen werknemers die bewust aan de actie hebben meegedaan en zij die door de actie gedwongen werden om te houden met werken.

Vershil in berekening aantal betrokken stakers

De berekening van het aantal betrokken stakers verschilt. Het CBS gaat uit van het gemiddelde aantal werknemers dat betrokken is bij een staking en rekent de deelname om

naar voltijdwerknemers. Voor Van der Velden gaat het om het totaal aantal werknemers dat op enig moment aan de staking heeft deelgenomen. Dit zal over het algemeen hoger liggen.

Verskil in berekening verloren arbeidsdagen

Het aantal gestaakte dagen is het aantal werkdagen dat als gevolg van de staking of uitsluiting niet is gewerkt. De gestaakte dagen zijn echter niet noodzakelijk hetzelfde als de verloren arbeidsdagen, omdat het bedrijf met de hulp van zogenaamde onderkruipers de productie kan hebben voortgezet of hervat. Ook houdt het CBS bij verloren arbeidsdagen rekening met de tijdsduur van de werkstaking (uitsluitend de uren en dagen waarop gewoonlijk wordt gewerkt) en het daadwerkelijk aantal verloren arbeidsuren (rekening houdend met deeltijdarbeid). De reeks Van der Velden houdt geen rekening met voltijd of deeltijd dienstverbanden. Het CBS rekent via de arbeidsuren deeltijd dienstverbanden om naar fulltime equivalenten.

Tijdslimiet en verbondenheid acties

Een maximale tijdsduur voor een staking is niet opgenomen. Gaat een staking over de jaargrens heen, dan wordt deze staking door het CBS in beide jaren als een staking geteld (met informatie van verloren arbeidsdagen en gemiddeld aantal betrokken werknemers in alleen het betreffende jaar). Tot de aansluiting bij de internationale standaardisatie in 1927 rekende het CBS alle gegevens over een staking toe aan het jaar van ontstaan. Deze methode van toerekening is ook in de reeks Van der Velden gevolgd. Daarnaast kunnen stakingen dezelfde reden hebben maar een bepaalde periode uit elkaar liggen. Onderling verbonden stakingen zijn waar mogelijk samengevoegd.

Verskil in publicatie

Het CBS is gehouden aan een geheimhoudingsplicht en mag geen informatie over afzonderlijke bedrijven publiceren. Van der Velden kan wel informatie over afzonderlijke stakingen publiceren. Daarentegen is in de reeks Van der Velden de informatie niet altijd compleet. Het komt nogal eens voor dat bij een geschil het aantal gestaakte dagen en het aantal stakers niet voorhanden is. De wel aanwezige cijfers zijn bij de samenstelling naar jaargegevens, opgeteld. In de CBS-reeks is voor elk geschil ook het aantal verloren arbeidsdagen en het gemiddeld aantal betrokken werknemers bekend.

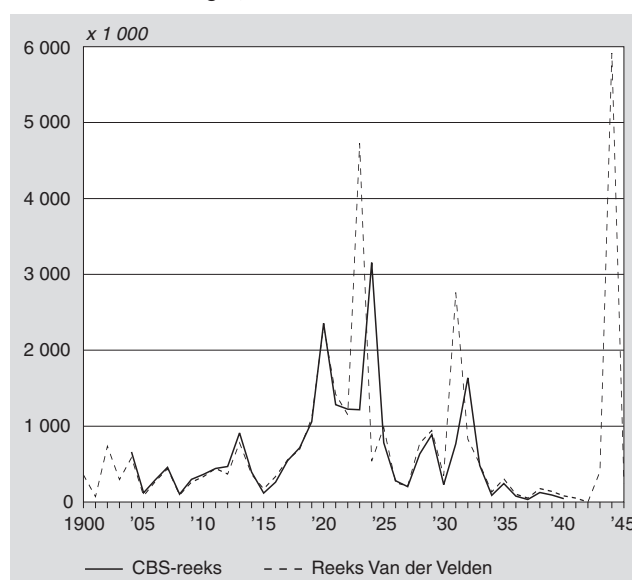
Definitie van werknemer en plaats van de actie

Het is de vraag of bij stakingsinformatie de definitie van werknemers altijd gevolgd wordt. Ook zijn er specifieke groepen zoals uitzendkrachten. In de reeks van Van der Velden zijn ook zij die gedwongen arbeid verrichten en daar een vergoeding voor ontvangen, zoals gevangenen en dienstweigeraars, meegeteld. Daarnaast moet de actie op Nederlands grondgebied hebben plaatsgevonden. Bij zeelieden en vissers is echter niet naar het grondgebied van de actie gekeken, maar naar de vestigingsplaats van de reder en indien mogelijk naar de nationaliteit van de stakers. Een staking van zeelieden op een Nederlands schip in New York is in de reeks van Van der Velden opgenomen.

2.2 Uitkomsten

Voor de verloren arbeidsdagen zijn de CBS-reeks en de reeks Van der Velden over de gehele periode 1900–2004 redelijk vergelijkbaar. De verloren arbeidsdagen in de reeks Van der Velden zijn de gestaakte dagen plus de verloren arbeidsdagen als gevolg van uitsluitingen door de werkgever. Voor de periode vanaf 1985 worden ook het aantal betrokken werknemers en het aantal geschillen van beide reeksen vergeleken.

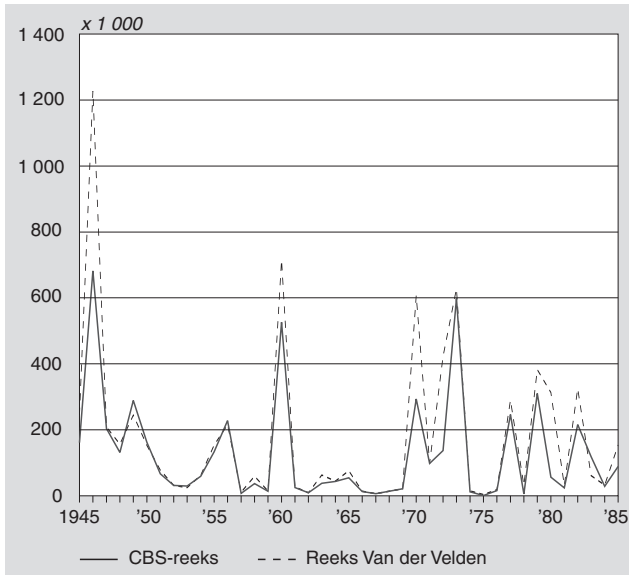
1. Verloren arbeidsdagen, 1900–1945

In tegenstelling tot Van der Velden heeft het CBS voor de periode 1900–1904 geen informatie over het aantal verloren arbeidsdagen. De staking in de textielindustrie in Twente en de Gelderse Achterhoek van 26 november 1923 tot 23 juni 1924 is in de reeks Van der Velden in zijn geheel toegerekend aan 1923, het jaar van ontstaan en in de CBS-reeks aan 1924. Een soortgelijke verschuiving is te zien voor de textielstaking van 31 december 1931 tot 5 april 1932. In de reeks Van der Velden is deze opgenomen onder verslagjaar 1931 en bij de CBS-reeks voor het grootste deel onder 1932. Het verschil in het aantal verloren arbeidsdagen is toe te schrijven aan de in de vorige paragraaf genoemde verschillen in waarneming en berekening.

Voor de periode 1941–1944 heeft het CBS geen informatie over stakingen. Van der Velden heeft in deze periode wel een aantal stakingen. Naast drie politieke stakingen tegen respectievelijk de vervolging van Joden (1941), het weer in krijgsgevangenschap voeren van Nederlandse militairen (1943) en tot steun aan de geallieerde opmars (1944) deed zich in ons land slechts een klein aantal arbeidsconflicten voor. Buiten het grondgebied van het Koninkrijk in Europa hebben wel enkele stakingen van zeelieden plaatsgehad. Al deze stakingen komen in geen enkele officiële statistiek voor, ook niet in de na de oorlog gepubliceerde reconstructie van statistieken over de oorlogsjaren.

2. Verloren arbeidsdagen, 1945–1985

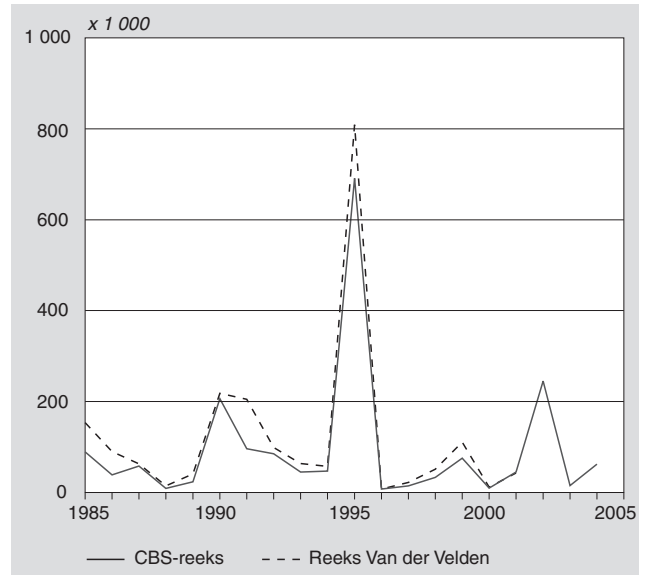

Het verschil in aantal verloren arbeidsdagen bij verslagjaar 1946 is, gezien het verhoudingsgewijs geringe verschil in aantal betrokken werknemers, voornamelijk toe te schrijven aan de waarneming en berekening van het aantal arbeidsdagen. Voor verslagjaar 1946 wordt in de publicatie Statistiek der werkstakingen en uitsluitingen 1946 op pagina 3 geschreven: ‘Vooral in het eerste halfjaar heerste in het bedrijfsleven onrust. Enige omvangrijke en langdurige conflicten onder leiding van de Eenheidsvakcentrale (E.V.C.) veroorzaakten veel storing. De stakingsgolf bereikte haar hoogtepunt in de zeeliedenstaking en de daarmee samenhangende sympathiestakingen, welke 3 Juli 1946 beëindigd werden. Doch ook in het tweede halfjaar viel in verschillende gevallen bij werknemers de neiging te bespeuren om het werk, vaak zelfs bij de geringste aanleiding, neer te leggen. Hoewel het aantal stakingen nog groter was dan in het eerste halfjaar, evenals het aantal betrokken werknemers, duurden de conflicten slechts kort, zoodat het aantal verloren arbeidsdagen belangrijk lager was dan in de eerste helft van 1946. In het eerste halfjaar gingen per betrokken werknemer 18 arbeidsdagen verloren, in het tweede halfjaar 2’.

Het verschil tussen beide reeksen voor 1960 komt voornamelijk door een landelijke stakingsactie waarvoor in de reeks Van der Velden 666 duizend gestaakte dagen zijn opgenomen. Verslagjaar 1970 wordt verderop besproken in samenhang met het aantal betrokken werknemers. Eenzelfde vergelijking als voor 1960 is te maken voor 1972. In de reeks bij Van der Velden is voor een (landelijke) stakingsactie in de industrie 400 duizend stakingsdagen opgenomen (30 duizend stakers). Het CBS schat het aantal feitelijk verloren arbeidsdagen lager in.

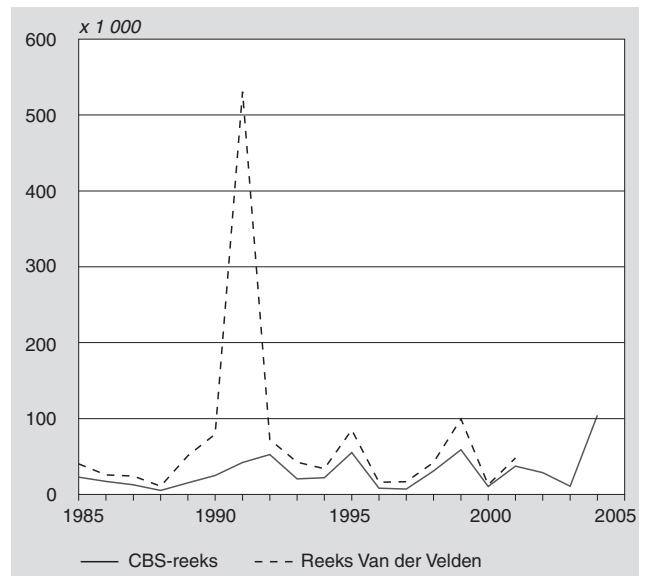
Het verschil in aantal verloren arbeidsdagen en het aantal betrokken werknemers in 1980 komt door een landelijke stakingsactie in de maanden februari en maart. Het ging om estafette-acties en werkonderbrekingen voor politieke eisen inzake arbeidsvoorwaarden. Voor vier geschillen samen is in de reeks bij Van der Velden 259 duizend stakingsdagen opgenomen en het voor het aantal stakers 295 duizend.

3. Verloren arbeidsdagen, 1985–2005

Het verschil voor 1991 hangt samen met het aantal betrokken werknemers. Het verschil in verloren arbeidsdagen voor verslagjaar 1995 komt voor grootste deel (65 duizend) voor rekening van de bouwstaking. Wordt voor de gehele periode gekeken naar het aantal verloren arbeidsdagen, dan liggen de reeksen, afgezien van enkele uitschieters, dicht bij elkaar.

4. Bij werkstakingen betrokken werknemers, 1985–2005

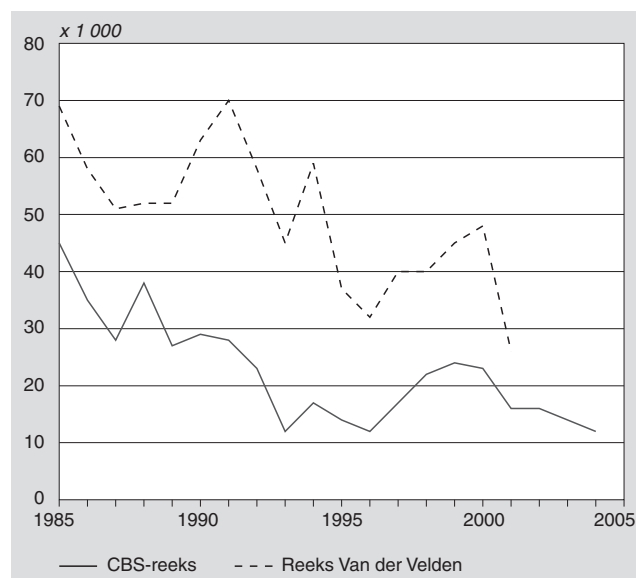

Het grote verschil in aantal betrokken werknemers in verslagjaar 1991 komt door een politieke staking, een landelijke estafette-actie voor politieke eisen inzake arbeidsvoorwaarden en een (landelijke) demonstratie in Den Haag. Voor de gehele actie is in de cijfers bij Van der Velden voor het aantal stakers een aantal opgenomen van 500 duizend en het aantal stakingsdagen is gesteld op 125 duizend. Voor deze actie is in de CBS reeks het aantal betrokken werknemers 21 duizend en voor het aantal verloren arbeidsdagen 28 duizend.

Ook het uitzonderlijk grote verschil in stakers of gemiddeld aantal betrokken werknemers voor verslagjaar 1970 komt door het niet opnemen in de CBS-cijfers van de een-uursstaking van 15 december 1970 (Van der Velden 2000, pagina 234) waaraan volgens Van der Velden één miljoen werknemers deelnamen. Voor deze staking heeft Van der Velden 130 duizend verloren arbeidsdagen opgenomen in zijn reeks. Het betrof een werkonderbreking voor politieke eisen inzake arbeidsvoorwaarden en het aantal stakers is gebaseerd op een uitspraak van het Verbond van Nederlandse Ondernemingen (VNO).

Het CBS neemt alleen die werkstakingen op waarbij sprake is van een geschil tussen werknemers en werkgevers en gewoonlijk geen politieke- en sympathiestakingen of conflicten waarbij werkgevers op één lijn staan met de werknemers. Dit verschil in aanpak tussen CBS en Van der Velden komt ook tot uiting bij acties van werknemers bij ministeries (bijvoorbeeld estafettestakingen bij Onderwijs) en bij grote publieksacties (manifestaties op vrije dagen of in eigen tijd). Er zijn dan veel stakers in termen van sociale actie, maar het aantal verloren arbeidsdagen en het daaraan gekoppelde gemiddelde aantal betrokken werknemers is beduidend minder. Ook blijven bij het CBS deelnemers aan een actie buiten beschouwing als zij geen werkzaamheden verrichten bij een onderneming waar wordt gestaakt. Bij informatie afkomstig van de vakorganisaties kan het voorkomen dat het CBS stakingsinformatie mist, omdat deze alleen betrekking heeft op aangesloten leden of op acties waarover een stakingsuitkering heeft plaatsgevonden.

5. Aantal geschillen, 1985–2005

Aangezien het CBS vanaf 1985 voor de waarneming van stakingen uitgaat van ANP-meldingen en Van der Velden informatie opneemt uit nog veel andere bronnen, is het te verwachten dat het aantal geschillen bij de reeks Van der Velden boven de CBS-reeks ligt. Ook kan door een verschil in aanpak van onderling verbonden acties en staking-

en bij verschillende bedrijven met ‘eenzelfde oorzaak’ het geregistreerde aantal geschillen van elkaar afwijken.

3. Definities en operationalisering

In 1927 heeft Nederland zich geconformeerd aan de afspraken die gemaakt zijn op de derde Internationale Conferentie van Arbeidsstatistici met betrekking tot de ‘statistiek der werkstakingen en uitsluitingen’ (CBS, 1927). Bij deze internationale standaardisatie zijn de volgende begrippen omschreven: ‘a strike’, ‘a lockout’, ‘workers involved in a strike’, ‘workers involved in a lockout’ en ‘a labour dispute’ (ILO, 2003). Onderstaand de omschrijving van arbeidsgeschil en staking:

“A labour dispute is a state of disagreement over a particular issue or group of issues over which there is conflict between workers and employers, or about which grievance is expressed by workers or employers, or about which workers or employers support other workers or employers in their demands or grievances.”,

“A strike is a temporary work stoppage effected by one or more groups of workers with a view to enforcing or resisting demands or expressing grievances, or supporting other workers in their demands or grievances.”.

De definities van geschil en werkstaking geven een behoorlijke vrijheid om in bepaalde situatie iets wel of niet als staking op te nemen. De werkdefinitie die het CBS voor werkstaking hanteert, luidt:

Een werkstaking of werkonderbreking is het tijdelijk stopzetten van de werkzaamheden door werknemers om tegemoetkoming aan gestelde eisen af te dwingen.

Als een werkonderbreking leidt tot productieverlies voor de onderneming, wordt deze werkonderbreking opgenomen in de stakingscijfers, ongeacht de duur van de werkonderbreking. Uitsluitingen zijn acties van werkgevers om werknemers niet in de gelegenheid te stellen hun normale werk te verrichten. Na 1950 komen er vrijwel geen uitsluitingen meer voor. De werkdefinitie luidt:

Een uitsluiting is het tijdelijk stopzetten van de werkzaamheden van werknemers dóór de werkgever, met het doel om gestelde eisen af te dwingen.

De eenheid van telling voor de CBS-reeks Werkstakingen is het geschil, voor zover dat leidt tot een werkstaking, werkonderbreking, uitsluiting of een combinatie daarvan.

De reeks Van der Velden gaat uit van de definitie van werkstaking die het CBS hanteert. Er is echter één uitzondering. Bedrijfsbezettingen zijn ook in de reeks opgenomen en bij deze acties is het niet noodzakelijk dat de werknemers het werk neerleggen, maar kunnen zij ook doorwerken.

De definitie voor bedrijfsbezetting luidt:

Een bedrijfsbezetting is een actie waarbij werknemers de werkruimten ook buiten de reglementaire arbeidstijd bezet houden en waarbij werknemers in de reglementaire arbeidstijd of de productie (in eigen beheer) voortzetten of weigeren te werken.

4. Uitkomsten en samenstelling van de reeksen

4.1 De CBS-reeks Werkstakingen

De statistiek Werkstakingen behoort tot de oudste statistieken van het CBS. Gegevens over werkstakingen vanaf verslagjaar 1901 zijn op StatLine te vinden (tabel Historie Werkstakingen). De informatie betreft het aantal geschillen, het aantal verloren arbeidsdagen en het (gemiddeld) aantal betrokken werknemers. Het CBS hanteert bij de waarneming van stakingen de economische invalshoek, maar dit is mogelijk nooit voldoende duidelijk naar buiten gebracht. Bovendien lijkt het erop dat dit uitgangspunt in de loop der jaren niet altijd even consequent is gehanteerd. Onderstaand wordt een beschrijving gegeven van de waarneming 'vanaf 1985' en 'voor 1985'. Voor de beschrijving van de samenstelling van de CBS-reeks is voor de periode tot 1980 gebruik gemaakt van het proefschrift van Van der Velden.

Vanaf 1985

Uitgangspunt voor de waarneming is vanaf 1985 de signalering van werkstakingen door het Algemeen Nederlands Persbureau (ANP). Vervolgens wordt door het CBS gegevens over de werkstaking opgevraagd bij de betrokken bedrijven en instellingen en/of werkgevers- en werknemersorganisaties. Gevraagd wordt onder meer naar de reden van de werkstaking/-onderbreking, of de actie wordt ondersteund door een of meerdere werknemersorganisaties, de wijze van beëindiging en het verloop van de werkstaking/-onderbreking. De vragen die betrekking hebben op het verloop worden hieronder weergegeven.

1. Datum en uur waarop de werkstaking/-onderbreking is uitgekomen.
2. Datum en uur waarop de werkstaking/-onderbreking is beëindigd.
3. Tijdsduur van de werkstaking/-onderbreking in uren (Voor de tijdsduur worden alleen de uren/dagen geteld waarop gewoonlijk wordt gewerkt. Als er in ploegdienst wordt gewerkt, neemt men voor de tijdsduur het gemiddelde van de door de afzonderlijke ploegen gemaakte uren.).
4. Aantal verloren arbeidsuren tengevolge van de werkstaking/-onderbreking (van stakers en overige niet-werkenden).
5. Gemiddeld aantal betrokken personen bij de werkstaking/-onderbreking (het aantal verloren arbeidsuren gedeeld door de tijdsduur in uren).

De betrokken bedrijven en instellingen worden getypeerd naar economische activiteit volgens de Standaard bedrijfsindeling (SBI 1993). Een geschil kan geteld worden in meer dan één bedrijfstak en de stakingsduur wordt bepaald door het bedrijf waar het langst actie is gevoerd. Bij meerdere acties bij een bedrijf in verband met één geschil is de stakingsduur de som van de uren van de afzonderlijke acties, voor zover geen sprake is van overlap. Een geschil kan meerdere geschilpunten omvatten. Geschilpunten kunnen betrekking hebben op arbeidsvoorwaarden (zoals loonsverhoging of andere loonkwesties, werktijd, CAO-onderhandelingen) of op andere zaken die tot een arbeidsconflict kunnen leiden tussen werknemers en werkgever.

Werkstakingen waarbij meer dan één geschilpunt is, zijn in overleg met de berichtgever ingedeeld naar voornaamste geschilpunt.

De verzameling van de gegevens gebeurt primair bij bedrijven/instellingen waar een werkstaking heeft plaatsgevonden. Werkstakingen in de bouwnijverheid worden in het algemeen gesignaleerd per bouwobject en niet per bedrijf. Daarom worden de gegevens over werkstakingen in de bouwnijverheid opgevraagd bij de betrokken vakverenigingen of werkgeversorganisaties.

Voor 1985

Voor de periode voor 1985 is de waarneming van het CBS gebaseerd op berichten in dagbladen en vakbladen over stakingen en uit de informatie van de Kamers van Arbeid, de voorlopers van de Gewestelijke Arbeidsbureaus (GAB's). De CBS-statistiek stelde in de beginjaren voornamelijk op de waarneming door de arbeidsbureaus. Kranten en vakbondsbladen werden geraadpleegd om na te gaan en te controleren waar en wanneer stakingen zijn uitgekomen. Indien van bepaalde acties geen of gedeeltelijke gegevens waren binnengekomen, werden ramingen opgesteld met informatie uit de onofficiële bronnen als kranten, vakbondsbladen en ondernemingen zelf.

In de publicatie over verslagjaar 1927 heeft het CBS een aantal tabellen opgenomen volgens de internationaal afgesproken standaardisatie van stakingscijfers. Een aantal verschillen tussen de in Nederland toegepaste methode en de methode volgens de internationale afspraken werden toegelicht (CBS, 1928). Vanaf 1927 wordt bijvoorbeeld een onderscheid gemaakt tussen het aantal door stakers gemaakte dagen en het aantal door de bedrijven verloren arbeidsdagen. Deze konden nogal eens van elkaar afwijken wanneer de staking voortduurde, terwijl zogenaamde onderkruipers het werk voortzetten.

Nadat op 4 mei 1940 Duitsland ons land was binnengevallen, verboden de bezetters al op 17 mei alle werkstakingen en uitsluitingen. Van een officiële statistiek kon daarna geen sprake meer zijn. Na de bevrijding keerde het verschijnsel staking in hevige mate terug. Het CBS was nu volledig overgegaan op de economische invalshoek en keek voor het aantal verloren arbeidsdagen nog uitsluitend naar de dagen die voor de ondernemingen verloren gingen. Uitsluitingen kwamen trouwens vrijwel niet meer voor en werden dan ook niet meer afzonderlijk gepubliceerd.

Tot en met 1980 vormden de cijfers van de Gewestelijke Arbeidsbureaus de belangrijkste bron voor de statistiek. Zij waren verplicht om stakingen te melden aan de Minister van Sociale Zaken, die de melding doorgaf aan het CBS. Het arbeidsbureau in wiens district het geschil plaats vond, diende binnen een week na uitbreken een vragenlijst te sturen naar het CBS. De rapportage van de arbeidsbureaus is in de periode 1981–1983 in toenemende mate onvolledig geworden. De statistiek geeft over deze periode dan ook zeker geen volledig beeld. Het aantal geschillen zal licht onderschat worden, het aantal verloren arbeidsdagen zal nagenoeg juist zijn. In 1984 is de rapportageplicht van de Gewestelijke Arbeidsbureaus vervallen. Vakorganisaties hebben begin 1985 opgave gedaan over 1984. De

statistiek geeft voor 1984 zeker een onvolledig beeld: het aantal geschillen zal te laag zijn, het aantal verloren arbeidsdagen is niet meer dan een indicatie.

In de loop van 1980 deden twee doctoraalstudenten van de Erasmus Universiteit onderzoek bij het CBS voor een werkstuk over stakingen in Nederland in de periode 1970–1979 (Flier en Van Kooten, 1981). Uit het onderzoek werd duidelijk dat vooral de waarneming van het aantal geschillen onvolledig was; in veel mindere mate was er sprake van onderschatting van het aantal verloren arbeidsdagen. Dit kwam omdat voornamelijk kleinere stakingen en werkonderbrekingen onvoldoende waargenomen werden. Naar aanleiding van dit onderzoek heeft het CBS in 1982 de cijfers over de periode 1970–1980 herzien (CBS, 1982).

Het CBS heeft bij het 75-jarig en 90-jarig bestaan een publicatie uitgebracht waarin ook een reeks is opgenomen van de Werkstakingen (CBS, 1975 en 1989). Deze twee reeksen wijken af van de actuele reeks Werkstakingen die op de CBS-website te vinden is. De eerste reeks is herzien naar aanleiding van het onderzoek van Flier en Van Kooten. Een tweede herziening vond plaats in 1998 (CBS, 1999; eerste publicatie met herziene cijfers) waarbij voor een aantal jaren voornamelijk het aantal geschillen is herbeoordeeld. De staat geeft een overzicht van de jaren waarvoor de cijfers herzien zijn.

4.2 De reeks Van der Velden

Het doel van de reeks Van der Velden is het vastleggen van sociaal protest van werknemers in de sfeer van het werk. De reeks is samengesteld tijdens een meer dan tien jaar durende zoektocht. Als basis is de CBS-statistiek over de jaren 1901–2000 genomen. De reeks begint in 1810, dus bijna een eeuw eerder dan de reeks van het CBS. Voor de negentiende eeuw is de statistiek van werkstakingen ‘van de grond af’ opgebouwd. Aan de hand van literatuur, tijdschriften, jaarverslagen en dagbladen zijn voor de periode 1830–1900 ongeveer 1 200 stakingen achterhaald.

Voor de twintigste eeuw ligt dat anders. Tot 1914 publiceerde het CBS gedetailleerde tabellen. In de periode 1914–1927 was informatie over individuele stakingen te vinden in het Maandschrift van het CBS. Vanaf 1927, toen het CBS overging tot het publiceren van zowel het aantal gestaakte dagen als het aantal voor het bedrijf verloren arbeidsdagen, heeft Van der Velden in zijn reeks het aantal door de stakers gestaakte dagen overgenomen.

Bij het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG) in Amsterdam berust een deel van het CBS-archief. Dit bestaat uit mappen met knipsels over stakingen en uitsluitingen uit de periode 1900–1918. In het archief bevinden zich gegevens over diverse stakingen die niet in de statistieken zijn opgenomen, in een enkel geval met de reden. Zo werd bij een staking van steenzetters in Den Haag uit november 1911 op de map aangetekend, dat dit beslist geen staking was, maar ‘slechts enkele uren stagnatie wegens onderhandeling’. Een ander geval speelde zich in april 1906 in de omgeving van Eindhoven af. Grondwerkers bij de lucifersfabriek staakten, maar de Eindhovensche Courant schreef: ‘ter voorkoming van onjuiste praatjes als zoude een werkstaking zijn uitgebroken bij de in aanbouw zijnde lucifersfabriek in Woensel, kunnen wij uit de beste bron mededeelen, dat alleen een dolle Maandag-club door brutaal optreden, hoopte hooger loon te krijgen. Als een werkstaking in dien zin, welke men aan dat woord hecht, kan deze Maandag-beweging niet worden beschouwd.’ De mening van deze journalist was voor het CBS reden de staking niet op te nemen.

Voor de periode 1918–1940 bestaat niet zo’n mooie bron. Het CBS-archief over die jaren is vernietigd. Wel is informatie beschikbaar uit andere bronnen (Boomgaard, 1973 en 1981; Diepenbrock, 1979). Verdere gegevens zijn ontleend aan algemene literatuur, jaarverslagen van vakbonden, vakbondsbladen, tijdschriften en dagbladen. Zo bleek het mogelijk de geaggregeerde cijfers van het CBS voor een groot deel terug te brengen tot afzonderlijke stakingen.

Omdat tot 1980 de Gewestelijke Arbeidsbureaus verplicht waren om stakingen te melden was het mogelijk om in het Departementaal Archief van het Ministerie van Sociale Za-

Staat 1
Vergelijking afwijkende verslagjaren in CBS-reeksen Werkstakingen

	Reeks 1, '75 ¹⁾		Reeks 2, '90 ²⁾		Reeks 3, 'Actueel' ³⁾	
	Arbeids-geschillen	Verloren arbeids-dagen	Aantal voor-gekomen geschillen	Aantal verloren arbeids-dagen	Totaal aantal voor-gekomen geschillen	Aantal verloren arbeids-dagen
	abs.	x 1 000	abs.	x 1 000	abs.	x 1 000
1956	80	213	80	213	49	228
1960	121	467	121	467	40	526
1970	99	263	124	291	47	293
1971	15	97	25	98	25	98
1972	31	134	58	137	58	137
1973	7	584	29	587	27	598
1974	14	7	41	12	41	12
1977			44	247	37	246
1979			57	309	51	310

¹⁾ 75 jaar statistiek van Nederland (1899–1974), CBS 1975. Tabel H. Beroepsarbeid, Verloren arbeidsdagen ten gevolge van arbeidsgeschillen (kolom 2 en 3), pagina 63.

²⁾ Negentig jaren statistiek in tijdreeksen (1899–1989), CBS 1989. Tabel H. Beroepsarbeid, Arbeidsgeschillen (kolom 45 en 46), pagina 80–81.

³⁾ StatLine tabel Historie Werkstakingen, 25 januari 2006.

ken veel stakingen uit de periode 1945–1980 te achterhalen. Ook de archieven van de Arbeidsinspectie en de Dienst voor de Uitvoering van Werken (DUW), die ondergebracht zijn bij het Nationaal Archief (Algemeen Rijks Archief (ARA)), leverden gegevens op; evenals het CBS-archief voor de periode 1945–1980. Daarnaast was het ook mogelijk om voor deze jaren gebruik te maken van vakbondsbladen en dagbladen. Het gepubliceerde bestand van Flier en Van Kooten (Flier en Van Kooten, 1981) over de jaren zeventig vulde de reeksen aan, terwijl een door Van der Velden vanaf 1972 zelf bijgehouden knipselarchief ook veel nieuwe gegevens opleverde. De laatste vijftien jaar zijn grotendeels samengesteld aan de hand van het knipselarchief van Van der Velden, vakbondsperiodieken, internetberichten, CBS-gegevens en ANP-berichten.

De Reeks Van der Velden is voor het eerst gepubliceerd in het proefschrift van Van der Velden (Van der Velden, 2000). Naderhand is informatie uit het proefschrift ook op internet²⁾ geplaatst en aangevuld. De database bestaat per jaar uit drie tabellen: stakingen, uitsluitingen en andere (re)acties. De internetreeks wordt aangevuld op het moment dat nieuwe informatie beschikbaar is gekomen.

Voor vergelijking met de CBS-reeks Werkstakingen is in dit artikel de reeks Van der Velden op de internetsite van 4 januari 2006 genomen. Hierbij worden de tabellen Stakingen en Uitsluitingen niet samengevoegd omdat er nogal wat gemengde conflicten zijn, zoals een uitsluiting in reactie op een staking. Om het aantal geschillen vast te stellen kunnen de staking en uitsluiting dus niet bij elkaar opgeteld worden, want het kan gaan om een enkel conflict. Dit probleem doet zich ook voor bij het aantal betrokken werknemers. Het aantal gestaakte dagen (verloren arbeidsdagen) kan wel worden opgeteld. Bij samenvoeging zou de uitkomst moeten overeenkomen met de gegevens in de CBS-reeks.

5. Conclusie

In zijn proefschrift geeft Van der Velden aan dat hij voor zijn onderzoek de definitie van werkstaking overneemt die het CBS hanteert. Naast een iets andere interpretatie van de gegeven definitie blijkt de definitie van werkstaking een behoorlijke vrijheid te geven om een actie wel of niet als staking op te nemen. Ook het verschil in doel van de waarneming, sociaal protest of verlies van arbeidstijd, en verschillen in berekeningswijze dragen bij aan de verschillen in uitkomsten. Afhankelijk van het doel waarvoor men de informatie wil gebruiken zijn beide reeksen naast elkaar bruikbaar.

Het CBS heeft misschien een iets te beperkte informatievergaring. Het fundament voor de CBS-reeks is echter duidelijk en is voor onderzoekers na te gaan. De gegevens die het CBS in de uitkomsten opneemt zijn voor het merendeel afkomstig van de betrokken bedrijven en instanties. Afgaan op bronnen als dagbladen, knipselkranten, mondelinge informatie en dergelijke brengt gevaren met zich mee op het gebied van betrouwbaarheid van informatie. Dit geldt ook voor het aanpassen van een reeks, jaren na afloop van het verslagjaar, op basis van zulke bronnen. Dit

gaat zeker op voor het CBS als statistisch bureau. Voor een geschiedkundige beschrijving om fenomenen te duiden of te verklaren hoeft dit minder bezwaarlijk te zijn.

Literatuur

Boomgaard, P., 1973. Stakingen, vakbondslidmaatschap en conjunctuur gedurende het interbellum in Nederland. In: Herwaarden, J. van (red), Lof der historie, Opstellen over geschiedenis en maatschappij. Rotterdam, 1973.

Boomgaard, P., 1981. Tegen duizendpoters, duikboten en Shylock Ruys, Bouwvakstakingen in Nederland tussen de wereldoorlogen. In: Boomgaard, P., Exercities in ons verleden. Assen, 1981.

CBS, 1927. Resoluties Conferentie van Arbeidsstatistici 18–23 oktober 1926. Maandschrift van het CBS, aflevering 1, 1927, pagina 127 e.v.

CBS, 1928. Werkstakingen en uitsluitingen gedurende het jaar 1927, pagina 27–34.

CBS, 1975. 75 jaar statistiek van Nederland, 1899–1974.

CBS, 1982. Tabellen, Arbeid, Toelichting op de tabellen, Tabel 1.4.4.–1.4.5. Werkstakingen 1970–1980. In: Sociale maandstatistiek, juni 1982, pagina 12,17.

CBS, 1989. Negentig jaren statistiek in tijdreeksen, 1899–1989.

CBS, 1999. Tabellen, Werkstakingen, Toelichting bij de tabellen 2.3.13–2.3.20. In: Sociaal-economische maandstatistiek, mei 1999, pagina 101–103.

Cruchten, J. van en R. Kuijpers, 2002. Vorig jaar 45 duizend verloren arbeidsdagen door werkstakingen. In: Sociaal-economische maandstatistiek, juni 2002, pagina 28–30.

Cruchten, J. van en R. Kuijpers, 2003. In 2002 veel stakingsdagen in de bouw. CBS-Webmagazine, 12 mei 2003.

Diepenbrock, F., 1979. Verbetering zij ons Streven, Een verkennend materiaalonderzoek naar de stakingsbeweging te Amsterdam tussen de beide wereldoorlogen. Amsterdam.

Flier, H. en G. van Kooten, 1981. (werkstuk) Stakingen, statistiek en dynamiek. Een onderzoek naar arbeidsconflicten in Nederland gedurende de jaren zeventig. Rotterdam.

International Labour Office (ILO), 2003. Decent work statistical indicators: strikes and lockouts statistics in the international context. By Igor Chernyshev. In: Bulletin of Labour Statistics, 2003-3, 2. Stikes and lockouts, Definition, pages X-XI.

Kooten, G. van, 1988. (proefschrift) Stakingen en stakers, Een theoretische en empirische verkenning van fluctuaties in stakingsactiviteit in Nederland van 1951 tot en met 1981. Eburon, Delft.

Velden, S. van der, 2000. (proefschrift) Stakingen in Nederland, Arbeidersstrijd 1830–1995. Stichting beheer IISG / NIWI, Amsterdam.

Velden, S. van der, 2004. Werknemers in actie, Twee eeuwen stakingen, bedrijfsbezettingen en andere acties in Nederland. Aksant, Amsterdam.

Velden, S. van der (red.) e.a., 2005. Kranen over de wal, De grote Rotterdamse metaal- en havenstaking van 1970. Aksant / Vakbondshistorische Vereniging, Amsterdam.

Noot in de tekst

¹⁾ Sjaak van der Velden heeft voor zijn proefschrift onderzoek verricht naar stakingen in Nederland en is momenteel werkzaam bij het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG) in Amsterdam. Rob Kuijpers en Jo van Cruchten werken bij het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).

²⁾ <http://www2.iisg.nl/databases/stakingen/overzicht.php>

Tabel 1
Stakingen en uitsluitingen, reeks Van der Velden en CBS-reeks Werkstakingen

	Reeks Van der Velden ¹⁾						CBS-reeks Werkstakingen ²⁾			
	Stakingen			Uitsluitingen			Stakingen en uitsluitingen			
	Aantal	Stakers	Gestaakte dagen	Aantal	Uitgesloten	Verloren arbeidsdagen	Totaal aantal voorgekomen geschillen	Gemiddeld aantal betrokken werknemers bij alle voorgekomen geschillen	Aantal verloren arbeidsdagen	Informatie bij verslagjaar
	<i>abs.</i>	<i>x 1 000</i>		<i>abs.</i>	<i>x 1 000</i>		<i>abs.</i>	<i>x 1 000</i>		
1900	156	28,2	355,9	9	0,5	0,2
1901	153	6,2	68,9	2	0,3	1,9	122	4,5	.	.
1902	158	14,4	456,7	18	3,8	280,0	142	15,0	.	.
1903	199	61,9	278,4	19	1,6	15,7	163	34,5	.	.
1904	115	4,9	95,8	21	6,8	489,6	102	11,2	657,9	.
1905	167	5,2	66,1	7	2,5	15,9	132	7,4	123,0	.
1906	213	10,7	207,5	22	8,0	65,7	181	18,9	294,6	.
1907	173	12,9	322,7	20	3,6	116,7	154	15,2	458,4	.
1908	118	5,7	57,2	29	1,5	35,0	135	7,2	102,1	.
1909	156	6,4	203,1	41	1,8	58,3	189	8,5	297,1	.
1910	151	4,9	90,1	15	8,9	246,0	146	13,2	366,3	.
1911	234	18,5	427,6	9	1,0	12,9	217	20,0	441,6	.
1912	306	20,5	303,0	20	2,2	66,0	283	21,7	466,7	.
1913	447	24,4	423,1	29	6,0	359,3	427	30,1	911,5	.
1914	314	14,6	305,5	27	1,9	59,5	271	15,7	393,4	.
1915	286	14,0	150,3	11	1,0	22,4	269	15,2	117,6	.
1916	424	22,9	250,4	30	2,1	86,2	377	18,1	260,7	.
1917	385	34,4	333,0	20	5,4	222,3	344	31,3	544,5	.
1918	373	45,2	647,2	24	3,9	47,2	325	39,6	716,1	.
1919	729	59,0	1 019,1	29	5,8	89,2	649	61,7	1 056,8	³⁾
1920	551	69,6	1 709,4	14	19,3	610,6	481	66,5	2 354,9	³⁾
1921	324	66,1	1 341,4	9	4,1	77,3	299	47,7	1 281,8	.
1922	276	43,2	867,5	27	13,2	281,2	325	44,0	1 223,9	.
1923	247	36,1	1 124,6	21	27,8	3 605,0	289	56,4	1 216,4	.
1924	222	31,0	532,4	10	0,4	5,0	239	27,1	3 156,0	⁴⁾
1925	233	37,0	844,0	9	3,2	138,7	262	31,7	780,9	.
1926	214	10,5	251,1	3	0,1	2,6	212	9,1	281,3	.
1927	191	11,8	207,2	12	0,4	5,3	230	13,5	201,5	.
1928	210	15,2	746,9	7	2,6	25,8	205	16,9	634,5	.
1929	262	22,5	942,5	2			226	21,3	889,9	.
1930	229	11,6	342,8	6	0,6	5,3	212	11,0	229,3	.
1931	270	31,7	2 754,0	9	0,7	5,1	215	28,2	766,3	.
1932	262	31,7	825,5	16	0,8	2,6	216	32,0	1 636,4	.
1933	240	21,4	497,4	15	1,5	4,5	184	14,8	483,4	.
1934	211	8,2	121,2	7	0,3	9,9	152	6,2	90,1	.
1935	170	12,7	300,0	7	0,4	4,5	152	12,9	244,0	.
1936	122	10,1	101,6	5	0,7	1,2	96	10,4	77,4	.
1937	108	6,3	52,3	4	0,2	0,0	95	5,6	32,2	.
1938	150	11,6	175,6	5	0,2	0,5	141	6,4	124,8	.
1939	127	11,5	140,0	3	0,1	0,4	90	5,3	91,4	.
1940	34	8,1	78,4	1	0,1	1,4	23	3,3	43,1	⁵⁾
1941	5	52,9	52,2
1942	5	3,9	1,5
1943	2	200,8	400,0
1944	7	35,6	5 915,0
1945	155	76,2	198,8	3	9,9	46,6	118	36,5	161,2	⁶⁾
1946	368	78,2	1 182,3	10	5,1	44,6	270	72,1	681,6	.
1947	346	73,3	203,0	10	1,4	5,4	272	59,9	203,4	.
1948	185	20,2	139,7	5	0,5	17,0	183	17,7	131,4	.
1949	157	16,0	244,3	2	0,1	0,1	116	14,3	289,4	.

Tabel 1 (slot)
Stakingen en uitsluitingen, reeks Van der Velden en CBS-reeks Werkstakingen

	Reeks Van der Velden ¹⁾						CBS-reeks Werkstakingen ²⁾			
	Stakingen			Uitsluitingen			Stakingen en uitsluitingen			
	Aantal	Stakers	Gestaakte dagen	Aantal	Uitgesloten	Verloren arbeidsdagen	Totaal aantal voorgekomen geschillen	Gemiddeld aantal betrokken werknemers bij alle voorgekomen geschillen	Aantal verloren arbeidsdagen	Informatie bij verslagjaar
	abs.	x 1 000		abs.	x 1 000		abs.	x 1 000		
1950	125	23,6	151,6	1	1,0	0,9	79	17,6	162,5	
1951	117	17,0	78,1				85	14,2	66,7	
1952	47	4,1	31,2	1			40	3,8	31,2	
1953	75	13,1	25,1				58	11,2	29,9	
1954	97	22,3	62,3				91	18,7	59,3	
1955	69	26,5	154,1				63	21,2	133,0	
1956	54	32,8	216,2	1	0,0	0,1	49	38,1	228,1	⁸⁾
1957	42	1,7	11,3				37	1,4	7,2	
1958	20	11,3	59,5				73	5,1	37,3	
1959	40	8,1	14,9				48	7,6	14,0	
1960	44	86,1	715,7				40	84,2	526,1	⁸⁾
1961	45	12,5	26,6				43	8,6	24,7	
1962	27	2,7	9,1				24	2,2	9,1	
1963	43	32,1	61,8	2	1,5	1,4	104	26,1	37,8	
1964	42	8,8	37,0	1	0,5	7,2	53	8,5	43,9	
1965	55	30,9	75,8				60	23,2	54,6	
1966	21	11,7	13,5				20	11,2	12,6	
1967	10	2,0	6,2				8	1,6	6,2	
1968	15	6,2	14,0				11	4,6	13,7	
1969	36	10,7	20,9				28	12,3	21,7	
1970	78	1 103,8	606,8				47	86,2	293,5	^{7) 8)}
1971	37	37,5	99,1				25	37,2	98,2	⁷⁾
1972	52	43,6	422,1				58	25,2	137,0	⁷⁾
1973	48	91,5	628,1				27	64,8	598,1	^{7) 8)}
1974	60	20,7	15,0				41	12,2	11,7	⁷⁾
1975	40	11,3	3,4				15	1,1	0,7	⁷⁾
1976	46	25,8	18,1				28	21,0	15,7	⁷⁾
1977	51	56,4	289,7				37	43,9	246,4	^{7) 8)}
1978	61	40,1	31,4				32	9,9	5,8	⁷⁾
1979	99	187,1	382,8				51	50,5	310,0	^{7) 8)}
1980	56	324,8	312,7				22	25,6	56,8	⁷⁾
1981	56	22,3	31,6				11	8,6	24,1	
1982	60	203,2	325,2				12	69,8	215,4	
1983	33	22,0	61,4				9	20,3	118,2	
1984	40	220,7	32,3				11	16,2	29,2	
1985	69	40,3	153,6				45	22,6	89,4	
1986	58	25,5	90,2	1	0,0	0,0	35	17,0	38,9	
1987	51	24,3	63,2	1			28	12,6	58,3	
1988	52	10,8	14,6				38	5,2	8,9	
1989	52	51,2	40,8				27	15,4	23,8	
1990	63	79,3	217,6	1	0,0	0,2	29	25,0	206,7	
1991	70	530,7	204,7				28	42,1	96,4	
1992	58	72,5	98,8				23	52,4	85,4	
1993	45	42,6	63,6				12	20,7	44,7	
1994	59	34,1	57,4				17	21,8	47,4	
1995	37	85,0	809,0				14	55,0	691,5	
1996	32	15,9	7,5				12	8,1	7,4	
1997	40	16,8	22,1	1			17	7,2	14,6	
1998	40	42,0	51,4				22	30,8	33,2	
1999	45	99,4	111,0				24	58,9	75,8	
2000	48	12,5	11,8				23	10,3	9,4	
2001	26	48,2	43,2				16	37,4	45,1	
2002	16	28,6	245,5	
2003	14	10,8	15,0	
2004	12	104,2	62,2	

¹⁾ Internetsite: <http://www2.iisg.nl/databases/stakingen/overzicht.php>, datum informatie: 4 januari 2006.

²⁾ Statline: Historie Werkstakingen, 25 januari 2006.

³⁾ Hoogste aantal betrokken werknemers.

⁴⁾ Staking in de textielindustrie in Twente en de Gelderse Achterhoek; 26 november 1923–23 juni 1924.

⁵⁾ Waarneming in 1940: januari–10 mei.

⁶⁾ Waarneming in 1945: mei–december.

⁷⁾ Herziene cijfers. Gepubliceerd in de Sociale maandstatistiek van juni 1982.

⁸⁾ Herziene cijfers. Gepubliceerd in de Sociaal-economische maandstatistiek van mei 1999.

Banenverlies in 2004 voor de meeste grote gemeenten

Wai Hong Chung

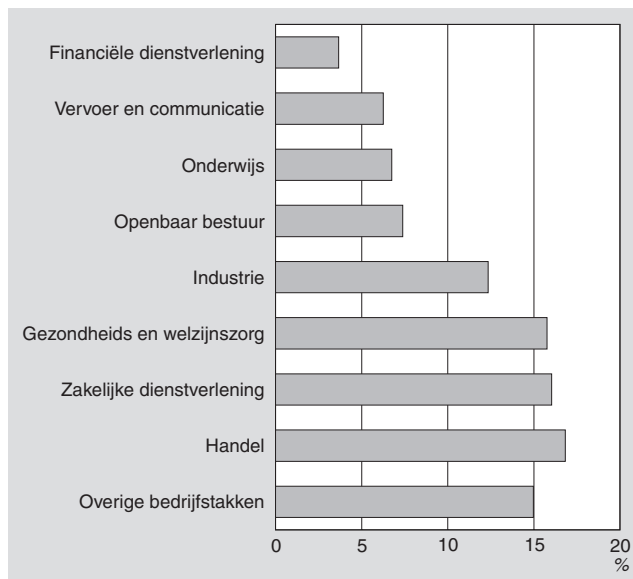
In 2004 is het aantal banen van werknemers voor de tweede keer op rij afgenomen. De afname was in bijna alle regio's en gemeenten merkbaar. Van de veertig corop-gebieden hadden er slechts vijf banengroei. Van de vier grote gemeenten kende alleen in Amsterdam een lichte banengroei. Over een periode van vijf jaar gezien was er wel een banengroei in Nederland van 3,5 procent. Dit komt doordat de banengroei in 2000 en 2001 veel sterker was dan het banenverlies in 2003 en 2004.

1. Ontwikkeling van het aantal banen

1.1 Banenverlies in 2001

Eind december 2004 is het aantal banen van werknemers ten opzichte van een jaar eerder gedaald met 65 duizend, ofwel 0,9 procent. Dit is het tweede achtereenvolgende jaar dat het aantal banen is afgenomen. In 2003 was de daling met 76 duizend nog iets groter. Per bedrijfstak verschilt de ontwikkeling. De drie grootste bedrijfstakken zijn de handel, de zakelijke dienstverlening en de gezondheids- en welzijnszorg. Deze zijn elk goed voor ongeveer een zesde van alle banen en samen voor bijna de helft van de banen in Nederland. De zakelijke dienstverlening en gezondheids- en welzijnszorg hadden in 2004 een toename van het aantal banen van respectievelijk 13 en 18 duizend. Het banenverlies werd, behalve in de handel, vooral gevonden in de andere bedrijfstakken. In de industrie (30 duizend), de bouw (19 duizend) en de handel (18 duizend) was de afname erg sterk. In totaal verdwenen in deze drie bedrijfstakken 66 duizend banen.

1. Verdeling banen naar bedrijfstak, december 2004

Als naar een periode van vijf jaar wordt gekeken (1999–2004) dan is het aantal banen in Nederland toegenomen. De stijgingen in de jaren 2000 en 2001 waren veel groter dan de dalingen in 2003 en 2004. Per saldo resulteert daarom een banengroei van 3,5 procent. De vier belangrijkste bedrijfstakken kenden echter een verschillende ontwikkeling in de periode 1999–2004.

1.2 Handel

De belangrijkste bedrijfstak in Nederland is de handel, die eind 2004 goed was voor 16,8 procent van de banen van werknemers. In de handel is het aantal banen in de periode 1999–2004 met maar 0,5 procent toegenomen. In 1999 was de banengroei nog bovengemiddeld. Het banenverlies zette echter al in 2002 in. In 2003 en 2004 was het verlies bovendien sterker dan gemiddeld. Hierdoor bleef de banengroei in de handel over de periode 1999–2004 achter bij het gemiddelde. Het aandeel van de handel in de totale werkgelegenheid is hierdoor afgenomen; het bedroeg eind 1999 nog 17,5 procent.

1.3 Zakelijke dienstverlening

De zakelijke dienstverlening is met 16 procent van alle banen eind 2004 de tweede bedrijfstak. Het aantal banen is in de periode 1999–2004 met 1,7 procent gestegen, minder dan de landelijke groei. Opmerkelijk is dat de zakelijke dienstverlening alleen in 2003 banenverlies kende. In 2004 was er namelijk een banengroei van 1,2 procent. In de jaren 1999–2002 waren de groeicijfers echter gering. Het aandeel van de zakelijke dienstverlening in de totale werkgelegenheid is sinds 1999 dan ook vrijwel gelijk gebleven.

1.4 Gezondheids- en welzijnszorg

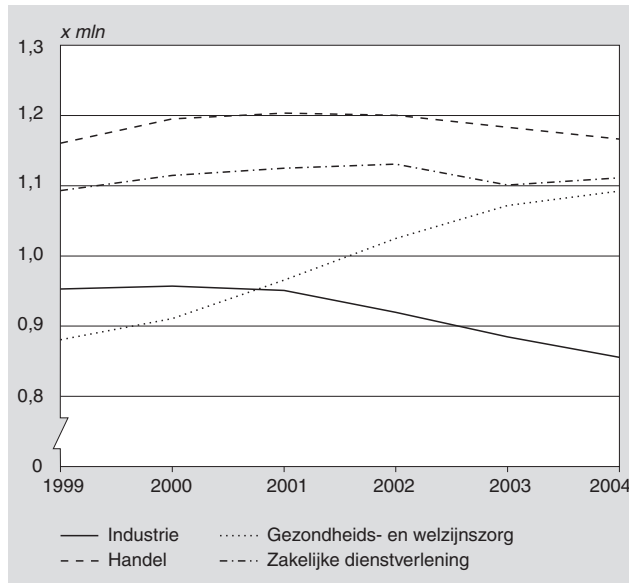
De sterkst gegroeide bedrijfstak is de gezondheids- en welzijnszorg. In 1999 waren er 880 duizend banen in deze bedrijfstak, maar door de explosieve groei in de jaren erna is het inmiddels gestegen tot ruim boven de 1 miljoen. In vijf jaar tijd is het aantal banen met maar liefst een kwart toegenomen. De banengroei is in 2004 met 1,7 procent weliswaar zeer bescheiden in vergelijking met de jaren daarvoor, maar ligt toch nog ruim boven de landelijke ontwikkeling. De gezondheids- en welzijnszorg is pas sinds 2001 een van de drie bedrijfstakken met de meeste banen en was in 2004 goed voor 15,8 procent van alle banen.

1.5 Industrie

In de industrie is het aantal banen al een aantal jaren achter elkaar aan het afnemen. Deze bedrijfstak heeft in de

periode 1999–2004 maar liefst 10 procent van haar werkgelegenheid verloren. In 2000 was nog sprake van een zeer geringe banengroei, maar de negatieve trend begon voor de industrie al in 2001 met een daling van 0,6 procent. In de jaren erna beliep het banenverlies steeds meer dan 3 procent. Sinds 2000 zijn er meer dan 97 duizend banen in de industrie verloren gegaan.

2. Aantal banen in de vier grootste bedrijfstakken

2. Ontwikkelingen banen naar corop-gebieden

2.1 Banengroei in vijf van de veertig corop-gebieden

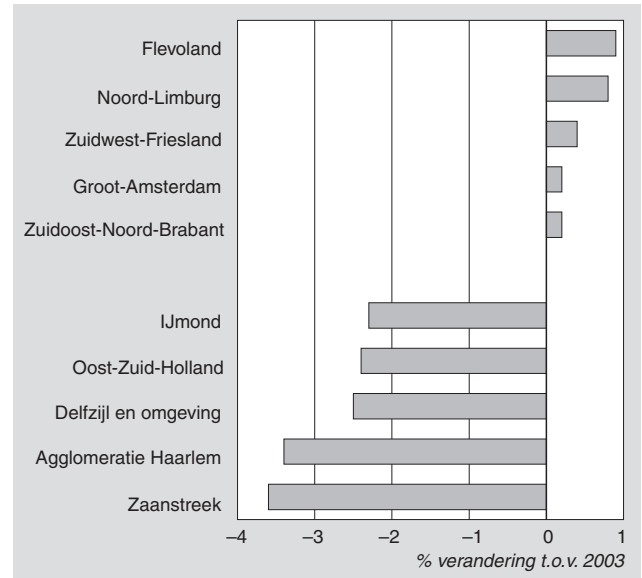
Nederland is ingedeeld in 40 corop-gebieden. Van deze gebieden waren er vijf die in 2004 banengroei kenden: Zuidwest-Friesland, Groot-Amsterdam, Zuidoost-Noord-Brabant, Noord-Limburg en Flevoland. De corop-gebieden waarin de vier grootste steden van Nederland liggen, bevatten de meeste banen. Corop-gebied Groot-Amsterdam was goed voor 10 procent van alle banen in Nederland. Groot-Rijnmond en Utrecht telden respectievelijk 8,4 en 8,3 procent en de Agglomeratie Den Haag 5,3 procent van alle banen.

Het corop-gebied met absoluut gezien de meeste banen in de industrie is echter niet een van deze vier corop-gebieden. Het is Zuidoost-Noord-Brabant, de regio Eindhoven. Van de banen in deze regio was eind 2004 ruim 20 procent in de industrie tegen landelijk 10 procent. De industrie kende hier in 2004 een kleiner banenverlies (-3,1 procent) dan heel Nederland (-3,4 procent). Het banenverlies van de industrie in Zuidoost-Noord-Brabant werd gecompenseerd door een sterke groei in de zakelijke dienstverlening en gezondheids- en welzijnszorg, met respectievelijk 6 en 2 procent. De werkgelegenheid in Zuidoost-Noord-Brabant is daardoor ten opzichte van 2003 licht gestegen.

Het corop-gebied Noord-Limburg behoorde met 188 duizend banen eind 2004 tot de middenmoot. Het heeft veel banen in de industrie, handel en gezondheids- en welzijnszorg. Ook hier was banenverlies in de industrie: 3,7 procent.

In de gezondheids- en welzijnszorg is het aantal banen met 0,4 duizend toegenomen en in de zakelijke dienstverlening met 1,4 duizend. Totaal gezien was in Noord-Limburg sprake van een lichte banengroei van 0,8 procent.

3. Banenontwikkeling in enkele corop-gebieden, 2004

Er waren veel meer corop-gebieden met een negatieve dan een positieve banenontwikkeling. De twee corop-gebieden met relatief de sterkste dalingen zijn Zaanstreek en Agglomeratie Haarlem. In de Zaanstreek beliep de daling 3,6 procent. In de agglomeratie Haarlem was de daling 3,4 procent. De belangrijkste gemeenten van deze twee corop-gebieden zijn Zaanstad en Haarlem. De ontwikkeling van de werkgelegenheid in deze gemeenten komt in paragraaf 4 aan bod.

Een groot corop-gebied met een relatief sterke daling is Arnhem/Nijmegen. In 2004 telde Arnhem/Nijmegen 295 duizend banen. Ten opzichte van een jaar eerder zijn er 4,6 duizend banen verloren gegaan. De belangrijkste bedrijfstak is de gezondheids- en welzijnszorg. Het aantal banen groeide er met 0,8 procent. In de meeste andere bedrijfstakken is het aantal banen echter gedaald. De bedrijfstakken industrie en handel verloren respectievelijk 1,8 en 0,9 duizend banen.

2.2 Ontwikkelingen 1999–2004

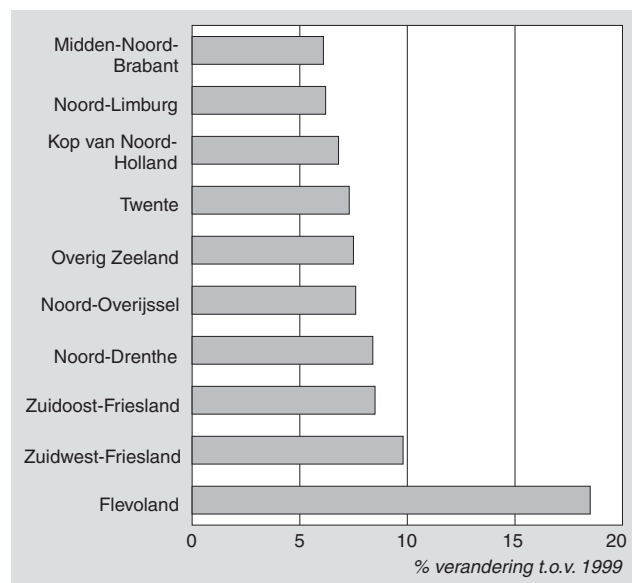
Van de corop-gebieden met meer dan 100 duizend banen presteerden Flevoland en Noord-Overijssel in de periode 1999–2004 het beste. In Flevoland groeit de werkgelegenheid al jaren achter elkaar sterk. In 2003 en 2004 zijn de groeicijfers wel wat minder dan de jaren ervoor, namelijk 0,9 procent voor beide jaren. In de jaren ervoor lag dit steeds boven de 3 procent. In de periode 1999–2004 is de totale banengroei zelfs 18,5 procent.

Het corop-gebied Noord-Overijssel kende in de periode 1999–2004 een groei van 7,6 procent. Het grootste deel van de groei kwam van de gezondheids- en welzijnszorg.

Deze is in 2004 de belangrijkste bedrijfstak. Het aantal banen is met 9 duizend toegenomen. In de andere bedrijfstakken zijn de ontwikkelingen verdeeld: een groei van 3 duizend banen in de zakelijke dienstverlening tegen een daling van 2 duizend banen in de industrie. Met een stijging van 11 duizend banen behoort Noord-Overijssel tot een van de sterke groeiers.

De Corop-gebieden met naar verhouding het grootste banenverlies in 1999–2004 zijn opnieuw Zaanstreek en Agglomeratie Haarlem. Dit komt vooral door het banenverlies in 2003 en 2004.

4. Corop-gebieden met de hoogste banengroei, 1999–2004

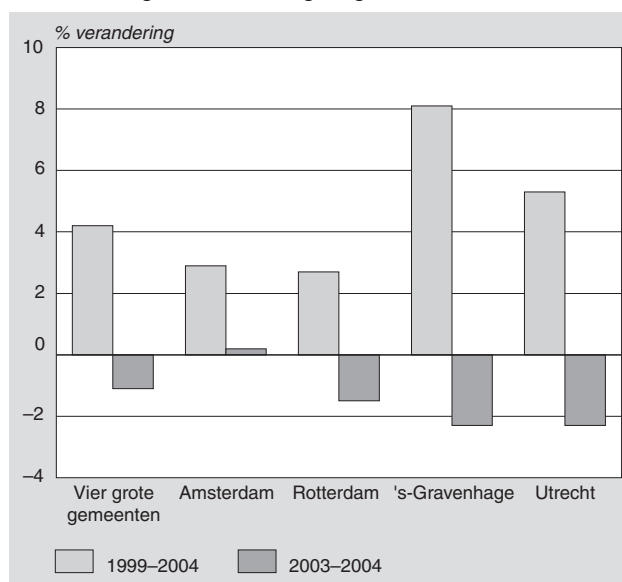
3. Ontwikkeling in de vier grote gemeenten

3.1 Iets groter banenverlies in de vier grote gemeenten samen

Nederland bestaat in 2004 uit 483 gemeenten. In de vier grootste gemeenten bedroeg het aantal banen in 2004 in totaal 1,25 miljoen of 18 procent van de gehele werkgelegenheid. De ontwikkeling is relatief iets slechter dan het landelijke beeld. De daling van het aantal banen komt voor de vier grote gemeenten samen in 2004 uit op 1,1 procent.

De samenstelling van het aantal banen naar bedrijfstak is per gemeenten verschillend en wordt onder andere bepaald door de ligging, bereikbaarheid en andere factoren. Zo ligt nabij Amsterdam de luchthaven Schiphol, is voor Rotterdam de haven een bron van werkgelegenheid, zijn in Den Haag tal van nationale en internationale overheden gevestigd en profiteert Utrecht van zijn centrale ligging in het land. Desondanks zijn de drie belangrijkste bedrijfstakken in de vier grote gemeenten dezelfde: handel, zakelijke dienstverlening en gezondheids- en welzijnzorg. Elk van de vier grote gemeenten heeft vervolgens een andere vierde belangrijke bedrijfstak. De grote gemeenten hebben relatief weinig banen in de industrie.

5. Ontwikkeling banen in de vier grote gemeenten

3.2 Lichte groei in Amsterdam

Amsterdam is met ruim 465 duizend banen de gemeente met de meeste banen. De meeste zaten in de drie grote bedrijfstakken. Het aandeel banen in de financiële bedrijfstak, de vierde bedrijfstak in Amsterdam, is qua omvang veel hoger dan landelijk: 11 procent in Amsterdam tegen 4 procent landelijk. Amsterdam kende bovendien groei in deze bedrijfstak. De stijging van 1,4 duizend banen in de financiële dienstverlening is opmerkelijk omdat landelijk het aantal banen in 2004 met 2,7 duizend daalde. Mede hierdoor is het aantal banen in Amsterdam in 2004 met 0,2 procent gegroeid. Een bijdrage aan deze groei leverden ook de zakelijke dienstverlening en de gezondheids- en welzijnzorg, beide met ruim duizend banen. Net als landelijk zijn veel banen verloren gegaan in de industrie, bouw en handel. In deze bedrijfstakken verdwenen in Amsterdam in totaal 2,4 duizend banen.

3.3 Banenverlies in Rotterdam

Rotterdam kwam eind 2004 op de tweede plaats met 333 duizend banen. De havenstad heeft veel meer banen in de bedrijfstak vervoer en communicatie dan gemiddeld: 11 procent tegen 6 procent voor heel Nederland. In deze bedrijfstak gingen in 2004 overigens 0,6 duizend banen verloren. In de drie grote bedrijfstakken is het aandeel banen vergelijkbaar met dat van Amsterdam. Ten opzichte van 2003 is het aantal banen in deze drie bedrijfstakken ongeveer gelijk gebleven. In de meeste andere bedrijfstakken is het aantal banen echter sterk afgenomen. In 2004 verloor Rotterdam 5,0 duizend banen. Een verlies van meer dan duizend banen kwam voor in de industrie, de bouw en de financiële dienstverlening.

3.4 Afname banen in 's-Gravenhage over de hele linie

Op de derde plek staat 's-Gravenhage met 247 duizend banen. De meeste banen zijn te vinden in het openbaar

bestuur, dat in 2004 goed was voor een aandeel van bijna 22 procent in de werkgelegenheid. Landelijk was dit 7,4 procent. Bij het openbaar bestuur in Den Haag is het aantal banen met 1,8 duizend gedaald. De drie grote bedrijfstakken waren samen goed voor 43 procent van de banen, waar het bij de drie andere grote steden steeds dichtbij 50 procent lag. In Den Haag is in bijna alle bedrijfstakken het aantal banen in 2004 gedaald. De totale afname was 5,6 duizend banen. Alleen de gezondheids- en welzijnszorg kende een lichte toename. Over de periode 1999–2004 was de groei echter verrassend hoog met 8,1 procent. Belangrijkste oorzaak hiervan was de groei in het openbaar bestuur en in de gezondheids- en welzijnszorg.

3.5 Utrecht relatief de grootste daler

De stad Utrecht kwam eind 2004 op 201 duizend banen. De vierde grote bedrijfstak in Utrecht is onderwijs met een aandeel van bijna 10 procent, tegen 6,7 procent landelijk. Het onderwijs kende in Utrecht een groei van 0,2 duizend banen. In de andere bedrijfstakken zijn er echter meer banen verloren gegaan dan bijgekomen. Relatief gezien presteert Utrecht met een banenverlies van 2,3 procent het slechtst van de vier grote gemeenten. Het banenverlies was met name in vervoer en communicatie en zakelijke dienstverlening fors. Over de periode 1999–2004 kende Utrecht wel een grote banengroei met 5,3 procent. Deze groei vond vooral plaats in de bedrijfstakken gezondheids- en welzijnszorg, openbaar bestuur en cultuur en overige dienstverlening. Opvallend is het banenverlies in de financiële dienstverlening met maar liefst 17 procent.

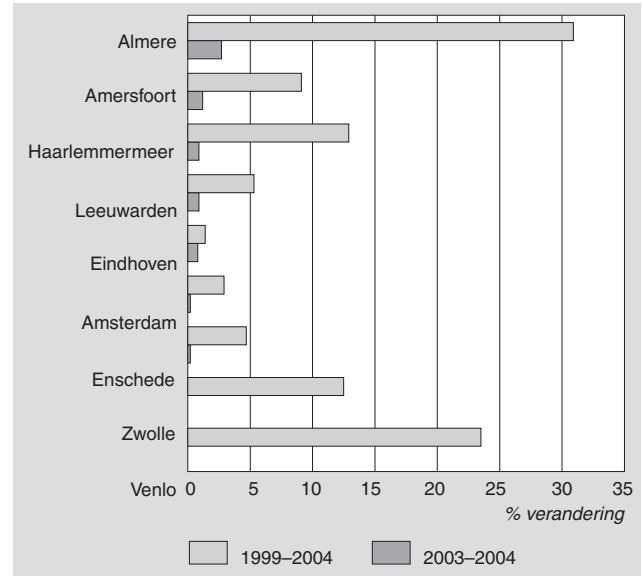
4. Ontwikkelingen in de 25 belangrijkste gemeenten

4.1 In de 25 gemeenten met de meeste banen vergelijkbaar beeld

De 25 gemeenten met de meeste werkgelegenheid hadden samen 2,9 miljoen banen. Het aantal banen in deze gemeenten samen is met een daling van 1,0 procent iets sterker gekrompen dan landelijk. Toch kenden zeven van deze gemeenten in 2004 een banengroei. Het gaat om Almere, Amersfoort, Haarlemmermeer, Leeuwarden, Eindhoven, Amsterdam en Enschede. In Zwolle en Venlo was er geen verandering. In de periode 1999–2004 daarentegen is het aantal banen in deze 25 gemeenten relatief sneller ge-

groeid dan in heel Nederland. Dit kwam door de sterke groei in de gemeenten Almere, Haarlemmermeer, Venlo en Zwolle met meer dan 10 procent.

6. Ontwikkeling banen in gemeenten met banengroei in 2004

4.2 Gemeenten met banengroei

De gemeente Almere is met een banengroei van 2,7 procent het hardst gegroeid. Dit is vooral te danken aan de zakelijke dienstverlening en handel. In 2003 viel Almere nog net buiten de top 25 gemeenten met de meeste banen, maar in 2004 is zij in de top 25 beland en voor het eerst de grens van 50 duizend banen gepasseerd. Het aantal banen in Almere is in de periode 1999–2004 met meer dan 30 procent gestegen. De hoge groeipercentages lagen met name in het begin van deze periode.

Ook Amersfoort heeft het goed gedaan met een stijging van 1,2 procent in 2004. Het aantal banen in de handel en financiële dienstverlening samen is met 1,1 duizend toegenomen. In de grootste bedrijfstak van Amersfoort, de zakelijke dienstverlening met een aandeel van 22 procent, verdwenen er ruim 0,4 duizend banen. In de periode 1999–2004 is de werkgelegenheid in Amersfoort met 9 procent hard gegroeid. Een belangrijke bijdrage hieraan levert het onderwijs, dat ieder jaar banengroei kende.

Staat 1
Banen in de vier grote gemeenten naar bedrijfstak, 2004

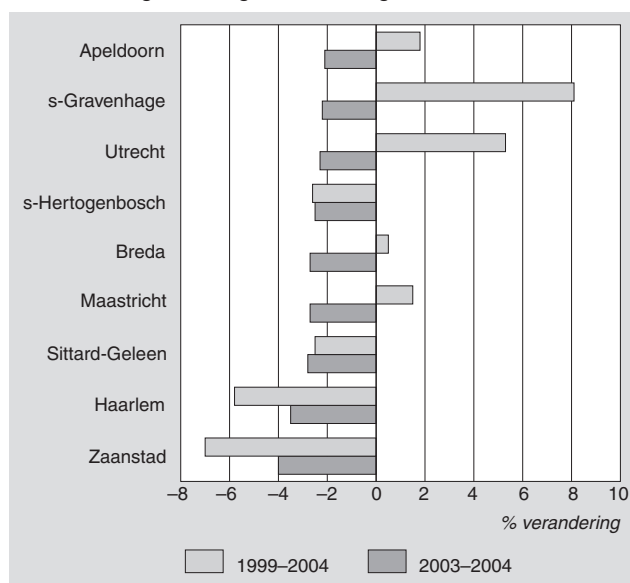
	Amsterdam	Rotterdam	's-Gravenhage	Utrecht	Nederland
	%				
Handel	13	12	10	12	17
Zakelijke dienstverlening	23	19	20	22	16
Gezondheids en welzijnszorg	14	17	14	16	16
Industrie	5	9	3	5	12
Openbaar bestuur	7	7	22	8	7
Onderwijs	7	8	6	10	7
Vervoer en communicatie	7	11	8	8	6
Financiële dienstverlening	11	5	5	7	4
Overige	14	12	14	13	15

4.3 Gemeenten met banenverlies

In driekwart van de gemeenten is sprake van banenverlies. Gemeenten met een sterk dalende werkgelegenheid waren in 2004 Zaanstad en Haarlem. Deze twee gemeenten vertegenwoordigen voor het grootste gedeelte de coropgebieden Zaanstreek en Agglomeratie Haarlem. Bij Zaanstad was een daling zichtbaar van 4 procent. Als naar de structuur van de werkgelegenheid van Zaanstad wordt gekeken, blijkt dat het aandeel van de handel (24 procent) en industrie (15 procent) veel hoger is dan gemiddeld. Beide bedrijfstakken kenden een fors banenverlies. Ook over de periode 1999–2004 bezien was Zaanstad een van de sterkste dalers, met name door banenverlies in de industrie en de zakelijke dienstverlening.

Bij Haarlem lag de daling met 3,5 procent iets lager dan bij Zaanstad. In Haarlem wordt het banenverlies veroorzaakt door de banenontwikkeling in de gezondheids- en welzijnszorg. Een grote instelling op dat terrein is verhuisd naar Haarlemmermeer. Ook in het openbaar bestuur en de handel waren dalingen te zien, in beide bedrijfstakken met 0,4 duizend banen. In Haarlem is het aandeel in de werkgelegenheid van het openbaar bestuur groter dan landelijk. Een pluspunt was de groei in de bedrijfstak vervoer en communicatie met 0,4 duizend banen, tegenover een daling in Nederland van 9,5 duizend. Over de hele periode 1999–2004 behoorde Haarlem met een daling van 6 procent tot de sterkste dalers.

7. Ontwikkeling banen in gemeenten met grootste banenverlies in 2004

Technische toelichting

De hier gepubliceerde gegevens zijn afkomstig uit de Enquête werkgelegenheid en lonen (EWL) van het CBS. Het peilmoment van de EWL is 31 december. Centraal staan werknemers die in dienst zijn van bedrijven en instellingen. Werknemers zijn mensen die arbeid verrichten tegen loon of salaris. Omdat een werknemer bij meerdere bedrijven kan werken, hebben de uitkomsten betrekking op het totaal aantal banen van werknemers, en niet op het

aantal werknemers. In deze aantallen banen tellen alle banen mee, ongeacht hun arbeidsduur. Ook banen van directeuren die tevens grootaandeelhouder zijn, worden meegeteld. De uitkomsten hebben betrekking op alle bedrijfstakken, met uitzondering van de bedrijfstakken personeel in dienst van huishoudens (SBI 95) en internationale gemeenschapsorganen (SBI 99) (CBS, 1993).

De EWL is een grootschalige enquête en beoogt alle bedrijven en instellingen met tien of meer werknemers waar te nemen. Uit de overige bedrijven en instellingen wordt een steekproef van gemiddeld 5 procent getrokken. De hier gepresenteerde cijfers over 2004 zijn gebaseerd op de waarneming van bijna 70 duizend bedrijven en instellingen die samen ruim 5,1 miljoen banen tellen ofwel 74 procent van het totaal. Door middel van ophogen en imputeren zijn schattingen bepaald voor de non-respons (ongeveer 500 duizend banen) en het deel dat niet in de steekproef valt (ongeveer 1,3 miljoen banen).

De ontwikkelingen van jaar op jaar worden weergegeven in de vorm van mutatiecijfers. Deze cijfers zijn geschoond voor de effecten van gemeentelijke herindelingen en van veranderingen in de indeling naar economische activiteit. Dit is bewerkstelligd door het zogenoemde volgtijdelijk vergelijkbaar maken.

Uitgangspunt voor het volgtijdelijk vergelijkbaar maken vormen de niveaucijfers van twee opeenvolgende jaren. Voor niveaucijfers zijn de banen ingedeeld naar economische activiteit en regio van het bijbehorende jaar. De indeling naar economische activiteit geeft de werkelijke situatie in het desbetreffende verslagjaar weer, zoals vastgelegd in het ABR. Is er bij een bedrijf sprake van meerdere economische activiteiten dan worden alle banen van dat bedrijf ingedeeld bij de activiteit waar het zwaartepunt ligt. Bedrijven kunnen in de loop van de tijd van economische activiteit veranderen, bijvoorbeeld doordat het zwaartepunt verschuift of door een fusie, overname of afsplitsing. Dit betekent dat verschillen tussen de niveaus van twee opeenvolgende jaren (voor zover gedetailleerd naar economische activiteit) twee oorzaken kunnen hebben: een reële ontwikkeling in de werkgelegenheid in de desbetreffende bedrijfstak en ontwikkelingen die veroorzaakt worden doordat niet alle bedrijven, inclusief voorgangers en opvolgers, beide jaren in dezelfde bedrijfstak zijn ingedeeld. Als een bedrijf eerst door het CBS is ingedeeld in de industrie, en het volgende jaar in de handel, dan draagt dit in de opeenvolgende niveaucijfers bij aan een daling in de industrie en aan een stijging in de handel. Hetzelfde verschijnsel doet zich voor bij uitkomsten naar regionale indelingen zoals gemeenten, corop-gebieden, provincies en RPA-gebieden. Door gemeentelijke herindelingen zijn uitkomsten van opeenvolgende jaren niet zondermeer vergelijkbaar.

Volgtijdelijk vergelijkbare mutatiecijfers tussen twee opeenvolgende jaren worden nu samengesteld door voor de banen uit het eerste jaar de indeling naar regio en economische activiteit om te zetten naar die van het tweede, daaropvolgende jaar. Pas daarna worden, in combinatie met de niveaucijfers van het tweede jaar, mutaties bepaald. Voor de regionale indeling beperkt deze actie zich tot gemeenten die als geheel bij een herindeling zijn

betrokken. Situaties waarbij slechts een deel van een gemeente is betrokken, blijven buiten beschouwing. Alle grenswijzigingen tussen gemeenten vermeldt het CBS in de publicatie Demografische kerncijfers per gemeente (CBS, 2004).

In 2004 zijn er geen regionale uitkomsten van de beroepsmilitairen beschikbaar. In de tabel hieronder, 'Banenontwikkeling naar corop-gebied, 2004' is daarom 'regio onbekend' toegevoegd. Voor de berekening van de ontwikkelingspercentages 1999–2004 zijn er correcties op de standcijfers van 1999 toegepast, zodat de ontwikkelingscijfers vergelijkbaar zijn.

De hier gepubliceerde EWL-uitkomsten vormen slechts een deel van de gegevens die vrij beschikbaar zijn. In StatLine, de elektronische database van het CBS, is het mogelijk om de banen van werknemers uit te splitsen naar andere gemeenten gekruist met economische activiteit. Zie de website van het CBS, www.cbs.nl. Voor extra informatie die niet in StatLine is opgenomen, kunt u contact opnemen met de betaaltelefoon van het CBS, telefoon 0900–0227.

Begrippen

Algemeen Bedrijfsregister (ABR)

Het register van het CBS dat alle bedrijven en instellingen in Nederland bevat. Van elk bedrijf zijn hierin diverse administratieve gegevens opgenomen, zoals naam, adres en telefoonnummer. Daarnaast staan in dit register enkele voor statistiek relevante kenmerken van bedrijven, zoals economische activiteit (SBI), grootteklasse, sectorcode-ABR en vestigingsgemeente.

Baan

Een werkring van een werknemer. Als iemand meer dan één werkring heeft, telt elke werkring als een afzonderlijke baan.

Standaard bedrijfsindeling (SBI)

Voor de indeling naar economische activiteit wordt de Standaard bedrijfsindeling 1993 gebruikt. Dit is een CBS-indeling waarbij de economische activiteit van een bedrijf gekenmerkt wordt door het voortgebrachte product, de in het productieproces gebruikte grondstoffen en hulpdiensten, en de aard van het productieproces. De Standaard bedrijfsindeling heeft een hiërarchische opbouw. Het hoogste niveau is een indeling in vier bedrijfssectoren. Deze bedrijfssectoren zijn onderverdeeld in zestien bedrijfstakken, die op hun beurt weer gesplitst zijn in bedrijfsklassen en bedrijfsgroepen. De onderscheiden groepen zijn genummerd met SBI-codes.

Werknemers

Mensen die arbeid verrichten op basis van loon of salaris.

Literatuur

CBS, 1993, Standaard Bedrijfsindeling 1993, Index per bedrijfs(sub)klasse.

CBS, 2004, Grenswijzigingen tussen resp. opheffing, samenvoeging en nieuwvorming van gemeenten, 1 januari 2004. In: Demografische kerncijfers per gemeente 2004, blz. 7.

CBS, 2005, Regionale werkgelegenheid in Nederland in 2003. In: Sociaal-economische trends, 2de kwartaal 2005, blz. 30–36.

Tabel 1
Banenontwikkeling naar corop-gebied, 2004

	Banen van werknemers	Ontwikkeling	
	2004	2003–2004	1999–2004 ¹⁾
	<i>x 1 000</i>	%	
Totaal	6 929	-0,9	3,5
01 Oost-Groningen	45	-2,2	2,0
02 Delfzijl en omgeving	16	-2,5	0,2
03 Overig Groningen	163	-0,9	4,9
04 Noord-Friesland	123	-0,3	4,7
05 Zuidwest-Friesland	35	0,4	9,8
06 Zuidoost-Friesland	73	-0,8	8,5
07 Noord-Drenthe	69	-0,3	8,4
08 Zuidoost-Drenthe	55	-1,3	-2,9
09 Zuidwest-Drenthe	47	-1,0	5,4
10 Noord-Overijssel	154	-0,7	7,6
11 Zuidwest-Overijssel	58	-1,7	1,9
12 Twente	242	-0,6	7,3
13 Veluwe	258	-1,2	2,4
14 Achterhoek	146	-0,1	3,6
15 Arnhem/Nijmegen	295	-1,6	3,9
16 Zuidwest-Gelderland	80	-0,9	4,9
17 Utrecht	574	-1,3	2,1
18 Kop van Noord-Holland	115	-1,1	6,8
19 Alkmaar en omgeving	88	-0,2	5,5
20 IJmond	65	-2,3	5,8
21 Agglomeratie Haarlem	81	-3,4	-6,5
22 Zaanstreek	56	-3,6	-5,7
23 Groot-Amsterdam	721	0,2	3,6
24 Het Gooi en Vechtstreek	103	-1,0	0,5
25 Agglomeratie Leiden en Bollenstreek	154	-1,2	4,2
26 Agglomeratie 's-Gravenhage	370	-2,0	2,9
27 Delft en Westland	100	-0,3	-3,1
28 Oost-Zuid-Holland	121	-2,4	2,5
29 Groot-Rijnmond	579	-0,9	4,4
30 Zuidoost-Zuid-Holland	160	-0,6	-1,1
31 Zeeuwsch-Vlaanderen	41	0,0	3,7
32 Overig Zeeland	97	-0,4	7,5
33 West-Noord-Brabant	254	-1,2	4,4
34 Midden-Noord-Brabant	184	-0,8	6,1
35 Noordoost-Noord-Brabant	270	-1,4	2,9
36 Zuidoost-Noord-Brabant	326	0,2	4,5
37 Noord-Limburg	118	0,8	6,2
38 Midden-Limburg	88	-0,9	5,0
39 Zuid-Limburg	243	-2,0	-2,7
40 Flevoland	113	0,9	18,5
Regio onbekend ²⁾	50		

¹⁾ Voor de berekening van de ontwikkelingspercentages voor 1999–2004 is gecorrigeerd voor de onbekende regio codes in 2004.

²⁾ In 2004 zijn er geen regionale uitkomsten van de beroepsmilitairen beschikbaar, deze zijn bij 'Regio onbekend' geplaatst.

Tabel 2
Banenontwikkeling in de 25 gemeenten met de meeste banen, 2004

	Banen van werknemers	Ontwikkeling	
	2004	2003–2004	1999–2004 ¹⁾
	<i>x 1 000</i>	%	
Amsterdam	465	0,2	2,9
Rotterdam	333	-1,5	2,7
's-Gravenhage	247	-2,2	8,1
Utrecht	201	-2,3	5,3
Eindhoven	139	0,8	1,4
Haarlemmermeer	125	0,9	12,9
Groningen	113	-0,6	6,4
Tilburg	103	-0,5	8,3
Arnhem	89	-2,0	0,3
's-Hertogenbosch	88	-2,5	-2,6
Nijmegen	87	-1,5	4,5
Breda	86	-2,7	0,5
Zwolle	82	0,0	12,5
Apeldoorn	80	-2,1	1,8
Maastricht	70	-2,7	1,5
Amersfoort	70	1,2	9,1
Enschede	69	0,2	4,7
Leeuwarden	65	0,9	5,3
Haarlem	62	-3,5	-5,8
Leiden	58	-1,6	6,7
Dordrecht	54	-0,5	2,5
Zaanstad	53	-4,0	-7,0
Sittard-Geleen	52	-2,8	-2,5
Venlo	51	0,0	23,5
Almere	51	2,7	30,9

¹⁾ Voor de berekening van de ontwikkelingspercentages voor 1999–2004 is gecorrigeerd voor de onbekende regiocodes in 2004.

Een nieuwe start, of niet?

Maartje Rienstra, Mariëtte Goedhuys, Han van den Berg en Harold Kroeze

Mensen zonder baan die niet op eigen kracht weer aan het werk komen, krijgen begeleiding naar werk door de gemeenten of het UWV. Volwassenen moeten binnen twaalf maanden een aanbod krijgen. Voor jongeren geldt een termijn van zes maanden. Deze zogeheten Sluitende Aanpak beoogt langdurige werkloosheid te voorkomen. Van 53 grote gemeenten zijn binnen het gemeentebereik uitkomsten berekend voor degenen die in 2003 recht kregen op een WW- of bijstandsuitkering of die zich bij het CWI meldden.

Binnen twaalf maanden was 60 procent van de ingestroomde volwassenen uitgestroomd zonder begeleiding en kreeg 14 procent begeleiding naar werk aangeboden. Van de jongeren was 58 procent binnen zes maanden zonder begeleiding uitgestroomd en had 10 procent begeleiding naar werk gekregen. Voor beide groepen gold dat vrouwen en niet-westerse allochtonen minder vaak uitstroonden. Niet-westerse allochtonen kregen wel iets vaker begeleiding aangeboden.

1. Inleiding

In dit artikel worden gegevens gepresenteerd over de Sluitende Aanpak. Het Sluitende Aanpakbeleid in Nederland beoogt langdurige werkloosheid zoveel mogelijk te voorkomen en te verminderen. Alle personen die niet op eigen kracht aan het werk komen, moeten binnen twaalf maanden een aanbod krijgen voor een activiteit gericht op arbeidsreïntegratie of sociale activering. Voor jongeren geldt een termijn van zes maanden.

In Nederland draagt het Uitvoeringsorgaan Werknemersverzekeringen (UWV) zorg voor personen die werkloos worden en recht hebben op een WW-uitkering. Het UWV is verantwoordelijk voor de reïntegratie van deze uitkeringsgerechtigden. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de reïntegratie van personen in het zogenoemde gemeentebereik: personen met een bijstandsuitkering en niet-uitkeringsgerechtigden die bij het Centrum voor Werk en Inkomen (CWI) staan ingeschreven als niet-werkend werkzoekenden (NUG'ers).

De uitkomsten die in dit artikel worden gepresenteerd hebben uitsluitend betrekking op het gemeentebereik. Niet alle gemeenten registreren gegevens over reïntegratietrajecten en -instrumenten die worden aangeboden aan bijstandsgerechtigden en NUG'ers. Van 53 gemeenten is deze informatie volledig beschikbaar. Cijfers over begeleiding naar werk gaan alleen over deze gemeenten, de zogenaamde MOSA-respons. In deze gemeenten woont 37 procent van de inwoners en 61 procent van de bijstandsgerechtigden in heel Nederland.

In hoofdstuk 2 wordt de instroom in 2003 besproken. De instroom bestaat uit personen die in 2003 recht kregen op een WW- of bijstandsuitkering en uit personen die zich in 2003 bij het CWI hebben ingeschreven als niet-werkende werkzoekende en geen uitkering ontvingen (NUG'ers). Personen die vaker dan één maal instromen, zijn buiten beschouwing gelaten.

In hoofdstuk 3 wordt de instroom niet één, maar twee jaar gevolgd. De startpopulatie in dit hoofdstuk zijn personen die in 2002 zijn ingestroomd.

2. Instroom 2003

De instroom in 2003 in het gemeentebereik bestond uit 86 710 volwassenen (23–57,5 jaar) en 37 180 jongeren (15–22 jaar). Deze instroom is één jaar gevolgd. Voor volwassenen wordt de uitstroom en begeleiding naar werk binnen twaalf maanden na instroom gepresenteerd. Voor jongeren worden de resultaten gegeven voor de termijn van zes maanden na instroom.

2.1 Wie is gevolgd?

In 2003 zijn 573 duizend personen één of meerdere keren ingestroomd in de groep personen die een WW- of bijstandsuitkering heeft en/of ingeschreven staat bij het CWI als niet-werkende werkzoekende. In dit artikel gaat het, voor wat betreft de instroom in 2003, slechts om 124 duizend personen. Dit komt omdat de onderzoekspopulatie beperkt is tot:

- personen van 15–57,5 jaar
- personen die één keer instromen in 2003; personen die meerdere keren zijn ingestroomd in 2003 zijn verwijderd, omdat voor deze personen de gegevens over begeleiding naar werk niet gekoppeld kunnen worden aan één specifieke registratieperiode
- het gemeentebereik; het UWV-bereik wordt buiten beschouwing gelaten; het grootste deel van de personen die instromen in de WW valt in het UWV-bereik en blijft hier dus buiten beschouwing
- mensen die niet arbeidsgehandicapt zijn; personen met een arbeidshandicap worden niet bediend via de Sluitende Aanpak maar via de Wet REA en behoren daarom niet tot de doelgroep van Sluitende Aanpak
- de MOSA-respons; alleen van personen die wonen in de 53 (grote) gemeenten en die hebben deelgenomen aan de Monitor Scholing en Activering (MOSA) zijn alle gegevens over begeleiding naar werk bekend.

Grofweg de helft van de totale instroom behoort tot het gemeentebereik. Binnen het gemeentebereik woont ongeveer de helft van de instromers in de gemeenten die deelgenomen hebben aan het MOSA-onderzoek.

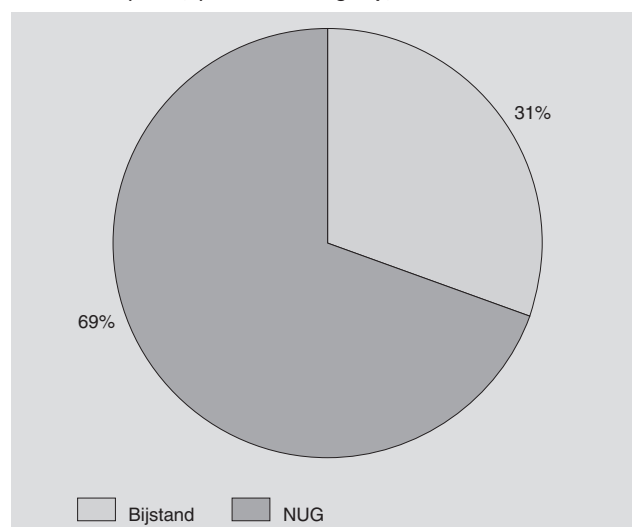
Staat 1
Afbakening van de onderzoekspopulatie instroom 2003

	Instroom in WW, bijstand en NUG		
	Totaal	UWV-domein	Gemeentedomein
Personen die in 2003 één of meerdere keren instroomden	573 060		
<i>min: personen die meerdere keren instroomden in 2003</i>	28 880		
<i>min: personen jonger dan 15 of ouder dan 57,5 jaar</i>	23 260		
Personen van 15–57,5 jaar die in 2003 één keer instroomden	520 930	244 880	276 040
<i>min: arbeidsgehandicapten</i>			28 850
Instroom 2003, doelgroep Sluitende Aanpak			247 190
<i>min: instroom buiten de 53 MOSA-gemeenten</i>			123 300
Onderzoekspopulatie = instroom 2003, doelgroep Sluitende Aanpak in de MOSA-respons, personen van 15–57,5 jaar			123 890

Bijna 70 procent NUG'ers

Het gemeentedomein valt uiteen in twee delen: de wetsdoelgroep bijstand en de wetsdoelgroep NUG. De wetsdoelgroep bijstand omvat 31 procent van de instroom in het gemeentedomein, de wetsdoelgroep NUG 69 procent.

1. Instroom (15–57,5) naar wetsdoelgroep, 2003

Vrouwen, allochtonen en lager geschoolden oververtegenwoordigd

We krijgen een beter beeld van de onderzoekspopulatie wanneer we deze vergelijken met de beroepsbevolking. De beroepsbevolking bestaat uit iedereen van 15–64 jaar die in Nederland woont en meer dan 12 uur per week werkt of wil werken.

Het eerste dat bij deze vergelijking opvalt, is dat de instroom voor een relatief groot deel uit vrouwen bestaat: 47 procent van de onderzoekspopulatie is vrouw, tegen 42 procent van de beroepsbevolking. Groter zijn de verschillen naar herkomstgroepering. Slechts 17 procent van de beroepsbevolking is allochtoon, terwijl 55 procent van de onderzoekspopulatie tot de allochtonen behoort. Tot slot telt de onderzoekspopulatie relatief veel lager geschoolden. Van de onderzoekspopulatie heeft 45 procent alleen basisonderwijs of vmbo, terwijl van de beroepsbevolking maar een kwart laaggeschoold is. Twee op de tien personen in de instroom hebben een hbo- of wo-diploma, tegen drie op de tien in de totale beroepsbevolking.

2.2 Uitstroom en begeleiding naar werk van volwassenen

Zes op de tien volwassenen stroomt uit

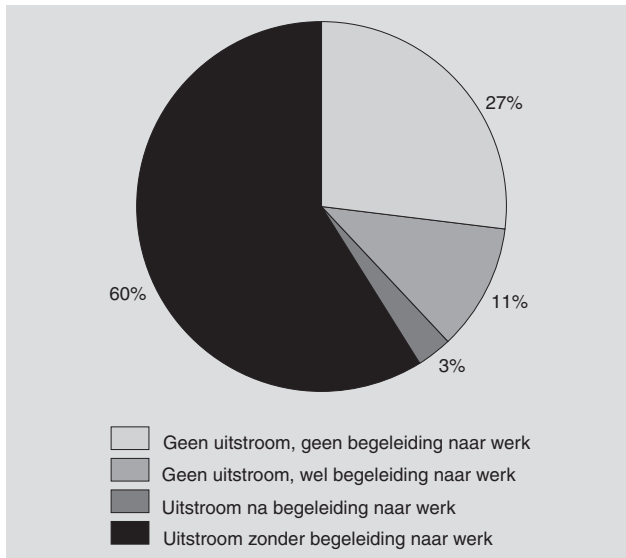
Zes op de tien volwassenen die in 2003 instroomden in de registraties, zijn binnen twaalf maanden weer uitgestroomd.

Staat 2
Samenstelling van de populatie, 2003

	Beroepsbevolking (EBB), 15–64 jaar	Instroom in WW, bijstand en NUG in 2003, gemeentedomein, 15–57,5 jaar	
		Totaal	Onderzoekspopulatie
Totaal	7 510 000	276 040	123 890
	%		
Geslacht			
Mannen	58	52	53
Vrouwen	42	48	47
Herkomstgroepering			
Autochtonen	83	58	45
Westerse allochtonen	9	11	12
Niet-westerse allochtonen	8	31	43
Opleidingsniveau			
Basisonderwijs	6	12	13
Vmbo	20	31	32
Mbo/havo/vwo	44	39	37
Hbo/wo	29	18	19

Uitstroom uit de registraties betekent niet per definitie dat iemand betaald werk heeft gevonden. Er kunnen ook andere redenen zijn waarom iemand geen recht meer heeft op een uitkering, of dat de inschrijving als werkzoekende wordt beëindigd. Als iemand bijvoorbeeld gaat samenwonen met een partner met voldoende inkomen, betekent dit ook een beëindiging van de bijstandsuitkering. Ontmoediging kan een rol spelen bij het niet verlengen van de inschrijving als werkzoekende bij het CWI.

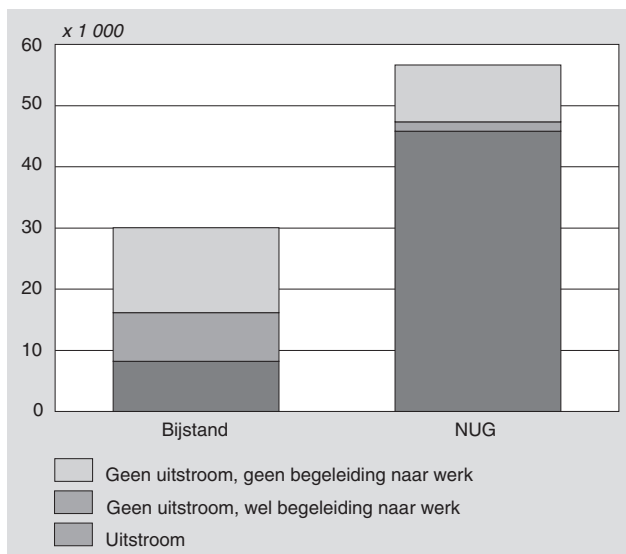
2. Uitstroom en begeleiding naar werk binnen 12 maanden, instroom volwassenen (23–57,5), 2003

NUG'ers stromen meer uit

Er is een groot verschil in uitstroom tussen de twee wetsdoelgroepen. Bij de bijstand stromen nog geen drie op de tien volwassenen binnen twaalf maanden uit, terwijl bij NUG de uitstroom ruim acht op de tien bedraagt.

3. Uitstroom en begeleiding naar werk binnen 12 maanden naar wetsdoelgroep, instroom volwassenen (23–57,5 jaar), 2003

Ruim een kwart valt 'buiten de boot'

Uiteindelijk is na één jaar 38 procent van de instroom niet uitgestroomd. Van deze mensen hebben er drie op de tien begeleiding naar werk aangeboden gekregen. Begeleiding is vooral van belang voor personen die niet gemakkelijk op eigen kracht uitstromen. Voor de personen die begeleiding hebben gekregen en niet zijn uitgestroomd, betekent dit niet direct dat de begeleiding geen resultaten heeft opgeleverd. Mensen van wie bijvoorbeeld na een jaar nog een scholingstraject loopt, stromen vaak pas uit nadat dit traject is beëindigd.

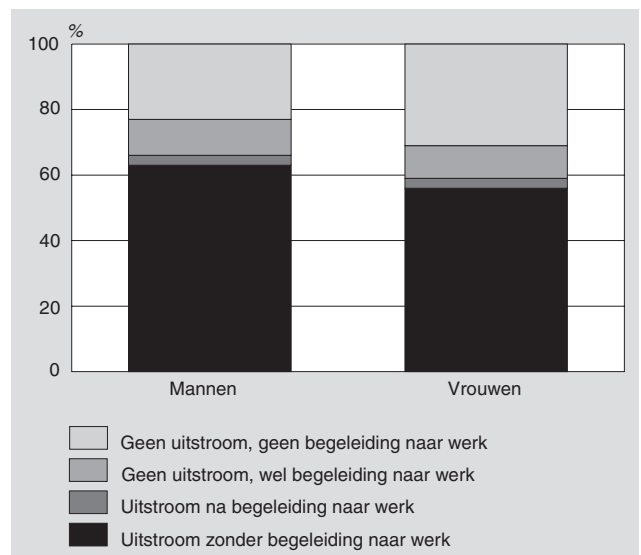
Een jaar na instroom heeft 27 procent geen begeleiding naar werk gekregen en is ook niet uitgestroomd. Deze groep is in het kader van de Sluitende Aanpak 'buiten de boot gevallen'.

Binnen de wetsdoelgroep bijstand is deze groep het grootst, namelijk 46 procent van de instroom. Van de NUG'ers is na één jaar nog maar 16 procent ingeschreven zonder dat hen begeleiding naar werk is aangeboden.

Meer vrouwen blijven achter

Iets meer dan de helft van de instroom van volwassenen in het gemeentedomein komt voor rekening van mannen. Mannen stromen vaker uit binnen twaalf maanden dan vrouwen en krijgen iets vaker begeleiding naar werk aangeboden. Dit wordt voor een deel veroorzaakt doordat vrouwen vaker een ontheffing van de arbeidsplicht hebben vanwege de verzorging van een jong kind, maar daarnaast blijven er ook meer vrouwen achter in de wetsdoelgroepen NUG en bijstand zonder ontheffing van de arbeidsplicht.

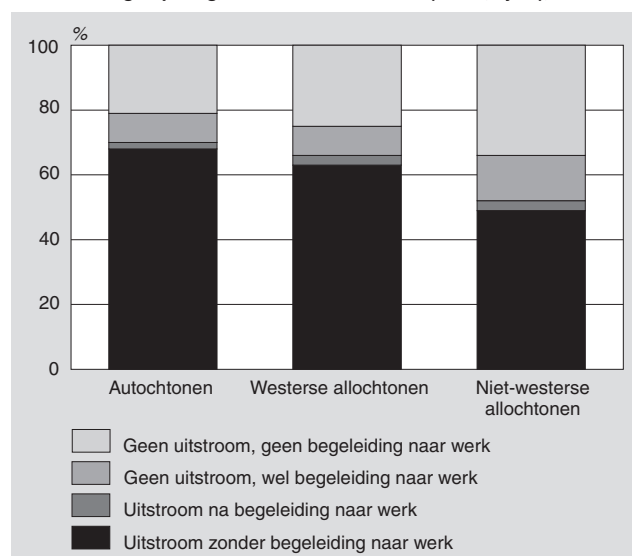
4. Uitstroom en begeleiding naar werk binnen 12 maanden naar geslacht, instroom volwassenen (23–57,5 jaar), 2003

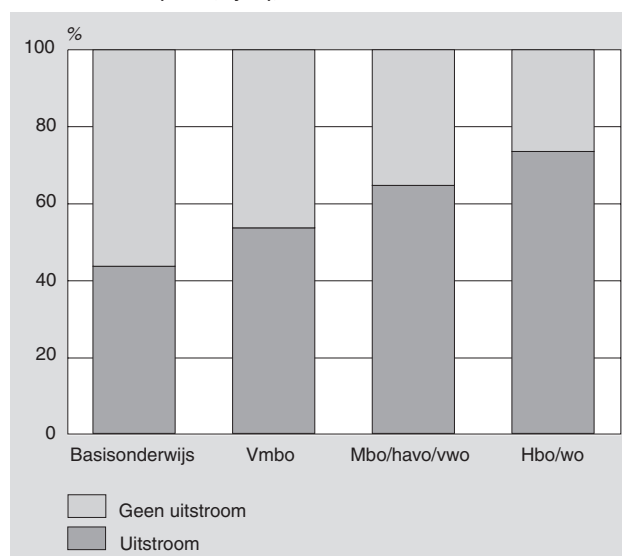
Allochtonen stromen minder snel uit

Eerder was al geconstateerd dat niet-westerse allochtonen sterk oververtegenwoordigd zijn in de onderzoekspopulatie. Deze groep slaagt er bovendien minder goed in om binnen twaalf maanden weer uit te stromen. Terwijl ruim tweederde van de volwassen autochtonen en westerse allochtonen binnen twaalf maanden weer is uitgeschreven, lukt dat maar iets meer dan de helft van de niet-westerse allochtonen.

5. Uitstroom en begeleiding naar werk binnen 12 maanden, naar herkomstgroepering, instroom volwassenen (23–57,5 jaar), 2003

6. Uitstroom binnen 12 maanden naar opleidingsniveau, instroom volwassenen (23–57,5 jaar), 2003

Hoger opgeleiden doen het op eigen kracht

Hoe hoger het opleidingsniveau, des te groter de kans op uitstroom binnen twaalf maanden. Van de volwassenen die alleen basisonderwijs hebben, is na één jaar minder dan de helft uitgestroomd. Van de werklozen met een hbo- of wo-diploma is driekwart binnen het jaar uitgestroomd. Begeleiding naar werk wordt het vaakst aangeboden aan mensen met alleen basisonderwijs of een vmbo-diploma (17 procent). Na deze begeleiding stromen deze personen echter niet sneller uit dan de andere groepen. De uitstroom van personen die begeleiding naar werk hebben gekregen, ligt voor alle opleidingsniveaus op 2 tot 3 procent.

Dichter bij de arbeidsmarkt, sneller uitgestroomd

Werkzoekenden die zich bij het CWI inschrijven, worden ingedeeld in categorieën, waarbij vier fasen worden onderscheiden. Werkzoekenden die in de fase 1 worden ingedeeld, zijn 'direct bemiddelbaar'. Deze mensen hebben de beste kansen op de arbeidsmarkt. Werkzoekenden die in de overige fasen ingedeeld worden, zijn niet direct bemiddelbaar, maar pas na het volgen van een sollicitatietraining, scholing of een intensieve training. Werkzoekenden die bij inschrijving zijn ingedeeld in fase 1, slagen er inder-

daad vaker in om binnen één jaar weer uit de registratie te ontsnappen. Van de personen met fase 1 is een kwart na één jaar nog ingeschreven als werkzoekende.

Een kwart van de vrijgestelden van arbeidsplicht stroomt uit

Aan het ontvangen van een bijstandsuitkering zijn plichten verbonden. Zo is men bijvoorbeeld verplicht om actief naar werk te zoeken en regelmatig te solliciteren. De gemeente kan echter een vrijstelling verlenen van deze sollicitatie- en arbeidsplicht. De bijstandsgerechtigde hoeft dan niet naar werk te zoeken of aangeboden werk aan te nemen. In 2003 gold een volledige vrijstelling van de arbeidsplicht voor alle personen die de volledige zorg hadden voor een kind onder de vijf jaar. Ook het volgen van een scholings-traject kan reden zijn om een vrijstelling te krijgen van de arbeidsplicht. Een vrijstelling van de sollicitatieplicht gold in 2003 nog voor alle personen van 57,5 jaar en ouder.

Bijna de helft van de volwassenen met bijstand heeft een vrijstelling van de arbeidsplicht. Een kwart van deze vrijstellingen geldt voor personen die zorgen voor kinderen jonger dan vijf jaar. Van de mensen met een vrijstelling van de arbeidsplicht is na één jaar bijna een kwart uitge-

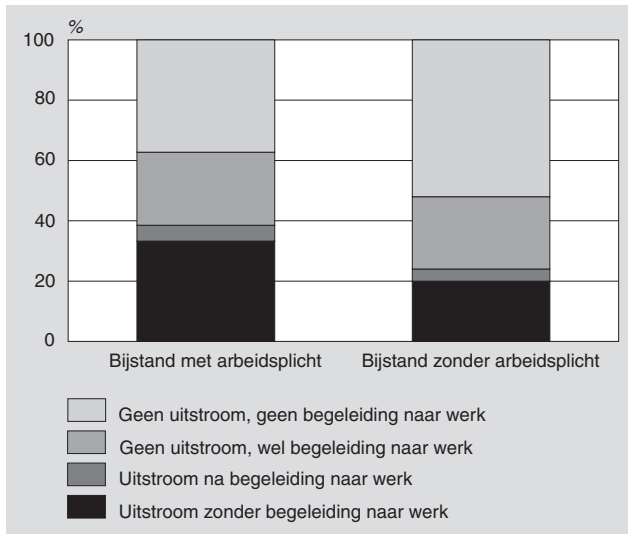
Staat 3
Uitstroom en begeleiding naar werk binnen 12 maanden naar fase-indeling, instroom volwassenen (23–57,5 jaar), 2003

	Gemeentedomein		
	Totaal ¹⁾	Fase 1	Fase overig
Instroom 2003	86 710	34 280	47 450
	%		
Uitstroom	62	75	55
Begeleiding naar werk	14	10	16
Uitstroom na begeleiding naar werk	3	2	3
Uitstroom zonder begeleiding naar werk	60	73	52
Geen uitstroom, wel begeleiding naar werk	11	8	13
Geen uitstroom, geen begeleiding naar werk	27	17	32

¹⁾ Totaal is inclusief personen van wie de fase-indeling onbekend is.

stroomd. Personen die wel arbeidsplicht hebben, stromen in 38 procent van de gevallen binnen een jaar uit.

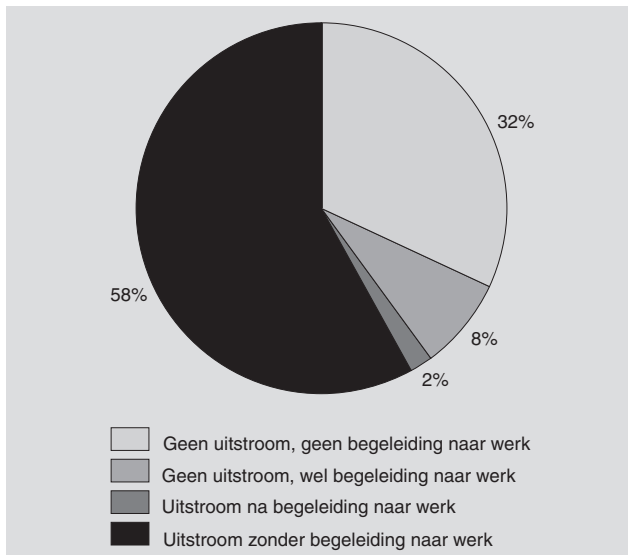
7. Uitstroom en begeleiding naar werk binnen 12 maanden, wetsdoelgroep bijstand naar wel of geen arbeidsplicht, instroom volwassenen (23–57,5 jaar), 2003

2.3 Uitstroom en begeleiding naar werk van jongeren

Volgens het Sluitende Aanpakbeleid moeten jongeren die niet op eigen gelegenheid uit de uitkering stromen, binnen zes maanden na instroom begeleiding naar werk aangeboden krijgen. Bijna zes op de tien jongeren stroomt zonder begeleiding binnen een half jaar uit. Daarnaast krijgt één op de tien jongeren binnen zes maanden een aanbod voor begeleiding.

8. Uitstroom en begeleiding naar werk binnen 6 maanden, instroom jongeren (15–22), 2003

Verskil in uitstroom en begeleiding tussen bijstand en NUG
Er is een groot verschil tussen jongeren met een bijstandsuitkering en jongeren zonder uitkering die ingeschreven staan bij het CWI. Zeven op de tien NUG'ers stromen op

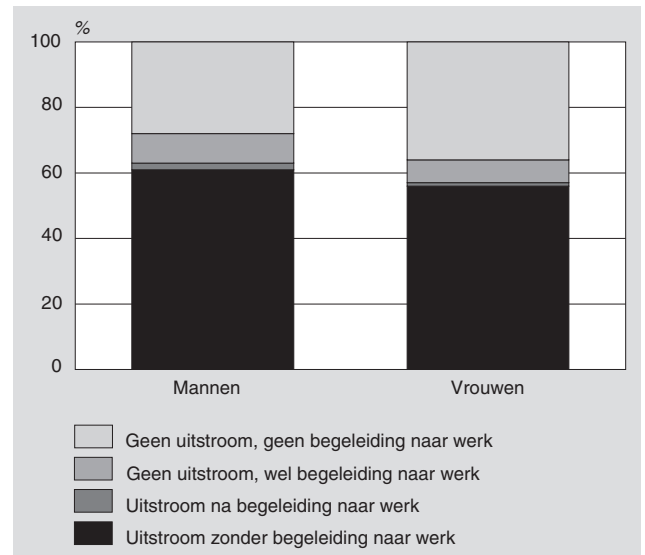
eigen kracht uit, dus zonder begeleiding, tegen twee op de tien bijstandsgerechtigden. Daar staat tegenover dat 23 procent van de jongeren met een bijstandsuitkering begeleiding naar werk krijgt aangeboden, voor de NUG'ers is dit percentage slechts 7 procent.

**Staat 4
Uitstroom en begeleiding naar werk binn 6 maanden naar wetsdoelgroep, instroom jongeren (15–22 jaar), 2003**

	Gemeentedomein	
	Bijstand	NUG
Instroom 2003	7 750	29 430
	%	
Uitstroom	22	70
Begeleiding naar werk	23	7
Uitstroom na begeleiding naar werk	3	2
Uitstroom zonder begeleiding naar werk	19	68
Geen uitstroom, wel begeleiding naar werk	20	5
Geen uitstroom, geen begeleiding naar werk	58	25

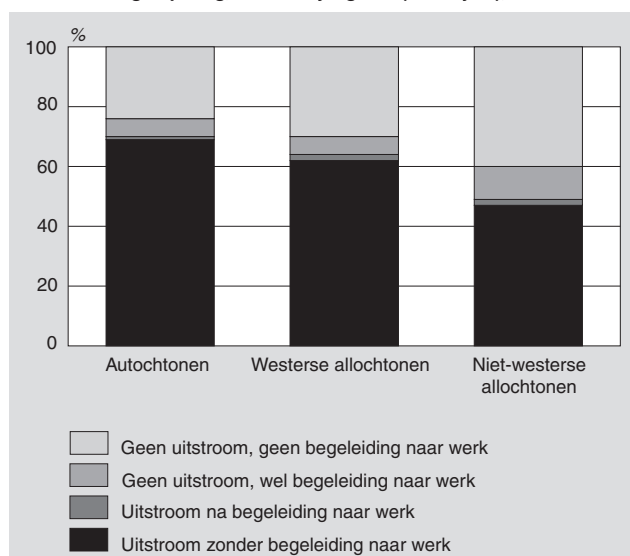
Vrouwen staan vaker met 'lege handen'
Jonge mannen stromen iets vaker uit dan jonge vrouwen en krijgen ook vaker begeleiding naar werk aangeboden. Meer vrouwen staan na zes maanden met lege handen, 36 procent is niet uitgestroomd en heeft geen begeleiding gehad. Bij de mannen is dit percentage 28 procent

9. Uitstroom en begeleiding naar werk binnen 6 maanden naar geslacht, instroom jongeren (15–22 jaar), 2003

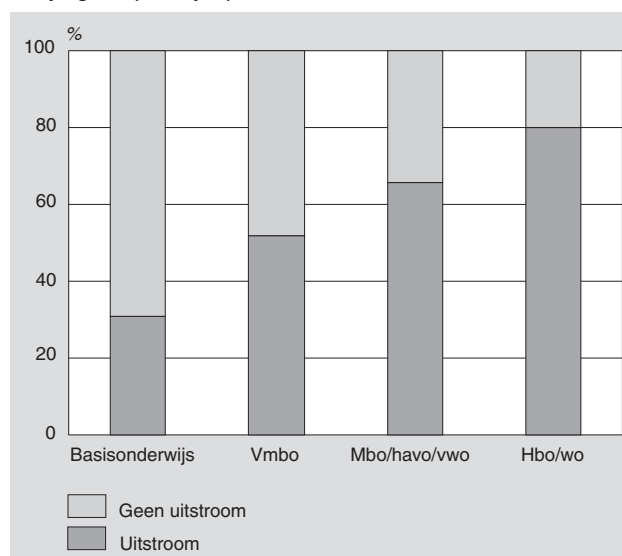

Niet-westerse allochtonen stromen minder vaak uit
Zeven op de tien autochtonen stromen binnen zes maanden uit en 7 procent krijgt begeleiding naar werk. Westerse allochtonen geven ongeveer hetzelfde beeld te zien als autochtonen. Dit ligt anders voor de niet-westerse allochtonen, slechts vijf op de tien jongeren stromen binnen zes maanden uit. Zij krijgen wel vaker begeleiding naar werk aangeboden (13 procent).

10. Uitstroom en begeleiding naar werk binnen 6 maanden naar herkomstgroepering, instroom jongeren (15–22 jaar), 2003

11. Uitstroom binnen 6 maanden naar opleidingsniveau, instroom jongeren (15–22 jaar), 2003

Hoe hoger de opleiding, hoe beter de kansen

De uitstroomkansen nemen sterk toe met het opleidingsniveau. Drie op de tien jongeren met basisonderwijs stromen binnen zes maanden uit, voor jongeren met een hbo/wo diploma geldt dit bij acht op de tien.

Meer begeleiding voor niet direct bemiddelbare jongeren

Jongeren die door het CWI zijn ingedeeld bij fase 1, zijn direct bemiddelbaar. Dit is duidelijk te zien aan de uitstroomcijfers: 73 procent stroomt op eigen kracht binnen zes maanden uit de registratie. Jongeren die ingedeeld zijn in fase 2 en hoger hebben meer moeite om uit te stromen. Zij krijgen twee keer zo vaak begeleiding naar werk aangeboden als jongeren die ingedeeld zijn bij fase 1.

Staat 5
Uitstroom en begeleiding naar werk binnen 6 maanden naar fase-indeling, instroom jongeren (15–22 jaar), 2003

	Gemeentedomein		
	Totaal ¹⁾	Fase 1	Fase overig
Instroom 2003	37 180	16 370	20 040
	%		
Uitstroom	60	74	49
Begeleiding naar werk	10	6	13
Uitstroom na begeleiding naar werk	2	1	2
Uitstroom zonder begeleiding naar werk	58	73	47
Geen uitstroom, wel begeleiding naar werk	8	5	11
Geen uitstroom, geen begeleiding naar werk	32	21	40

¹⁾ Totaal is inclusief personen van wie de fase-indeling onbekend is.

3. Instroom in 2002 een jaar langer onderzocht

In dit hoofdstuk wordt de instroompopulatie van 2002 niet één, maar twee jaar gevolgd. Hier is goed te zien in hoeverre mensen in het tweede jaar alsnog uitstromen of begeleiding krijgen als er in het eerste jaar geen succes is geboekt. Een eerste traject binnen een jaar is geen garan-

tie voor uitstroom. Hoeveel mensen die al wel begeleiding hebben gehad, blijven er achter in de registraties? Hoeveel van hen krijgen er opnieuw begeleiding? En hoe vergaat het de mensen die in het eerste jaar buiten de boot zijn gevallen, wordt hen in het tweede jaar na instroom wel begeleiding naar werk aangeboden?

Staat 6
Afbakening van de onderzoekspopulatie instroom 2002

	Instroom in WW, bijstand en NUG		
	Totaal	UWV-domein	Gemeentedomein
Personen die in 2002 één of meerdere keren instroomden	483 380		
<i>min: personen die meerdere keren instroomden in 2002</i>	22 100		
<i>min: personen jonger dan 15 of ouder dan 57,5 jaar</i>	20 650		
Personen van 15–57,5 jaar die in 2002 één keer instroomden	440 630	197 890	242 740
<i>min: arbeidsgehandicapten</i>			26 620
Instroom 2002, doelgroep Sluitende Aanpak			216 120
<i>min: instroom buiten de 53 MOSA-gemeenten</i>			107 820
Onderzoekspopulatie = instroom 2002, doelgroep Sluitende Aanpak in de MOSA-respons, personen van 15–57,5 jaar			108 310

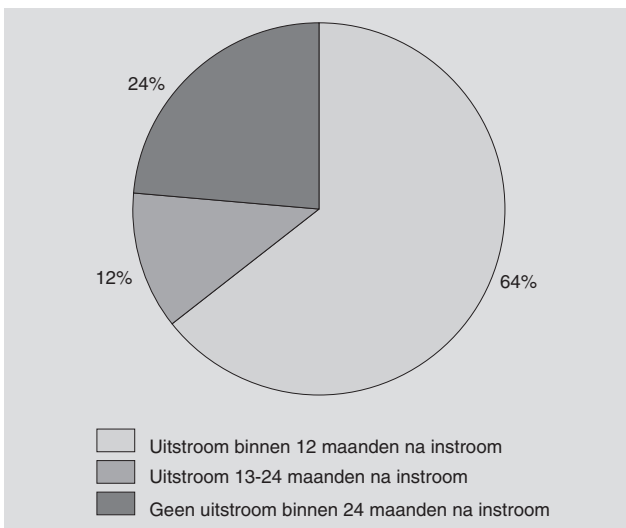
3.1 Wie is gevolgd?

De instroom van 2002 is op dezelfde manier afgebakend als de instroom in 2003 met als enig verschil het jaar van instroom. Het gaat om personen van 15 tot 57,5 jaar die in 2002 één keer instromen in het gemeentedomein en die wonen in gemeenten uit de MOSA-respons. Het aantal personen dat in 2002 instroomt in het gemeentedomein, was ongeveer 15 procent lager dan in 2003. Ook het aantal nieuwe bijstandsuitkeringen is in dezelfde periode een stuk lager.

3.2 Uitstroom en begeleiding naar werk in het tweede jaar

Van de totale instroom van jongeren en volwassenen in 2002, stroomt tweederde binnen een jaar weer uit de registraties. De rest volgen we nog een jaar langer. Van de achterblijvers stroomt eenderde uit in het tweede jaar na instroom. De kans op uitstroom neemt sterk af naarmate iemand langer geregistreerd staat. Als mensen al uitstromen, doen ze dat vooral binnen korte tijd na instroom.

12. Uitstroom binnen 12 maanden en 13-24 maanden na instroom, instroom 2002 (15-57,5)

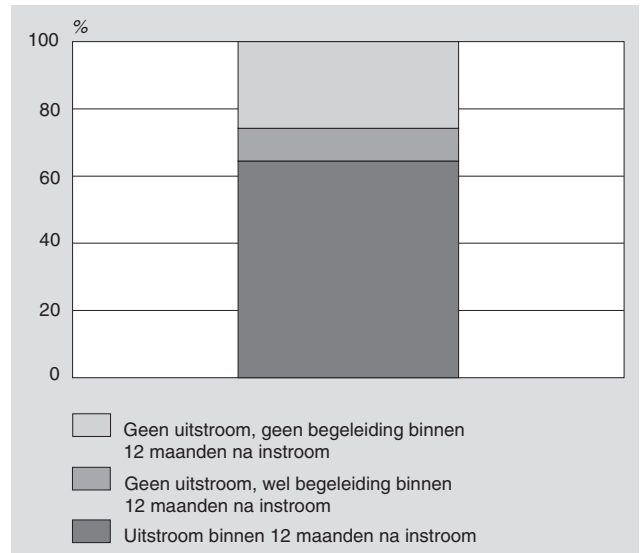

De instroompopulatie kan verdeeld worden in drie groepen. De eerste groep bestaat uit personen die binnen een jaar uitstromen. Zij worden hier niet langer gevolgd omdat ze uit de registraties zijn verdwenen. De tweede groep bestaat uit mensen die in het eerste jaar wel begeleiding hebben gehad, maar nog niet zijn uitgestroomd. Dit is ongeveer 10 procent van de instroompopulatie. De laatste groep bestaat uit mensen die in het eerste jaar niet zijn begeleid of uitgestroomd. Het gaat hier om 26 procent van de instroompopulatie. In totaal is 36 procent van de instroom na een jaar nog niet uitgeschreven, dus achtergebleven in de registraties.

Een achtste na twee jaar nog steeds 'buiten de boot'

Van deze achterblijvers is in kaart gebracht hoe het hen vergaat in het tweede jaar. Zowel van de personen met begeleiding in het eerste jaar, als van hen zonder begeleiding, wordt beschreven of zij in het tweede jaar alsnog

13. Uitstroom en begeleiding naar werk binnen 12 maanden na instroom, instroom 2002 (15-57,5 jaar)

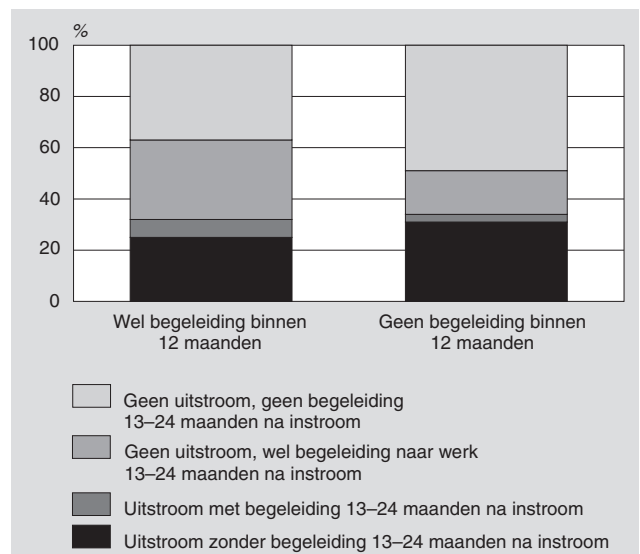

uitstromen, dan wel begeleiding krijgen. Wat opvalt, is dat mensen die in het eerste jaar begeleiding hebben gehad, in het tweede jaar vrijwel evenveel kans maken op uitstroom als zij die geen begeleiding hebben gehad.

Mensen die in het eerste jaar begeleiding hebben gehad, krijgen vaker nogmaals begeleiding in het tweede jaar. Deels wordt dit veroorzaakt door de aard van de begeleiding. Wanneer iemand een reeks start van scholing, sollicitatiecursus en gesubsidieerde arbeid, wordt iedere vorm van begeleiding in deze reeks gezien als een nieuwe actie. Dat betekent dat bijvoorbeeld een reïntegratietraject in het eerste jaar en gesubsidieerd werk in het tweede jaar, in beide jaren meetelt als begeleidingsactiviteit.

Personen die binnen een jaar niet zijn uitgestroomd, maar ook geen begeleiding hebben gekregen, zijn 'buiten de boot gevallen'. Het gaat hier om ruim een kwart van alle instro-

14. Uitstroom en begeleiding naar werk 13-24 maanden na instroom, instroom 2002 (15-57,5 jaar)

mers in 2002. De helft van hen is na twee jaar nog steeds niet begeleid of uitgestroomd.

3.3 Stromen mensen met begeleiding vaker uit?

Begeleiding heeft tot doel uitstroom uit de registraties te bevorderen. Met het langer volgen van de doelgroep kan de uitstroom na begeleiding beter in kaart worden gebracht. In hoeverre de begeleiding ook daadwerkelijk leidt tot de uitstroom, is niet zomaar te zeggen. Begeleiding in het eerste jaar kan tot gevolg hebben dat de kansen op de arbeidsmarkt van de geregistreerde zijn toegenomen, en daarmee zijn kans op uitstroom. Maar daarnaast is het mogelijk dat iemand met begeleiding in het eerste jaar juist niet uitstroomt in het tweede jaar, omdat bijvoorbeeld zijn scholingstraject nog niet is beëindigd.

Over het algemeen geldt dat mensen die in het eerste jaar begeleiding hebben gekregen, in het tweede jaar minder vaak buiten de boot vallen. Dit komt vooral doordat zij in het tweede jaar ook meer begeleiding krijgen.

Technische gegevens

Dit artikel is gebaseerd op het cijferonderzoek Sluitende Aanpak 2004 dat is uitgevoerd door het Centrum voor Beleidsstatistiek van het Centraal Bureau voor de Statistiek in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Doel van dit onderzoek is het presenteren van gegevens over de omvang van de doelgroep van de Sluitende Aanpak voor het gemeentedomein, en de mate waarin deze doelgroep uitstroomt of begeleiding naar werk krijgt aangeboden.

Om de benodigde cijfers te kunnen berekenen is een bestand van geregistreerden aangemaakt, waarin gegevens uit de WW-, ABW- en CWI-registraties zijn gecombineerd. Aan dit bestand zijn persoonskenmerken en kenmerken van begeleiding naar werk toegevoegd. Een groot deel van de informatie over begeleiding naar werk is afkomstig uit de MOSA.

Er zijn 53 gemeenten waarvoor over de periode 2000–2004 informatie over geregistreerde ingezette instrumenten beschikbaar is. De gegevens uit dit onderzoek hebben daarom alleen betrekking op personen die op het instroommoment wonen in een van deze 53 gemeenten. Op basis van de variabele woongemeente, afkomstig uit de GBA, is de onderzoekspopulatie ingeperkt. De 53 MOSA-gemeenten zijn:

Alkmaar	Hilversum
Almelo	Hoogeveen
Alphen aan den Rijn	Kerkrade
Amersfoort	Landgraaf
Amstelveen	Leeuwarden
Amsterdam	Lelystad
Apeldoorn	Maassluis
Breda	Noordoostpolder
Capelle aan den IJssel	Oosterhout
Delft	Ridderkerk

Delfzijl	Roermond
Doetinchem	Rotterdam
Dordrecht	Schiedam
Eindhoven	Smallingerland
Emmen	Stadskanaal
Enschede	Terneuzen
Gorinchem	Tiel
Gouda	Utrecht
's-Gravenhage	Veenendaal
Groningen	Venlo
Haarlemmermeer	Vlaardingen
Heemskerk	Vlissingen
Heerenvveen	Zaanstad
Heerlen	Zoetermeer
Den Helder	Zutphen
Hengelo	Zwijndrecht
's-Hertogenbosch	

Deze gedeeltelijke beschikbaarheid van informatie levert een selectieve waarneming op. De resultaten van het cijferonderzoek en bijbehorende conclusies zijn dus niet zonder meer van toepassing op heel Nederland.

Begrippen

Arbeidsgehandicapten

Dit zijn personen die in de afgelopen vijf jaar een arbeidsongeschiktheidsuitkering (WAO, WAZ, WAJONG) hebben ontvangen en personen met een afgewezen claim in de afgelopen vijf jaar na een aanvraag voor een arbeidsongeschiktheidsuitkering. Personen met een arbeidshandicap worden niet bediend via de Sluitende Aanpak maar via de Wet REA.

Begeleiding naar werk

Begeleiding naar werk kan bestaan uit een reïntegratietraject, gesubsidieerd werk of loonkostensubsidie. Alle soorten begeleiding hebben als doel het voorkomen dat personen langdurig werkloos worden of in een sociaal isolement terecht komen. Bij reïntegratietrajecten gaat het bijvoorbeeld om het aanbieden van een cursus of opleiding, het geven van beroepskeuzeadvies, maar ook vergoeding van kinderopvang of doorverwijzing naar hulpverlening behoort tot de mogelijkheden.

Doelgroep

De doelgroep Sluitende Aanpak bestaat uit alle personen met een WW-uitkering of een bijstandsuitkering (periodieke algemene bijstand of IOAW/IOAZ) en personen die ingeschreven staan bij het CWI als niet-werkende werkzoekende, inclusief degenen met een ontheffing van de arbeidsplicht, maar exclusief personen met een arbeidshandicap.

De doelgroep wordt ingedeeld in jongeren (15–22 jaar), volwassenen (23–57,5 jaar) en ouderen (57,5–64 jaar). In dit artikel zijn alleen resultaten opgenomen over jongeren en volwassenen.

Gemeentedomein en UWV-domein

Bijstandgerechtigden en NUG'ers behoren tot het gemeentedomein. Personen met een WW-uitkering behoren tot het

UWV-domein. Personen die achtereenvolgens in de verschillende registraties voorkomen, worden middels een schema toebedeeld aan een van bovengenoemde wetsdoelgroepen.

Instream

Dit zijn personen die recht krijgen op een WW-uitkering, personen die opgenomen worden in de registratie van bijstandsuitkeringen en personen zonder deze uitkeringen die zich inschrijven bij het CWI als niet-werkende werkzoekende (NUG). Een onderbreking van de registratieperiode met een maand of meer leidt tot herhaalde instroom.

MOSA

Monitor Scholing en Activering. De MOSA bevat reïntegratie-instrumenten die zijn aangeboden door de gemeenten. Slechts voor 53 gemeenten (de MOSA-respons) is informatie beschikbaar over de gehele periode 2002–2004.

Registratieperiode

Aaneensluitende (of samenlopende) perioden waarin een persoon recht heeft op een WW-uitkering, opgenomen is in de registratie van de bijstand, of als niet-werkende werkzoekende staat ingeschreven bij het CWI worden als één registratieperiode beschouwd.

Wanneer tussen twee registratieperiodes van een persoon een onderbreking van maximaal een maand ligt, worden deze periodes gezien als één registratieperiode. Als deze

onderbreking meer dan een maand bedraagt, heeft de persoon meerdere registratieperiodes.

Uitstroom

Elke onderbreking van de *registratieperiode* van minimaal een maand wordt gezien als uitstroom. Personen die kort na uitstroom weer instromen, worden in dit onderzoek niet apart zichtbaar gemaakt. Wel zijn personen die meer dan één keer instromen buiten beschouwing gelaten.

Wetsdoelgroepen

In deze tabellen over het gemeentedomein wordt onderscheid gemaakt naar de wetsdoelgroepen bijstand en NUG. De wetsdoelgroep WW behoort tot het UWV-domein en wordt hier buiten beschouwing gelaten. Alle personen die van registratie veranderen binnen hun registratieperiode, zijn toegedeeld aan één van de wetsdoelgroepen. Deze toedeling is mede afhankelijk van de termijn waarbinnen uitstroom en begeleiding plaats moet vinden.

Literatuur

Rienstra, M., H. Goedhuys, H. van den Berg en H. Kroeze, 2005, Een nieuwe start of niet? Cijferonderzoek Sluitende Aanpak 2004. Rapport van het Centrum voor Beleidsstatistiek 05003. CBS, Voorburg/Heerlen.

Begrippen

AOW-uitkeringen

Het aantal uitkeringen krachtens de Algemene ouderdomswet (AOW).

Arbeidsongeschiktheidsuitkeringen

Het aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen krachtens de wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO), de wet arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen (WAZ) en de wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten (Wajong) die aan het eind van het verslagjaar niet waren beëindigd, de zogeheten lopende uitkeringen.

Baan

Een door een persoon bezette arbeidsplaats. Dit kan zijn als werknemer maar ook als zelfstandige of als meewerkend gezinslid. Een werkzaam persoon kan meerdere banen naast elkaar hebben. In dat geval wordt van een hoofd- en bijbaan gesproken.

Beroepsbevolking en niet-beroepsbevolking

De beroepsbevolking is gelijk aan de som van de werkzame en werkloze beroepsbevolking. De niet-beroepsbevolking is gelijk aan het verschil tussen de potentiële beroepsbevolking en de beroepsbevolking. Onder deze groep vallen studenten, volledig arbeidsongeschikten, mensen die zorg dragen voor een huishouden of gezin, of mensen die om een andere reden niet meer dan 12 uur per week willen of kunnen werken. In deze publicatie worden alleen mensen van 15–64 jaar beschouwd.

Besteedbaar inkomen

Het besteedbare inkomen bestaat uit het bruto-inkomen (inkomen uit arbeid, eigen onderneming en vermogen, uitkeringen en ontvangen overdrachten) verminderd met betaalde overdrachten, premies en belasting op inkomen en vermogen.

Bijstandsuitkeringen

Uitkeringen krachtens de Algemene Bijstandswet (ABW). Bijstand wordt toegekend aan huishoudens, waarbij doorgaans één persoon als aanvrager wordt aangemerkt. Bij (echt)paren is in de meeste gevallen een man de aanvrager van de bijstand.

Cao-lonen (incl. bijzondere beloning)

Het cao-loon omvat de volgende elementen:

- het bruto loon voor normale arbeidstijd van voltijdswerknemers
- alle bindend voorgeschreven, regelmatig betaalde toeslagen
- alle bindend voorgeschreven bijzondere (niet-maandelijkse) beloningen, zoals de vakantietoeslag of de eindejaarsuitkering.

Uitgesloten zijn toeslagen die in de cao's voorwaardelijk zijn gesteld, zoals een leeftijdstoeslag of een toeslag voor ploegendienst, en individuele loonstijgingen.

Consumentenprijsindex (CPI)

De CPI geeft de prijsontwikkeling weer van goederen en diensten die huishoudens aanschaffen voor consumptie. De CPI is een belangrijke maatstaf voor de inflatie en wordt veel gebruikt door het bedrijfsleven en de overheid, onder andere bij loononderhandelingen, de indexering van huren en lijfrenten en voor de aanpassing van belastingtabellen. De inflatie wordt gemeten als de procentuele stijging van de CPI in een bepaalde periode ten opzichte van dezelfde periode van het voorgaande jaar.

Consumptieve bestedingen van huishoudens

Consumptieve bestedingen van huishoudens zijn alle uitgaven aan goederen en diensten die ingezetene huishoudens zelf voor hun rekening nemen ter bevrediging van individuele behoeften of wensen, in Nederland of in het buitenland.

Dynamische koopkrachtverandering

De ontwikkeling van het gestandaardiseerde besteedbare inkomen van het huishouden gecorrigeerd voor de prijsontwikkeling.

Economische activiteit

De verzameling van werkzaamheden, gericht op de productie van goederen en diensten. Het gaat hierbij niet alleen om activiteiten van het bedrijfsleven, maar ook om activiteiten van niet op winst gerichte instellingen en de overheid.

(Zie ook *Standaard bedrijfsindeling*)

Maandloon

Het regelmatig betaalde bruto loon vóór aftrek van werknemers-premies voor pensioen en vut.

Minimumloners

Werknemers die maximaal het voor zijn of haar leeftijd geldende wettelijke minimumloon verdienen. Voor werknemers die geen voltijd baan hebben, wordt een vergelijking gemaakt met een naar evenredigheid van hun wekelijkse arbeidsduur aangepast minimumloon.

Potentiële beroepsbevolking

De potentiële beroepsbevolking bestaat uit in Nederland wonende mensen, minus de institutionele bevolking (personen in inrichtingen, instellingen en tehuizen). Binnen de potentiële beroepsbevolking worden drie arbeidsposities onderscheiden: de werkloze en de werkzame beroepsbevolking (tezamen de beroepsbevolking) en de niet-beroepsbevolking. In deze publicatie worden alleen mensen van 15–64 jaar beschouwd.

Standaard bedrijfsindeling (SBI)

De indeling van bedrijven en instellingen naar hun economische activiteit. De indeling is overeenkomstig de Standaard bedrijfsindeling 1993. De SBI 1993 kent bedrijfstakken, die zijn onderverdeeld in bedrijfsklassen.

(Zie ook *Economische activiteit*)

Vacature

Onder een vacature wordt verstaan een arbeidsplaats waarvoor, binnen of buiten een onderneming of instelling, personeel wordt gezocht dat onmiddellijk of zo spoedig mogelijk geplaatst kan worden.

Vermogen

Vermogen is het saldo van bezittingen en schulden. De bezittingen bestaan vooral uit banktegoeden, effecten, onroerend goed en ondernemingsvermogen. De schulden omvatten onder meer schulden ten behoeve van een eigen woning en consumptief krediet. De eigen woning en overige onroerende zaken zijn gewaardeerd op de marktwaarde.

Volumemutaties consumptie

Volumemutaties consumptie geven de voor prijsveranderingen gecorrigeerde ontwikkeling van consumptieve bestedingen van huishoudens weer.

Werknemers

Werknemers zijn alle ingezetenen en niet-ingezetenen die in dienstbetrekking werkzaam zijn (inbegrepen directeuren van NV's en BV's).

Werkloze en werkzame beroepsbevolking

De *werkzame beroepsbevolking* bestaat uit mensen die in Nederland wonen en werk hebben van twaalf uur of meer per week.

De *werkloze beroepsbevolking* bestaat uit in Nederland wonende mensen die actief zoeken naar een baan van twaalf uur of meer per week en daarvoor beschikbaar zijn. In deze publicatie worden alleen mensen van 15–64 jaar beschouwd.

Werkzame personen

Alle mensen die betaald werk verrichten, ook al is het maar één of enkele uren per week.

WW-uitkeringen

Aantal uitkeringen krachtens de werkloosheidswet (WW) die aan het eind van het verslagjaar niet waren beëindigd, de zogeheten lopende uitkeringen.

Ziekteverzuimpercentage

Het ziekteverzuimpercentage is het aantal door ziekte verzuimde dagen, in procenten van het totaal aantal beschikbare dagen van de werknemers. Met ingang van 1 januari 2002 valt het reguliere zwangerschaps- en bevallingsverlof niet meer onder de Ziektewet, maar onder de Wet Arbeid en Zorg. Alleen ziekte als gevolg van zwangerschap valt nog onder de Ziektewet.

Nu en eerder verschenen artikelen ¹⁾

Allochtonen

Onderwijsachterstand van niet-westerse allochtone scholieren	jan. 2003
Waar zijn allochtone werknemers in dienst?	1 ^e kw. 2004
Immigranten op de arbeidsmarkt	2 ^e kw. 2004
Turkse werknemers niet minder betaald	1 ^e kw. 2005
Inkomensontwikkeling van immigranten	2 ^e kw. 2005
Vluchtelingen en gezinsmigranten vinden moeilijk werk	4 ^e kw. 2005

Arbeidsgehandicapten

Arbeidsgehandicapten in Nederland, 2001	apr. 2003
Arbeidsgehandicapten in Nederland	1 ^e kw. 2004
Arbeidsgehandicapten in Nederland	1 ^e kw. 2005
Het ziekteverzuim van arbeidsgehandicapten	4 ^e kw. 2005

Arbeidsomstandigheden

Arbeidsomstandigheden in kleine, middelgrote en grote bedrijven	jan. 2003
Trends in arbeidsomstandigheden	juli 2003
Chemische en biologische belasting op het werk	sep. 2003
Psychische werkbelasting en gezondheidsklachten	okt. 2003
Bedrijfsongevallen	aug. 2003
Trends in arbeidsomstandigheden	3 ^e kw. 2004
Burn-out: de rol van psychische werkbelasting	3 ^e kw. 2005
Trends in arbeidsomstandigheden, 2004	4 ^e kw. 2005

Arbeidsparticipatie en werkloosheid

Arbeidsdeelname van paren	febr. 2003
Maandelijkse geïntegreerde statistiek over de werkzame en werkloze beroepsbevolking: gebruikte methode	juli 2003
Staan werklozen ingeschreven als niet-werkende werkzoekenden?	okt. 2003
Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt in 2002	nov. 2003
Jaren van laagconjunctuur sterk voelbaar op de arbeidsmarkt in 2003	1 ^e kw. 2004
Seizoenpatronen op de arbeidsmarkt in 2003	1 ^e kw. 2004
Minder dynamiek binnen werkzame beroepsbevolking	2 ^e kw. 2004
Het onbenut arbeidsaanbod en hun arbeidsverleden	2 ^e kw. 2004
Herintreders op de arbeidsmarkt	2 ^e kw. 2004
Welke bedrijfstakken vergrijzen?	3 ^e kw. 2004
Vrouwen op de arbeidsmarkt	3 ^e kw. 2004
Een verklaring voor het effect van opleiding op de arbeidsmarktpositie van schoolverlaters	3 ^e kw. 2004
Vervroegd uitreden of doorwerken?	3 ^e kw. 2004
Werkgelegenheidsontwikkeling in de jaren 1994–2004: de verdere opmars van deeltijdwerk	4 ^e kw. 2004
Arbeidsmarkttransities van oudere werknemers 2000–2001	4 ^e kw. 2004
De virtuele volkstelling 2001	4 ^e kw. 2004
Meer of minder willen werken	1 ^e kw. 2005
Nederlanders zijn minder gaan werken	1 ^e kw. 2005
Jongeren op de arbeidsmarkt	1 ^e kw. 2005
Twee eeuwen Volkstellingen: de Virtuele Volkstelling 2001 vergeleken met haar voorgangers	1e kw. 2005
Meer ouderen aan het werk	2e kw. 2005
Ouders op de arbeidsmarkt	2e kw. 2005
Ontwikkeling van de werkloosheid volgens CBS en CWI vergeleken	2e kw. 2005
Regionale werkgelegenheid in Nederland in 2003	2e kw. 2005
Overwerken in Nederland	3 ^e kw. 2005
Arbeidsdeelname van paren	3 ^e kw. 2005
Uitstroom van ouderen uit de werkzame beroepsbevolking	3 ^e kw. 2005
Met een startkwalificatie betere kansen op de arbeidsmarkt	4 ^e kw. 2005

Inkomen

Inkomen van AOW'ers, 2000	febr. 2003
Inkomens in de grote steden 1950–2000	3 ^e kw. 2004
Equivalentiefactoren 1995–2000: methode en belangrijkste uitkomsten	3 ^e kw. 2004

Inkomenseffecten van uittrekking	1 ^e kw. 2005
Inkomensontwikkeling van immigranten	2 ^e kw. 2005
Inkomenseffecten van de belastingherziening	3 ^e kw. 2005
Lonen	
Arbeidskosten in 2000	jan. 2003
Banen, lonen en arbeidsduur van werknemers in Nederland, 2001	apr. 2003
Cao-lonen 2002, de definitieve gegevens	apr. 2003
De statistiek Indexcijfers van cao-lonen; methodebeschrijving reeks 2000=100	juli 2003
Incidentele loonontwikkeling	aug. 2003
Werkgelegenheid, lonen en koopkracht in 2003 en 2004	nov. 2003
Banen, lonen en arbeidsduur van werknemers, 2002	dec. 2003
Incidentele loonontwikkeling van jaarlonen	1 ^e kw. 2004
CAO-lonen, 2003	3 ^e kw. 2004
Negatieve incidentele loonontwikkeling in 2002	3 ^e kw. 2004
Werkgelegenheid, lonen en koopkracht in 2004 en 2005	4 ^e kw. 2004
Loon naar beroep en opleidingsniveau: het Loonstructuuronderzoek 2002	2 ^e kw. 2005
Ontwikkeling van beloningsverhoudingen, 1997–2002	2 ^e kw. 2005
Nederlandse arbeid te duur?	2 ^e kw. 2005
Banen en lonen van werknemers, 2003	3 ^e kw. 2005
Incidentele loonontwikkeling in 2003 hoger dan in 2002	3 ^e kw. 2005
Cao-lonen 2004, de definitieve gegevens	4 ^e kw. 2005
Banen en lonen van werknemers in 2004: flexibilisering en vergrijzing	1 ^e kw. 2006
Onderwijs	
Onderwijsachterstand van niet-westerse allochtone scholieren	jan. 2003
Economie en techniek meest lonende studies	1 ^e kw. 2004
Post-initieel onderwijs: jaarcijfers en ontwikkeling van de deelname	2 ^e kw. 2004
Het niet bekostigde onderwijs	3 ^e kw. 2005
Instroom en slagingspercentages in het hoger onderwijs	4 ^e kw. 2005
Het middelbaar beroepsonderwijs	1 ^e kw. 2006
Ouderschapsverlof	
Ouderschapsverlof	1 ^e kw. 2006
Regionaal	
Grensarbeid tussen Nederland en België of Duitsland	febr. 2003
Afname banen in 2002 in Groot-Amsterdam	dec. 2003
Inkomens in de grote steden 1950–2000	3 ^e kw. 2004
Werken in het stadsgewest: herkomst en bestemming van forensen	4 ^e kw. 2004
Regionale werkgelegenheid in Nederland in 2003	2 ^e kw. 2005
Regionale verschillen in arbeidsaanbod	1 ^e kw. 2006
Banenverlies in 2004 voor de meeste grote gemeenten	1 ^e kw. 2006
Sociaal-economische dynamiek	
Stromen op de arbeidsmarkt, april–oktober 1999	dec. 2002
Minder dynamiek binnen de werkzame beroepsbevolking in 2003	2 ^e kw. 2004
Uitstroom van ouderen uit de werkzame beroepsbevolking	3 ^e kw. 2005
Sociale zekerheid	
Gemiddelde looptijd werkloosheidsuitkeringen nog geen jaar	jan. 2003
Wie komen in de WAO?	jan. 2003
Geconstateerde bijstandsfraude completer in beeld	apr. 2003
Wie komen in de WAO? (verbeterde uitkomsten)	mei 2003
Vervroegd uittreden of doorwerken?	3 ^e kw. 2004
Arbeidsongeschiktheidsuitkeringen 1987–2003	4 ^e kw. 2004
Inkomenseffecten van uittrekking	1 ^e kw. 2005
Achterblijvers in de bijstand	1 ^e kw. 2005
Dynamiek in de WAO, WAZ en Wajong: een longitudinale analyse van personen met een arbeidsongeschiktheidsuitkering	1 ^e kw. 2005
Ontwikkeling van de WW in de periode 2001–2004	4 ^e kw. 2005
Een nieuwe start, of niet?	1 ^e kw. 2006

Vakbonden en werkstakingen

Organisatiegraad van werknemers, 2001	mrt. 2003
Werkstakingen 1900–2004	1 ^e kw. 2006

Vacatures

Constance afname aantal vacatures	jan. 2003
Lichte toename vacatures in vierde kwartaal	apr. 2003
Aantal vacatures blijft dalen	juli 2003
Aantal vacatures licht gedaald	okt. 2003
Aantal moeilijk vervulbare vacatures fors gedaald	1 ^e kw. 2004
Groei vacatures herstelt in 2004	3 ^e kw. 2005

Werkgelegenheid

Relatie tussen banen, werkzame personen en werkzame beroepsbevolking	apr. 2003
Banen, lonen en arbeidsduur van werknemers in Nederland, 2001	apr. 2003
Maandelijkse geïntegreerde statistiek over de werkzame en werkloze beroepsbevolking: gebruikte methode	juli 2003
Tijdelijke en langdurige banen, 2000	sep. 2003
Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt in 2002	nov. 2003
Werkgelegenheid, lonen en koopkracht in 2003 en 2004	nov. 2003
Banen, lonen en arbeidsduur van werknemers, 2002	dec. 2003
Afname banen in 2002 in Groot-Amsterdam	dec. 2003
Werktijden van de werkzame beroepsbevolking	1 ^e kw. 2004
Waar zijn allochtone werknemers in dienst?	2 ^e kw. 2004
Welke bedrijfstakken vergrijzen?	3 ^e kw. 2004
Vrouwen op de arbeidsmarkt	3 ^e kw. 2004
Een verklaring voor het effect van opleiding op de arbeidsmarktpositie van schoolverlaters	3 ^e kw. 2004
Werkgelegenheidsontwikkeling in de jaren 1994–2004: de verdere opmars van deeltijdwerk	4 ^e kw. 2004
Werkgelegenheid, lonen en koopkracht in 2004 en 2005	4 ^e kw. 2004
Arbeidsmarkttransities van oudere werknemers 2000–2001	4 ^e kw. 2004
De virtuele volkstelling 2001	4 ^e kw. 2004
Werken in het stadsgewest: herkomst en bestemming van forensen	4 ^e kw. 2004
Meer of minder willen werken	1 ^e kw. 2005
Nederlanders zijn minder gaan werken	1 ^e kw. 2005
Jongeren op de arbeidsmarkt	1 ^e kw. 2005
Twee eeuwen Volkstellingen: de Virtuele Volkstelling 2001 vergeleken met haar voorgangers	1 ^e kw. 2005
Turkse werknemers niet minder betaald	1 ^e kw. 2005
Meer ouderen aan het werk	2 ^e kw. 2005
Ouders op de arbeidsmarkt	2 ^e kw. 2005
Arbeidsdeelname van paren	3 ^e kw. 2005
Banen en lonen van werknemers, 2003	3 ^e kw. 2005
Banenverlies in 2004 voor de meeste grote gemeenten	1 ^e kw. 2006

Woon-werkverkeer

Carpoolen in het woon-werkverkeer	okt. 2003
Woon-werkverkeer	4 ^e kw. 2004
Mobiliteit van ouders met jonge kinderen	4 ^e kw. 2005

¹⁾ De in 2003 verschenen artikelen hebben betrekking op de Sociaal-economische maandstatistiek van het CBS.

Arbeid, sociale zekerheid en inkomen op de CBS-website

Alle cijfers en publicaties van het CBS zijn beschikbaar via internet. De website van het CBS (www.cbs.nl) biedt toegang tot de Themapagina's, StatLine (de statistische databank van het CBS) en tot het Webmagazine.

Themapagina's

Om in het informatieaanbod van het CBS gemakkelijk de weg te vinden, zijn op de website themapagina's ingericht. Er worden ongeveer dertig thema's onderscheiden, plus enkele thema-overstijgende dossiers over bijvoorbeeld vergrijzing, de Europese Unie en allochtonen. Via een themapagina wordt alle informatie die over dat thema op de CBS-website staat toegankelijk gemaakt. Zo zijn gegevens uit StatLine, de kerncijfers, webmagazine-artikelen, persberichten, publicaties, methodebeschrijvingen et cetera voor één thema bijeengebracht. De themapagina's worden doorlopend up-to-date gehouden.

Alle themapagina's hebben dezelfde indeling. De informatie over het thema wordt ontsloten via vijf vaste rubrieken: nieuw, cijfers, publicaties, themabeschrijving, methoden en

begrippen. Deze rubrieken zijn als tabbladen aangegeven op de themapagina.

Hoe vindt u sociaal-economische informatie?

De themapagina's zijn te vinden door linksboven op de homepage van het CBS (www.cbs.nl) met de muis te klikken op 'Thema's'. U krijgt nu een overzicht van alle themapagina's en dossiers (figuur 1). Onder het kopje 'Arbeid, inkomen en sociale zekerheid' zijn de titels van de drie sociaal-economische themapagina's te vinden:

- Arbeidsmarkt
- Inkomen, bestedingen en vermogen
- Sociale zekerheid

Ter illustratie is in figuur 2 de themapagina 'Arbeidsmarkt' aangeklikt. U komt automatisch binnen in de rubriek 'Nieuw'. Daar vindt u een overzicht van de meest recente persberichten en artikelen, gesorteerd op datum van verschijnen. Boven deze lijst staan de vijf rubrieken, waarvan de rubriek die op het scherm zichtbaar is zich onderscheidt door een lichtblauwe kleur.

Figuur 1

The screenshot shows the CBS website interface. At the top, there is a navigation bar with links for Home, Thema's, Cijfers, Publicaties, Methoden, Informatie voor, and Over het CBS. Below this is a search bar and a 'Zoeken in CBS.nl' button. The main content area is divided into several columns. The left column contains a vertical list of categories, with 'Arbeid, inkomen en sociale zekerheid' highlighted in light blue. The middle column shows a list of thematic categories under the heading 'Thema's', including 'Mens en maatschappij', 'Overheid, politiek en bestuur', 'Milieu, natuur en ruimte', 'Nederland regionaal', and 'Dossiers'. The right column contains a search bar, a 'Paginaopties' section with options for 'Voeg toe aan favorieten', 'Printversie', and 'Vaste breedte', and a 'Snelkoppelingen' section with links to 'StatLine databank', 'FAQ's', 'RSS Newsfeed', 'Bedrijvenloket', 'Inflatie', and 'Huuraanpassing'. At the bottom of the page, there is a footer with copyright information and links for 'Privacyverklaring', 'Disclaimer', 'Help', and 'Contact'.

De rubriek 'Cijfers' bevat tabellen met de belangrijkste cijfers over het thema. Door een tabeltitel aan te klikken komt u in een StatLine tabel. Met de icoontjes in de linkerkolom kunt u deze tabel opslaan, printen, of de geselecteerde onderwerpen en perioden wijzigen.

De rubriek 'Publicaties' is onderverdeeld in persberichten, artikelen (in het webmagazine of elders verschenen) en boeken en periodieken. In deze laatste rubriek kunt u onder andere de pdf-files vinden van de Sociaal-economische trends en haar voorganger de Sociaal-economische maandstatistiek. Van de publicaties worden alleen de items uit het huidige jaar getoond. Bent u op zoek naar publicaties uit eerdere jaren, dan kunt u onderaan de pagina op 'Archief' klikken en krijgt u een lijst van de beschikbare jaren te zien. De rubriek 'Publicaties' bevat bij het thema arbeidsmarkt als extra een vierde onderdeel, 'Arbeidsmarkt in vogelvlucht', dat in grafieken een beknopt overzicht geeft van de situatie op de arbeidsmarkt.

De rubriek 'Methoden' bevat een alfabetisch gesorteerde begrippenlijst (nog in ontwikkeling), de standaard classificaties die voor het thema relevant zijn, en onder 'Dataverzameling' korte beschrijvingen van de onderzoeken waaraan het CBS haar cijfers over de arbeidsmarkt ontleend.

De rubriek 'Beschrijving' ten slotte geeft een globaal overzicht van de informatie die het CBS verzamelt over de verschillende aspecten van de arbeidsmarkt en de bronnen die daarvoor gebruikt worden.

StatLine

StatLine is de elektronische databank van het CBS. In StatLine vindt u statistische informatie over vele maatschappelijke en economische onderwerpen in de vorm van tabellen en grafieken. Deze resultaten kunt u gratis bekijken, printen of opslaan. Naast de mogelijkheid om te zoeken met trefwoorden, kan met behulp van een themaboom een keuze worden gemaakt uit alle tabellen in StatLine.

Hoe vindt u sociaal-economische cijfers in StatLine?

In StatLine zijn veel cijfers over sociaal-economische onderwerpen te vinden. Eén manier om StatLine te benaderen is door linksboven op de homepage op 'Cijfers' te klikken en vervolgens op 'StatLine databank'. U krijgt dan de keuze om te zoeken op trefwoord, via de themaboom of via een kaart van Nederland. Een andere, kortere weg is door op de homepage in de rechterkolom op de snelkoppeling 'StatLine databank' te klikken (figuur 3).

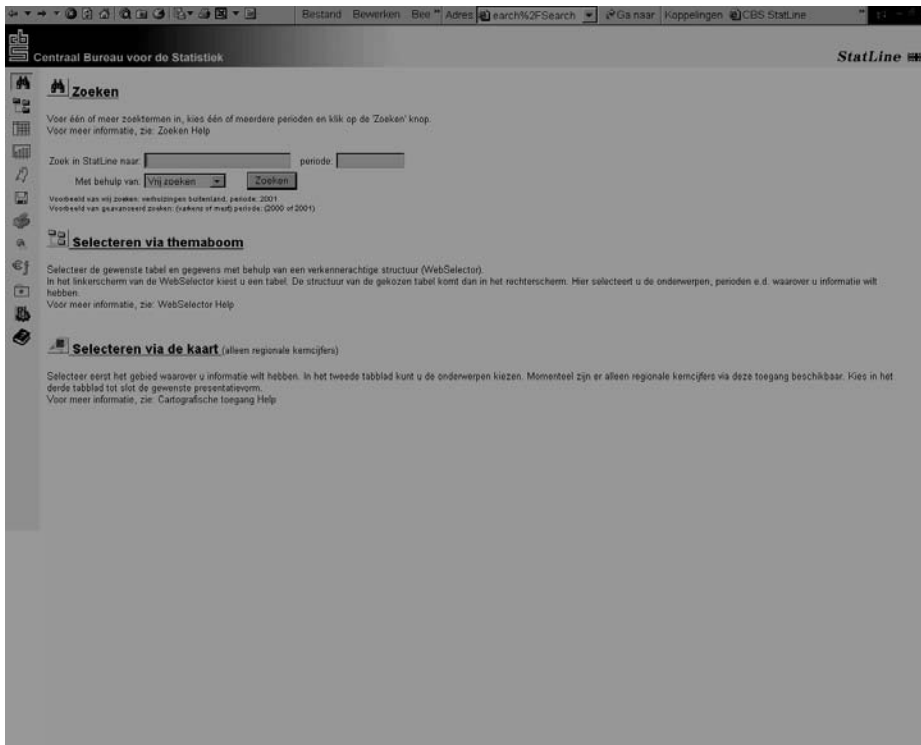
Figuur 2

The screenshot shows the CBS website interface. At the top, there is a navigation bar with 'Home', 'Thema's', 'Cijfers', 'Publicaties', 'Methoden', 'Informatie voor', and 'Over het CBS'. Below this is a search bar and a 'Zoeken in CBS.nl' section. The main content area is titled 'Arbeidsmarkt' and features a list of news items. The items are as follows:

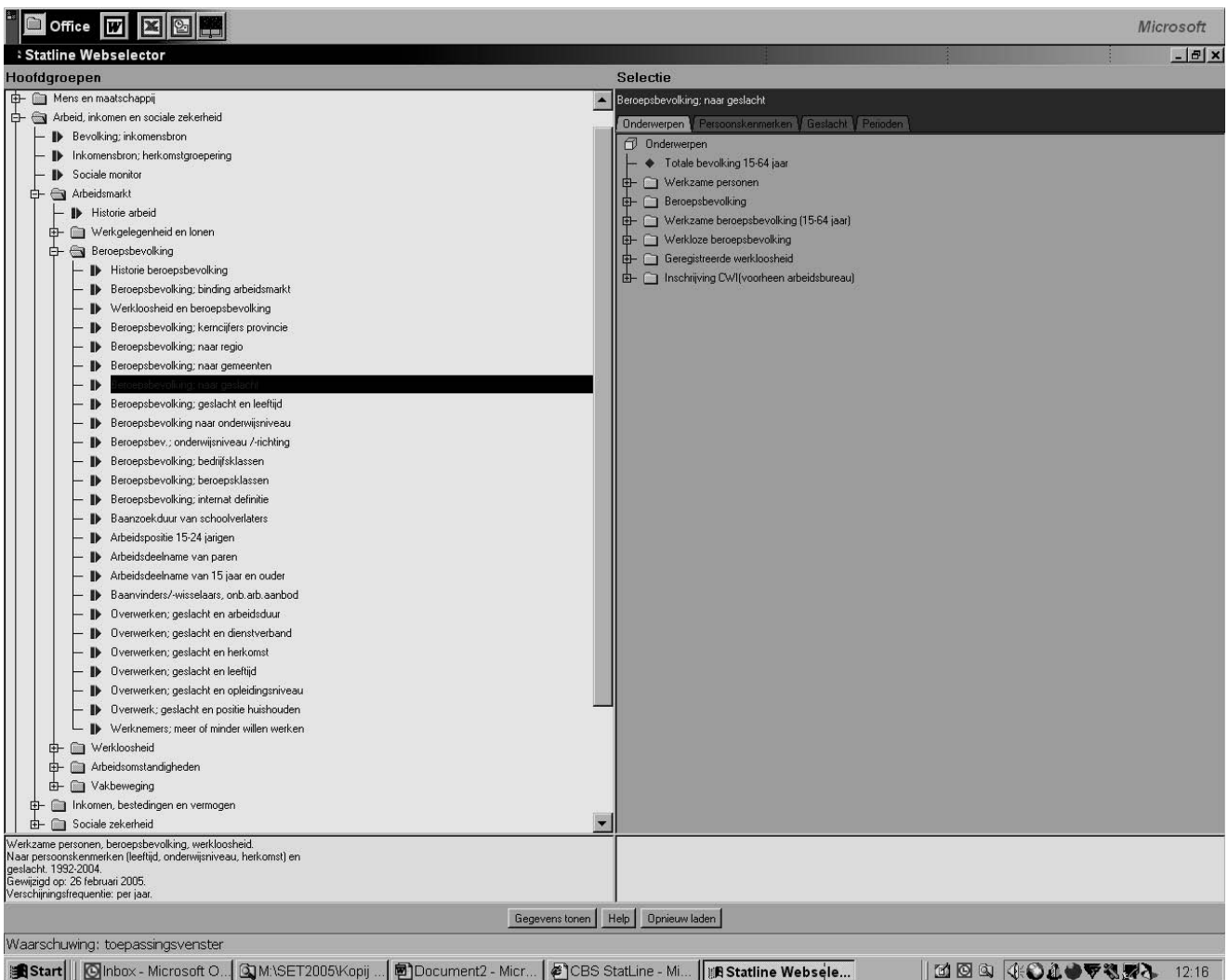
- VRIDAG 30 SEPTEMBER 2005**
Banenverlies tot staan gekomen
Persbericht
In het tweede kwartaal van 2005 waren er vrijwel evenveel banen als in het eerste kwartaal. Voor seizoenseffecten gecorrigeerd nam het aantal banen van werknemers met 4 duizend toe.
- VRIDAG 16 SEPTEMBER 2005**
Loonstructuuronderzoek 2002
Artikel
- DONDERDAG 15 SEPTEMBER 2005**
Werkloosheid licht gedaald
Persbericht
Nederland telde in de periode juni-augustus 2005 gemiddeld 490 duizend werklozen. Na correctie voor seizoensinvloeden was het aantal werklozen 487 duizend personen, 4 duizend minder dan in de periode mei-juli 2005.
- MAANDAG 12 SEPTEMBER 2005**
Stoppen met werken rond 60e jaar verminderd
Webmagazine
- MAANDAG 5 SEPTEMBER 2005**
Minder uren gewerkt dan overeengekomen
Webmagazine
- VRIDAG 2 SEPTEMBER 2005**
Minder arbeidsgehandicapten aan het werk
Persbericht
In 2004 werd 15 procent van de 15-64-jarigen door een langdurige aandoening, ziekte of handicap belemmerd in het krijgen of uitvoeren van betaald werk.
- MAANDAG 29 AUGUSTUS 2005**
Minder jongeren aan het werk
Webmagazine
- VRIDAG 26 AUGUSTUS 2005**
Aantal vacatures niet verder gestegen
Persbericht
Het aantal openstaande vacatures is in het tweede kwartaal van 2005 niet verder gestegen. Eind juni 2005 stonden er gecorrigeerd voor seizoensinvloeden 137 duizend vacatures open. Dit zijn er 4 duizend minder dan een kwartaal eerder.
- MAANDAG 22 AUGUSTUS 2005**
Volttijdbaan plus deeltijdbaan meest populair bij paren
Webmagazine
- DONDERDAG 18 AUGUSTUS 2005**
Werkloosheid blijft stabiel
Persbericht
Nederland telde in de periode mei-juli 2005 gemiddeld 499 duizend werklozen. Na correctie voor seizoensinvloeden was het aantal werklozen 493 duizend personen, evenveel als in de periode april-juni 2005.
- MAANDAG 15 AUGUSTUS 2005**
Ruim eenderde werknemers werkt regelmatig over

The right sidebar contains a search bar, 'Paginaopties' (Voeg toe aan favorieten, Printversie, Vaste breedte), 'Snelkoppelingen' (StatLine databank, FAQ's, RSS Nieuwsfeed, Bedrijvenloket, Inflatie, Huuraanpassing), and 'Dossiers' (Allochtonen, Europese Unie, Vergrijzing, Vrouwen en mannen).

Figuur 3

Figuur 4

De eerste ingang tot StatLine is zoeken met een trefwoord. Als u een trefwoord intoetst en daarna op 'zoeken' klikt, selecteert een zoekmachine tabellen van StatLine-tabellen waarin het door u gekozen trefwoord voorkomt.

De tweede mogelijkheid is zelf te zoeken in de themaboom via een soort verkenner. U klikt dan op 'selecteren via themaboom', waarna de zogeheten StatLine Webselector gestart wordt. U kunt dan snel gegevens vinden over sociaal-economische onderwerpen als u klikt op 'Arbeid, inkomen en sociale zekerheid'. Door op het 'plusje' voor een geel mapje te klikken, krijgt u de onderliggende thema's of tabellen te zien. De StatLine-tabellen zijn te herkennen aan het blauwe pijltje voor de titel.

Ter illustratie is in *figuur 4* de tabel 'Beroepsbevolking naar geslacht' aangeklikt. In de linkerhelft van het scherm is de opengeklapte themaboom zichtbaar waaruit deze tabel gekozen is. De rechterhelft laat van de inhoud van de tabel zien welke onderwerpen beschikbaar zijn. Wanneer uit de onderwerpen een selectie gemaakt is, kunt u de tabbladen 'Persoonskenmerken', 'Geslacht' en 'Perioden' aanklikken om daar de gewenste indelingen te selecteren. Bent u klaar, dan klikt u op 'Gegevens tonen' en wordt de door u samengestelde tabel op het scherm getoond. Uiteraard kunt u deze tabel afdrukken of opslaan op schijf. Meer informatie over de mogelijkheden van StatLine kunt u vinden door in de linkerkolom onderaan op het boek-icoontje te klikken.

Welke sociaal-economische cijfers kunt u in StatLine vinden?

Er is een groot aantal StatLine-tabellen over sociaal-economische onderwerpen. De meeste vindt u onder de kop 'Arbeid, inkomen en sociale zekerheid'. Over arbeid zijn onder meer cijfers opgenomen over beroepsbevolking en werkloosheid, arbeidsomstandigheden, banen en werkzame personen, verdiende lonen en cao-lonen, vacatures en vakbeweging. Onder inkomen vindt u onder andere gegevens over inkomensverdelingen, samenstelling van het inkomen, koopkracht, vermogens en bestedingen. Onder sociale zekerheid staan tabellen over arbeidsongeschiktheid, werkloosheid, de bijstandswet en het ziekteverzuim.

Cijfers over een lange periode zijn te vinden in 'Historie arbeid', 'Historie beroepsbevolking', 'Historie geregistreerde werkloosheid', 'Historie inkomen, vermogen en consumptie', en 'Historie sociale zekerheid'. Hierin vindt u tijdreeksen vanaf 1899 voor een beperkt aantal onderwerpen. Cijfers per gemeente of andere regio's zijn behalve onder de thema's zelf ook te vinden bij het thema 'Nederland regionaal'.

Nieuwe cijfers

De bestaande tabellen (ongeveer 1100 stuks) ondergaan regelmatig een update. Op de homepage van het CBS vindt u onder 'Cijfers/Recente cijfers' een overzicht van StatLine-tabellen die nieuw verschenen zijn en die een update hebben ondergaan.

Publicaties

1. CBS-publicaties op sociaal-economisch terrein

Armoedemonitor 2005

De Armoedemonitor 2005 bevat de meest actuele gegevens over armoede in Nederland. De gegevens zijn verzameld en geanalyseerd door het Sociaal en Cultureel Planbureau en het Centraal Bureau voor de Statistiek. De omvang en ontwikkeling van armoede worden in beeld gebracht op basis van de inkomenshoogte, de armoededuur, bezittingen en schulden, het eigen oordeel over de financiële situatie en de vaste lasten.

Uitgebreid aan de orde komen ook de schuldenproblematiek, de inkomenspositie van allochtonen, en de verdeling van armoede over het land. Tenslotte worden er drie bijzondere thema's behandeld: armoede en sociale uitsluiting onder 55-plussers; de armoedeval; en de factoren die armoede veroorzaken.

Tweejaarlijks. ISBN 90-377-0206-6. Prijs € 19,50

Verkrijgbaar via de boekhandel of te bestellen bij het Sociaal en Cultureel Planbureau (www.scp.nl).

Jaarboek Onderwijs in cijfers 2005

Dit is de achtste editie van het *Jaarboek onderwijs in cijfers*. De publicatie bestaat uit een artikelen- en tabellen-deel. Het boek is bedoeld als naslagwerk voor iedereen die beroepshalve of anderszins geïnteresseerd is in het onderwijs in Nederland. Naast de vaste informatie over leerlingen, onderwijsinstellingen en onderwijsuitgaven wordt in iedere editie een aantal thema's speciaal belicht. Een van die thema's is dit jaar het mbo. Het mbo levert grote aantallen schoolverlaters af voor de arbeidsmarkt. Verder komen aan bod het onderwijsniveau van de Nederlandse bevolking, de deelname aan het voortgezet onderwijs naar herkomstgroepering, de schoolkleur in het voortgezet onderwijs, het studierendement van brugklassers, post-initieel onderwijs en universitair onderzoek.

Jaarlijks. ISBN: 90-357-3046-1. Prijs: € 30,50 (excl. administratie- en verzendkosten)

Te bestellen bij CBS afdeling verkoop, verkoop@cbs.nl, Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen.

Jaarrapport Integratie 2005

Het *Jaarrapport Integratie 2005* beschrijft de positie van etnische minderheden in Nederland en de ontwikkelingen die hierin de afgelopen jaren hebben plaatsgevonden. In totaal komen tien onderwerpen aan bod, die nauw aansluiten op de beleidsprioriteiten van het kabinet. Het jaarrapport geeft op hoofdlijnen de meest actuele stand van zaken op verzoek van de minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie.

De publicatie is een gezamenlijk product van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP), het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC). Ze vervangt de CBS-publicatie Allochtonen in Nederland en enkele andere periodieke publicaties over minderheden, namelijk de Rapportage Minderheden van het SCP en de Integratiemonitor van het Instituut voor Sociologisch-Economisch Onderzoek.

Jaarlijks. ISBN: 90 377 0237 6, prijs: € 19,90

De publicatie is verkrijgbaar bij de boekhandel of te bestellen bij het SCP.

De Nederlandse economie 2004

Dagelijks staan in de media berichten met cijfers en feiten over onze economie. Het ontdekken van de samenhang en het totaalplaatje wordt echter maar al te vaak aan de lezer of kijker zelf overgelaten. *De Nederlandse economie 2004* van het Centraal Bureau voor de Statistiek is een onmisbare gids voor iedereen die de voortdurende informatiestroom goed wil volgen.

Jaarlijks, 236 blz., € 15,30. ISSN 1386-1042. Kengetal P-19.

Te bestellen bij CBS afdeling verkoop, verkoop@cbs.nl, Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen.

Gemeente Op Maat 2004

Gemeente Op Maat 2004 bevat per gemeente een statistisch overzicht. Nieuw in de editie 2004 zijn gegevens over de lokalisering van de gemeente, actuele informatie over wijken en buurten en een uitgebreide begrippenlijst.

Gemeente Op Maat is vanaf editie 2004 alleen nog beschikbaar in pdf-formaat. Papieren exemplaren van Gemeente Op Maat 2004 zijn dus niet te bestellen. De gemiddelde bestandsomvang van een Gemeente Op Maat is ongeveer 2,3 Mb. De voorgaande edities 1999 en 2002 zijn eveneens beschikbaar in pdf-formaat.

Meer regionale gegevens kunt u vinden in de databank StatLine. Hier staan ook cijfers die zijn verschenen na het uitkomen van de meest recente Gemeente Op Maat.

Emancipatiemonitor 2004

De Emancipatiemonitor 2004 biedt een overzicht van ontwikkelingen en de stand van zaken van het emancipatieproces op de volgende terreinen: onderwijs, betaalde arbeid, arbeid en zorg, inkomen, geweld tegen vrouwen, en politieke en maatschappelijke besluitvorming. De Emancipatiemonitor is een gezamenlijke publicatie van het SCP en het CBS.

Eenmaal in de twee jaar. 310 blz. € 19,90.

ISBN 90-377-019-06.

De Nederlandse Conjunctuur

De Nederlandse conjunctuur is een kwartaalpublicatie van het CBS met een beschrijving van de nieuwste macro-economische ontwikkelingen in onderlinge samenhang. Daarnaast wordt via achtergrondartikelen ingegaan op specifieke economische thema's.

Kwartaal, € 48,40 per jaar. ISSN 1566-3191. Kengetal P-104.

Te bestellen bij CBS afdeling verkoop, verkoop@cbs.nl, Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen.

2. Andere CBS-publicaties

Statistisch Jaarboek 2005

Het vernieuwde *Statistisch Jaarboek* is verschenen in een handzaam pocketformaat. Er is aandacht voor de hoofdlijnen van een aantal maatschappelijke ontwikkelingen. Elk hoofdstuk is voorzien van een korte inleidende tekst en re-

levante tabellen. De verdeling naar onderwerpen in dit nieuwe jaarboek stemt overeen met de indeling van de CBS-databank StatLine.

Het boek is verkrijgbaar via de reguliere boekhandel en de *Sdu Klantenservice*.

Jaarlijks, 225 blz., € 17,95.

ISBN 90-357-2856-4. Kengetal A-26.

Statistisch bulletin

Het Statistisch bulletin verschijnt wekelijks met de meest recente uitkomsten van alle statistische onderzoeken van het CBS.

www.cbs.nl/publicaties

Bevolkingstrends: Statistisch kwartaalblad over de demografie van Nederland

Bevolkingstrends houdt u op de hoogte van recente ontwikkelingen in de Nederlandse bevolking, zoals de ontwikkelingen rond relaties, het krijgen van kinderen, de huishoudenssamenstelling, immigratie en emigratie, allochtonen en autochtonen, en sterfte en doodsoorzaken.

Kwartaal, € 48,40 per jaar. ISSN 1571-0998. Kengetal B-15.

Te bestellen bij CBS afdeling verkoop, verkoop@cbs.nl, Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen.

Kennis en economie 2004

Kennis wordt tegenwoordig als de vierde productiefactor gezien naast de traditionele factoren: land, arbeid en kapitaal. In de publicatie Kennis en economie 2001 staan de uitkomsten van de R&D-enquête over 1999 centraal. Naast de vergelijking met Nederlandse gegevens van voorgaande jaren, worden de uitkomsten ook in een internationaal perspectief geplaatst: de cijfers van andere landen binnen de EU en de OESO worden hier ook gepresenteerd.

Jaarlijks, 250 blz., € 30,75. ISBN 90-357-2579-4. Kengetal K-300.

Te bestellen bij CBS afdeling verkoop, verkoop@cbs.nl, Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen.

Nationale Rekeningen

Deze publicatie geeft een compleet overzicht van de stand en de ontwikkeling van onze economie. Bevat gedetailleerde gegevens over de bedrijfstakken, over groepen producten en over ondernemingen, huishoudens en de overheid.

Jaarlijks, ca. 300 blz., € 43,60. ISSN 0168-3489. Kengetal P-2.

Te bestellen bij CBS afdeling verkoop, verkoop@cbs.nl, Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen.

Teletekst

Conjunctuurinformatie en de meest recente CBS-persberichten staan op pagina 506 en 507 van NOS-Teletekst.

Internet

De CBS-website is te bereiken via <http://www.cbs.nl>. De site bevat statistische kerncijfers over de Nederlandse samenleving. Actuele statistische uitkomsten staan in persberichten die kunnen worden gedownload.

StatLine

StatLine is de gratis elektronische centrale databank van het CBS. In StatLine vindt u statistische informatie in de vorm van tabellen, teksten en grafieken.

Alle resultaten kunt u bekijken, printen of exporteren. StatLine bevat tevens tijdreeksen over vele maatschappelijke en economische onderwerpen, over de regio en de conjunctuur. U kunt StatLine vinden op onze website: <http://www.cbs.nl> of direct via: <http://statline.cbs.nl>

Webmagazine

In het Webmagazine zijn de afgelopen drie maanden onder meer de volgende artikelen verschenen:

- Cao-loonstijging 2005 laagste in twintig jaar (16 januari)
- Ouderen lopen deel inkomensachterstand in (16 januari)
- Veel minder mensen uit de bijstand aan het werk (2 januari)
- Besteedbaar inkomen in 2004 weer gedaald (27 december)
- Ziekteverzuim in 2004 licht gedaald (19 december)
- Laag inkomen meestal van tijdelijke aard (19 december)
- Steeds meer mannen nemen ouderschapsverlof (12 december)
- Een op de elf werknemers heeft auto van de zaak (12 december)
- Bijna een miljoen mensen onvrijwillig zonder werk (5 december)
- Sterke schaalvergroting in mbo en hbo (5 december)
- Kwart huishoudens pessimistisch over financiële toekomst (5 december)
- In 2004 laagste groei uurloon in tien jaar (28 november)
- Een toptien van mannen- en vrouwenberoepen (21 november)
- Werken onder hoge tijdsdruk neemt af (14 november)
- Met een startkwalificatie betere kansen op de arbeidsmarkt (7 november)
- Ex-arbeidsongeschikten twee keer zoveel ziek (7 november)
- Aantal allochtone ondernemers neemt toe (24 oktober)
- Jaarlijks ongeveer honderd dodelijke bedrijfsongevallen (17 oktober)
- Weinig vrouwen met technische beroepsopleiding (17 oktober)

Het Webmagazine verschijnt wekelijks op maandagochtend tien uur op de CBS-website. Het meest recente webmagazine is te vinden op de homepage van het CBS. Een overzicht van alle webmagazine artikelen vindt u door op de homepage van het CBS te klikken op 'Publicaties' en dan te kiezen voor 'Webpublicaties'

Zie voor overzicht van alle publicaties: www.cbs.nl.